

Kauno technologijos universitetas

Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas

Vaiko apsaugos nuo smurto užtikrinimas rizikos šeimose X miesto savivaldybėje

Baigiamasis magistro studijų projektas

Karina Linkienė

Projekto autorė

Doc. dr. Edita Štuopytė

Vadovė

Kaunas, 2022

Kauno technologijos universitetas

Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas

Vaiko apsaugos nuo smurto užtikrinimas rizikos šeimose X miesto savivaldybėje

Baigiamasis magistro studijų projektas

Socialinė gerovė ir politika (6211JX045)

Karina Linkienė

Projekto autorė

Doc. dr. Edita Štuopytė

Vadovė

Doc. dr. R. Rauleckas

Recenzentas

Kaunas, 2022

Kauno technologijos universitetas

Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas

Karina Linkienė

**Vaiko apsaugos nuo smurto užtikrinimas rizikos šeimose X
miesto savivaldybėje**

Akademinio sąžiningumo deklaracija

Patvirtinu, kad:

1. baigiamąjį projektą parengiau savarankiškai ir sąžiningai, nepažeisdama(s) kitų asmenų autoriaus ar kitų teisių, laikydamasi(s) Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo nuostatų, Kauno technologijos universiteto (toliau – Universitetas) intelektinės nuosavybės valdymo ir perdavimo nuostatų bei Universiteto akademinės etikos kodekse nustatytų etikos reikalavimų;
2. baigiamajame projekte visi pateikti duomenys ir tyrimų rezultatai yra teisingi ir gauti teisėtai, nei viena šio projekto dalis nėra plagijuota nuo jokių spausdintinių ar elektroninių šaltinių, visos baigiamojo projekto tekste pateiktos citatos ir nuorodos yra nurodytos literatūros sąrašė;
3. įstatymų nenumatytų piniginių sumų už baigiamąjį projektą ar jo dalis niekam nesu mokėjęs (-usi);
4. suprantu, kad išaiškėjus nesąžiningumo ar kitų asmenų teisių pažeidimo faktui, man bus taikomos akademinės nuobaudos pagal Universitete galiojančią tvarką ir būsiu pašalinta(s) iš Universiteto, o baigiamasis projektas gali būti pateiktas Akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus tarnybai nagrinėjant galimą akademinės etikos pažeidimą.

Karina Linkienė

Patvirtinta elektroniniu būdu

Linkienė, Karina. Vaiko apsaugos nuo smurto užtikrinimas rizikos šeimose X miesto savivaldybėje. Magistro studijų baigiamasis projektas / vadovė doc. Edita Štuopytė; Kauno technologijos universitetas, Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas.

Studijų kryptis ir sritis (studijų krypčių grupė): 05S (J03)

Reikšminiai žodžiai: smurtas prieš vaiką, vaiko apsauga, pagalbos planas, riziką patirianti šeima, pagalbos specialistai

Kaunas, 2022. 80 p.

Santrauka

Smurtas prieš vaiką yra sunkiai valdomas reiškinys, egzistuoja kaip didelė kiekvienos valstybės problema. Lietuvoje, siekiant užtikrinti tinkamą vaiko teisių apsaugą, nuo 2018 m. liepos 1 d. centralizuojamas vaiko teisių apsaugos sistemos valdymas. Reformos tikslu siekiama užtikrinti vienodos praktikos įgyvendinimą, sukurti nuoseklią institucijų sistemą, apibrėžiant konkrečias institucijų funkcijas, siekiama plėtoti ir tobulinti kompleksinių paslaugų sistemą vaikui ir jo šeimai. Darbe pasirinktas nagrinėti X miesto savivaldybės atvejis po įvykusios institucinės vaiko teisių apsaugos reformos Lietuvoje. Siekiama išryškinti pagrindinius iššūkius su kuriais susiduriama X miesto savivaldybėje teikiant pagalbos priemones vaikui ir jo šeimai, esant smurto atvejams. Vaikas smurtą patiria rizikos šeimose, kurioms reikalinga institucinė pagalba, tačiau nepaisant reformų, pagalbos specialistai, dirbantys su rizikos šeima ir joje augančiu vaiku, nuolat susiduria su iššūkiais teikiant pagalbos priemones. Magistro darbe keliamą tokia problema – kokios pagalbos priemonės padeda užtikrinti vaiko apsaugą nuo smurto rizikas patiriančioje šeimoje? Tyrimo objektas yra vaiko apsaugos nuo smurto užtikrinimas rizikos šeimose. Tyrimo tikslas – atskleisti vaiko apsaugos nuo smurto užtikrinimą rizikos šeimose X miesto savivaldybėje. Darbe yra pateikiama kokybinio turinio analizė pateikiant X miesto savivaldybės atvejį, tačiau šis atvejis yra aktualus ir kitoms Lietuvos savivaldybėms, nes gali būti susiduriama su tokiomis pačiomis problemomis teikiant pagalbos planą vaikui ir jo šeimai. Suformuoti šie tyrimo uždaviniai: pagrįsti vaiko apsaugos nuo smurto užtikrinimo rizikos šeimose teorines prielaidas; pagrįsti vaiko apsaugos nuo smurto užtikrinimo rizikos šeimose X miesto savivaldybėje tyrimo metodologiją, nustatyti pagalbos, užtikrinant vaiko apsaugą nuo smurto rizikos šeimose X miesto savivaldybėje, ypatumus. Atliekant vaiko apsaugos nuo smurto rizikos šeimoje empirinį tyrimą buvo pasirinkti iš dalies struktūruoto interviu, mokslinės literatūros ir dokumentų analizės metodai. Tyrimas atskleidė pagalbos specialistų darbo su šeima ir vaiku ypatumus ruošiant pagalbos planą. Išryškėjo tai, jog nėra vieningai orientuoto pagalbos plano – į vaiką, į tėvus ar bendrai į šeimą. Pagalbos specialistų nuomonės išsiskyrė remiantis kiekvieno specialisto skirtingomis kompetencijomis bei praktikomis. Tyrimo rezultatai atskleidė, jog susiduriama su pagalbos specialistų kompetencijų trūkumo problema. Trūksta individualizuotų, specializuotų paslaugų vaikui, ypač jaunesnio amžiaus vaikams bei paaugliams. Susiduriama su psichologo paslaugų prieinamumo, kompetencijų trūkumo bei paslaugų finansavimo problema. Rezultatai atskleidė tarpinstitucinio bendradarbiavimo sunkumų patirtis telkiant pagalbos specialistų komandą ruošiant pagalbos planą šeimai. Analizuojant gautus tyrimo rezultatus išryškėjo tai, jog dažni neišaiškintų nutrauktų ikiteisminių tyrimų atvejai, vaiko nenoras atskleisti smurtą bei tėvų motyvacijos stoka siekti pokyčių. Išryškėjo teigiami pokyčiai po reformos – atsirado mobili komanda, atvejo vadybininko pareigybė. Neigiami pokyčiai - daugiau dokumentinio darbo, mažiau tiesioginio darbo lieka šeimai, nekokybiškai teikiamos paslaugos dėl didelių darbo krūvių, didelio šeimų

skaičiaus vienam pagalbos specialistui. Tyrimu atskleista, jog pagalbos planas X miesto savivaldybėje vykdomas bendradarbiaujant VšĮ bei valstybiniam sektoriui. Magistro baigiamąjį darbą sudaro įvadas, trys darbo dalys (teorinė, metodologinė bei empirinė), išvados, rekomendacijos, literatūros ir šaltinių sąrašas.

Linkienė, Karina. Ensuring Child Protection against Violence at Risk Families in X City Municipality. Master's Final Degree Project / supervisor assoc. prof. Edita Štuopytė, Faculty of Social Sciences, Arts and Humanities, Kaunas University of Technology.

Study field and area (study field group): 05S (J03).

Keywords: violence against a child, child protection, help plan, family at risk, help professionals.

Kaunas, 2022. 80 p.

Summary

Violence against the child is a difficult phenomenon to exist, existing as a major problem in every state. In Lithuania, in order to ensure adequate protection of the rights of the child, from 2018. July 1 centralized management of the child rights protection system. The aim of the reform is to ensure the implementation of equal practice, to create a coherent system of institutions, defining specific functions of institutions, to develop and improve the system of comprehensive services for the child and his or her family. The case of X city municipality after the institutional reform of child rights protection in Lithuania was chosen to be analyzed in the work. The aim is to highlight the main challenges faced by the X Municipality in providing support measures for children and their families in cases of violence. The child experiences violence in families at risk who need institutional support, but despite the reforms, support professionals working with the family at risk and the child growing up in it are constantly challenged by the provision of support measures. The problem with the master's thesis is - what support measures help to ensure the protection of the child from violence in a family at risk? The object of the research is to ensure the protection of the child from violence in families at risk. The aim of the research is to reveal the provision of protection of a child from violence in families at risk in X city municipality. The analysis of qualitative content is presented in the paper presenting the case of X city municipality, but this case is also relevant for other Lithuanian municipalities, as the same problems may be encountered in providing an assistance plan for a child and his / her family. The following research objectives have been formulated: to substantiate the theoretical assumptions of ensuring the protection of a child from the risk of violence in families; to substantiate the research methodology of ensuring the protection of a child from the risk of violence in families in X city municipality, to determine the peculiarities of assistance in ensuring the protection of a child from the risk of violence in families in X city municipality. In an empirical study of the protection of children from the risk of domestic violence, methods of partially structured interviews, scientific literature and document analysis were chosen. The study revealed the peculiarities of the work of assistance specialists with the family and the child in preparing the assistance plan. It turned out that there is no unified aid plan - to the child, to the parents or to the family in general. The opinions of the relief specialists differed on the basis of the different competencies and practices of each specialist. The results of the study revealed that there is a problem of lack of competencies of assistance specialists. There is a lack of personalized, specialized services for the child, especially younger children and adolescents. There is a problem with the availability of psychologist services, lack of competencies and financing of services. The results revealed the difficulties of inter-institutional cooperation in mobilizing a team of support professionals to prepare a support plan for the family. The analysis of the results of the research revealed that there are frequent cases of unexplained interrupted pre-trial investigations, the child's unwillingness to disclose violence and the parents' lack of motivation to seek change. Positive changes have emerged since the reform, with the

creation of a mobile team and a case manager. Negative changes - more documentary work, less direct work for the family, poor quality services due to high workload, large number of families per support specialist. The research revealed that the aid plan in X city municipality is being implemented in cooperation between the public institution and the public sector. The master's thesis consists of an introduction, three parts (theoretical, methodological and empirical), conclusions, recommendations, a list of literature and sources.

Turinys

Lentelių sąrašas	9
Paveikslų sąrašas	10
Santrumpų ir terminų sąrašas	11
Įvadas.....	12
1. Vaiko apsaugos nuo smurto užtikrinimo rizikos šeimose teorinės prielaidos.....	15
1.1. Smurto prieš vaiką samprata ir rūšys	15
1.2. Rizikos šeimos, jų atsiradimo priežastys ir smurtas	20
1.3. Vaiko teisių apsaugos nuo smurto modeliai	24
1.4. Specialistų veikla, užtikrinant vaiko apsaugą nuo smurto.....	30
2. Vaiko apsaugos nuo smurto užtikrinimo rizikos šeimose X miesto savivaldybėje tyrimo metodologija	35
2.1. Tyrimo organizavimas ir principai	35
2.2. Tyrimo metodai	37
2.3. Iš dalies struktūruoto interviu instrumento pagrindimas	39
3. Vaiko apsaugos nuo smurto užtikrinimo rizikos šeimose X miesto savivaldybėje tyrimas	41
3.1. Tyrimo kontekstas	41
3.2. Dokumentų, reglamentuojančių vaiko teisių apsaugą nuo smurto Lietuvoje, analizė	42
3.3. Interviu duomenų analizė	44
3.4. Tyrimo duomenų aptarimas ir diskusija	67
Išvados	71
Rekomendacijos.....	73
Literatūros sąrašas	74
Informacijos šaltinių sąrašas	79
Priedai.....	81
1 priedas. Duomenų analizės lentelė	81

Lentelių sąrašas

1.3.1 lentelė. Vaiko teisių apsaugos nuo smurto sampratos.....	25
2.2.1 lentelė. Tyrimo dalyvių charakteristikos.....	38
2.3.1 lentelė. Iš dalies struktūruoto interviu instrumentas.....	40
3.2.1 lentelė. Pagrindiniai vaiko apsaugos nuo smurto užtikrinimo teisiniai dokumentai.....	42

Paveikslų sąrašas

1.2. pav. Smurto proceso prieš vaikus rizikos šeimoje schema (pagal McGoron, Riley, Scaramella, 2020).....	22
1.3.1. pav. Vaiko apsaugos nuo smurto tyrimo požiūriai (sudaryta autorės remiantis McGoron ir kt., 2020).....	25
1.3.2 pav. Vaiko apsaugos nuo smurto hipotetinis modelis (Tamutienė, Auglytė, 2018a).....	26
1.3.3. pav. Teisinės ir socialinės vaiko teisių apsaugos atribojimas (sudaryta darbo autorės, remiantis Vaiko teisių apsaugos sistemos naujovės, 2017).....	27
1.3.4. pav. Vaiko apsaugos nuo smurto įgyvendinimo praktinis modelis savivaldos lygmeniu (pagal Tamutienė, Auglytė, 2018a).....	28
1.4.1 pav. Hipotetinis vaiko apsaugos nuo smurto užtikrinimo rizikos šeimose modelis (sudaryta autorės).....	34
2.1. pav. Tyrimo eiga.....	36
3.1.1. pav. Vaikų skaičius rizikos šeimose X miesto savivaldybėje 2015 – 2019 m. (Lietuvos statistikos departamentas, 2020).....	41
3.1.2 pav. Pranešimai apie smurtą prieš vaikus X miesto savivaldybėje 2015 – 2019 m. (Lietuvos statistikos departamentas, 2020).....	41
3.3.1. pav. Specialistų darbo iššūkiai.....	44
3.3.2. pav. Kompetencijų vertinimo ypatumai.....	46
3.3.3. pav. Rizikos veiksniai.....	48
3.3.4. pav. Psichologo /psichoterapeuto paslaugų teikimo ypatumai.....	51
3.3.5. pav. Iššūkių teikiant paslaugas ypatumai.....	53
3.3.6. pav. Pagalbos plano ruošimas / organizavimas.....	58
3.3.7. pav. Pagalbos plano teikimo vaikui / šeimai ypatumai.....	60
3.3.8. pav. Barjerai trukdantys užtikrinti apsaugą vaikui nuo smurto.....	61
3.3.9 pav. Pagalbos plano X miesto savivaldybėje schema (sudaryta autorės remiantis empirinio tyrimo rezultatais).....	66

Santrumpų ir terminų sąrašas

Santrumpos

NVO – nevyriausybinė organizacija

VŠĮ - viešoji įstaiga

VTAS – vaiko teisių apsaugos specialistai

VVTAIT – Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.

Terminai

Vaikas – „žmogus iki 18 metų, išskyrus atvejus, kai Lietuvos Respublikos įstatymuose nustatyta kitaip. Jeigu asmens amžius yra nežinomas ir yra priežasčių manyti, kad jis yra nepilnametis, toks asmuo laikomas vaiku, iki bus nustatyta priešingai“ (Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, Žin., 2017, Nr. XIII-643, TAR., Nr. 2017-16087).

Smurtas prieš vaiką – „veikimu ar neveikimu vaikui daromas tiesioginis ar netiesioginis tyčinis fizinis, psichologinis, seksualinis poveikis, jeigu dėl to vaikas mirė, buvo sutrikdyta jo sveikata, normali raida, jam sukeltas skausmas ar pavojus gyvybei, sveikatai, normaliai raidai ar pažeminta vaiko garbė ir (ar) orumas. Smurtu prieš vaiką taip pat laikoma vaiko nepriežiūra. Smurtu nelaikomi veiksmai, kuriais prieš vaiką panaudojama fizinė jėga ir vaikui sukeliamas fizinis ar psichinis skausmas, kai šiais veiksmais siekiama išvengti didesnio pavojaus vaiko saugumui, sveikatai ar gyvybei ir to negalima pasiekti kitomis priemonėmis“ (Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, Žin., 2017, Nr. XIII-643, TAR., Nr. 2017-16087).

Socialinė rizika – „veiksniai ir aplinkybės, dėl kurių šeimos ar asmenys patiria ar yra pavojus jiems patirti socialinę atskirtį: suaugusių šeimos narių socialinių įgūdžių tinkamai prižiūrėti ir ugdyti nepilnamečius vaikus (įvaikius) stoka ar nebuvimas; nepilnamečių vaikų (įvaikių) visapusio fizinio, protinio, dvasinio, dorovinio vystymosi ir saugumo sąlygų šeimoje neužtikrinimas; nuo nusikalstamos veikos nukentėjusių asmenų patirta žala; išitraukimas ar polinkis išitraukti į nusikalstamas veikas; piktnaudžiavimas alkoholiu, narkotinėmis, psichotropinėmis medžiagomis; priklausomybė nuo alkoholio, narkotinių, psichotropinių medžiagų, azartinių žaidimų; elgetavimas, valkatavimas, benamystė; motyvacijos dalyvauti darbo rinkoje stoka ar nebuvimas.“ (Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas, Žin., 2021, Nr. XIV-170, TAR., Nr. 2021-909).

Įvadas

Temos aktualumas. Įvairių šalių mokslininkai ir praktikai, žiniasklaida diskutuoja iš įvairių atspirties taškų kaip apsaugoti vaiką nuo smurto, kaip suteikti vaikui ir jo šeimai užtikrintą pagalbą, kokios turėtų būti valstybės, institucijų ir visuomenės atsakomybės. Kaip teigia Falch-Eriksen, Backe-Hansen (2018), vaiko teisių apsauga pasižymi prieštaravimais, todėl visų valdymo sričių lygmeniu aktualu analizuoti, atlikti išsamius tyrimus, fiksuoti rodiklius, rodančius kaip vaiko teisių apsauga nuo smurto veikia ir su kokiais iššūkiais susiduriama priimant teisingiausius, valstybės lygmeniu vieningus sprendimus apginant silpniausią visuomenės grandį – vaiką. Pasak Guščinskienės, Kondrotaitės (2006, p. 15), vaiko saugumas yra prioritetas, o vaikai, yra mūsų ateitis, ir jiems skirtas mūsų dėmesys „gali stipriai teigiamai paveikti ateities visuomenės kūrimą“. Pasak Debowska, Boduszek (2017) vaiko apsauga yra pasaulinis reiškinys, kuris gali būti traktuojamas kaip pagrindinė visuomenės problema bei užtikrinti vaikui apsaugą nuo smurto yra visos visuomenės pareiga. Vaiko gerovės politiką, teises, strategijas bei paslaugas šeimai pasak Dromantienės, Šalaševičiūtės (2006) formuoja visuomenės požiūris į vaiką, ypač į rizikos grupėje atsidūrusį vaiką, todėl aktualus yra visuomenės bei vaiko teisių apsaugos sistemoje dirbančių darbuotojų požiūris į vaiko apsaugos nuo smurto užtikrinimo, augant rizikos šeimoje, gerinimą. Būtina pažymėti, jog Lietuvoje nuo 2018 m. liepos 1 d. panaikinta socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus, apskaita (Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba, 2018), tačiau socialinės srities specialistai ir toliau dirba su šiomis šeimomis ir teikia pagalbą šeimai ir vaikui patiriant smurtą. Šiame darbe bus vartojamos rizikos šeimos sąvokos, kuriose vyrauja įvairių formų ir rūšių smurtas, išskyrus atvejus, kai bus pateikiami statistiniai duomenys.

Tyrimai rodo, jog rizikos aplinkoje augantis vaikas dažniau susiduria su vaiko teisių pažeidimais ir kur kas dažniau patiria nepriežiūrą, psichologinį, fizinį ar seksualinį smurtą (Dobelniece, Millere, Salmane-Kulikovska, 2015). Remiantis Lietuvos statistikos departamento pateikiamais duomenimis, 2017 m. buvo užfiksuoti 5625 pranešimai apie smurtą prieš vaikus, o tai yra du kartus daugiau nei 2016 m. ir 4,5 karto daugiau nei 2014 m. (Statistikos departamentas, 2018, cit. Tamutienė, Auglytė, 2018a). Esant geresnei teisėsaugos reakcijai į smurtą šeimoje, daugėja užfiksuotų smurto atvejų. Tai pripažįsta tiek vyriausybė, tiek institucinis sektorius, tačiau vis dar lieka daugybė nepraneštų smurto atvejų prieš vaikus, kurie patys nepajėgia savęs apginti. Anot Tamutienės, Auglytės (2018a, p. 2), smurto prieš vaiką rodikliai auga ir „praktinė vaiko apsauga nėra pakankamai veiksminga“. Tam pritaria Krupskienė ir kt. (2016), teigiant, jog tikrasis smurto mastas prieš vaiką yra didesnis nei fiksuojama statistiniuose rodikliuose bei nemažai smurto atvejų prieš vaiką lieka nepraneštų ir neužregistruotų įvairių institucijų. Taigi, galime teigti, jog vaiko apsauga nuo smurto nėra pakankamai užtikrinama ir kyla klausimas - kaip užtikrinti vaikui apsaugą nuo smurto?

Tyrimo naujumas. Kaip teigia Falch-Eriksen, Backe-Hansen (2018), vaiko apsaugos teisinė sistema bei įgyvendinamos praktikos vis dar kūrimo stadijoje. Vaiko teisių apsaugos nuo smurto, rizikos šeimos tematika rašo nemažai autorių. Rizikos šeimų padėtį, rizikų formavimąsi šeimoje nagrinėjo Kondrotaitė (2006), smurto prieš vaiką rūšis nagrinėjo Sniečkus (2013), Grinevičiūtė (2014); vaiko apsaugos nuo smurto veiksmingumo problemas nagrinėjo Tamutienė (2018), smurto prieš vaiką kriminalinės baudžiamosios vaiko teisių apsaugos aspektu gilinosi Grinevičiūtė (2011, 2014, 2016), smurtą, kaip visuomenės problemą, nagrinėjo Krupskienė ir kt. (2016). Vaiko gerovės politikos aspektus nagrinėjo Kvieskienė (2003), vaiko apsaugos užtikrinimo teisiniais aspektais remiantis Vaiko teisių Konvencija nagrinėjo Falch-Eriksen, Backe-Hansen (2018). Smurtą prieš vaikus šeimoje

skatina daugelis šeimos veiksnių, vienas iš pagrindinių – skurdas. Smurto prieš vaikus ir skurdo sąsajas tyrė Ismail, Hussein ir kt. (2017). Dobelniece, ir kt. (2015) skurdą įvardijo kaip ekonominį stresą. Dromantienė, Šalavičiūtė (2006), Dobelniece, ir kt. (2015) išryškina socialinių darbuotojų vaidmens svarbą bei specialistų problemas, kylančias dirbant su vaikais. Visuomenėje smurto suvokimas yra ribotas, dažniausiai smurtas suvokiamas kaip fizinis smurtas prieš kitą asmenį (Grinevičiūtė, 2011), tačiau mažai dėmesio autoriai skiria kitoms smurto rūšims. Darbe išsamiau aptiriamos ir kitos smurto prieš vaiką rūšys, jų pasekmės tolimesniam vaiko gyvenime. Duncan (2019) teigia, kad veiksmingos prevencinės ir intervencinės paslaugos prisideda prie smurto sumažėjimo, tačiau nepakankamai ištirta kokios prevencinės, intervencinės, kompleksinės priemonės veiksmingos užkertant kelią smurtui prieš vaiką ir kokios geriausios priemonės taikytinos jau kilus smurtui šeimoje. Kaip teigia Guščinskienė, Kondrotaitė (2006), svarbu yra užtikrinti institucinį bendradarbiavimą, jog būtų užtikrintas rizikos šeimų mažėjimas ir šio socialinio reiškinių plitimas.

Tyrimo problema. Vaiko apsaugos nuo smurto užtikrinimo tema po įvykusios vaiko teisių apsaugos reformos Lietuvoje nebuvo plačiai nagrinėjama, nėra atlikta pakankamai mokslinių tyrimų. Rizikų šeimoje tematika nagrinėta autorių pakankamai plačiai, tačiau rizikos šeimų nemažėja. Todėl svarbu atskleisti vaiko teisių apsaugoje dirbančių specialistų ir specialistų, dirbančių ugdymo įstaigose patirtis teikiant pagalbą vaikui ir šeimai, patiriant smurtą ir rizikas šeimoje. Šiame kontekste kyla **probleminis klausimas** – kokios pagalbos priemonės padeda užtikrinti vaiko apsaugą nuo smurto rizikas patiriančioje šeimoje?

Tyrimo objektas – vaiko apsaugos nuo smurto užtikrinimas rizikos šeimose

Tyrimo tikslas – atskleisti vaiko apsaugos nuo smurto užtikrinimą rizikos šeimose X miesto savivaldybėje

Tyrimo uždaviniai:

1. Pagrįsti vaiko apsaugos nuo smurto užtikrinimo rizikos šeimose teorines prielaidas.
2. Pagrįsti vaiko apsaugos nuo smurto užtikrinimo rizikos šeimose X miesto savivaldybėje tyrimo metodologiją.
3. Nustatyti pagalbos, užtikrinant vaiko apsaugą nuo smurto rizikos šeimose X miesto savivaldybėje, ypatumus.

Metodai:

Duomenų rinkimo metodai. Mokslinių šaltinių ir dokumentų analizė, kokybinis tyrimo metodas – iš dalies struktūruoto interviu metodas.

Duomenų analizės metodai. Interviu metodu gautų duomenų analizė atlikta taikant kokybinės turinio (content) analizės metodą ir aprašomąją turinio analizę.

Darbe nagrinėjamas vaiko teisių apsaugos užtikrinimas nuo smurto Lietuvoje po įvykusios vaiko teisių apsaugos reformos. Analizuojamas klausimas socialiai jautrus, o vaiko teisių apsaugos srityje savivaldybės lygmenyje dirba viena institucija, todėl siekiant išsaugoti tyrimo dalyvių konfidencialumą, neįvardinama konkreti savivaldybė, kurioje buvo atliktas tyrimas. Išsamiau šis klausimas aptartas baigiamojo projekto metodologinėje dalyje.

Struktūra. Magistro baigiamąjį darbą sudaro įvadas, trys dalys: teorinė, metodologinė ir empirinė, išvados, rekomendacijos, literatūros ir šaltinių sąrašas, lentelių, paveikslų, priedų. Projektą sudaro 88 lapų, 63 mokslinių šaltinių, 14 kitų šaltinių.

1. Vaiko apsaugos nuo smurto užtikrinimo rizikos šeimose teorinės prielaidos

Šiame skyriuje analizuojami teoriniai socialinę riziką patiriančių šeimų aspektai – aptariamos smurto prieš vaiką rūšys, smurto samprata; šeimos, patiriančios rizikas atsiradimo priežastys; pagalbos specialistų vaidmens aspektai įgyvendinant pagalbos teikimo procesą; aptariami vaiko apsaugos nuo smurto sampratos bei teoriniai modeliai. Sudaromas hipotetinis vaiko apsaugos nuo smurto užtikrinimo rizikos šeimose modelis.

1.1. Smurto prieš vaiką samprata ir rūšys

Smurtas suprantamas kaip vienas sunkiausių žmogaus teisių pažeidimų, kuris daro tiek psichologinį, tiek socialinį, tiek ekonominį poveikį vaikui (Šumskaitė, Namicheishvili, 2017). Tikslinga nagrinėti smurto poveikį vaikui, gilintis kaip veikia vaiko apsauga gerovės valstybių modelių kontekste, kokį vaikas patiria fizinį, socialinį ar psichologinį žalos poveikį esant smurtui šeimoje. Išsamaus nagrinėjimo reikalaujantis veiksnys yra ankstyvas smurto poveikio vaikui nustatymas, nes smurtas prieš vaiką gali sutrikdyti vaiko vystymąsi ir sukelti nenormalias asmenybės struktūras (Debowska, Boduszek, 2017; Legislative Observatory, European Parliament). Todėl šiame skirsnyje nagrinėjama kokios galimos smurto rūšys prieš vaiką, kad įvertinti ką vaikas patiria ir kaip atpažinti bei suvokti smurto sudėtingumą ir kokios galimos ankstyvo smurto pasekmės vaikui ateityje. Smurto rūšių yra ne viena ir kiekvienoje šalyje smurtas traktuojamas skirtingomis sąvokomis ir, kaip teigia Grinevičiūtė (2011) smurto suvokimą negalime vertinti vienareikšmiškai tik kaip fizinio skausmo sukėlimą kitam asmeniui.

Svarbu paminėti mokslinėje literatūroje vartojamus terminus apibrėžiant kas tai yra smurtas prieš vaiką. Anglų kalba mokslininkų darbuose kuriais remiamasi šiame darbe, pateikiami smurto sąvokos apibrėžimai išsiplečia į platesnius smurto prieš vaiką apibrėžimus:

- *Prievarta prieš vaikus* (angl. child abuse), dar vartojamas terminas kaip netinkamas fizinis elgesys ar seksualinis vaiko tvirkinimas dažniausiai vartojama apibūdinti fizinį ir seksualinį smurtą, kurį nagrinėjo Tamutienė (2018), McGoron, Riley, Scaramella (2020), Shuman (2020).
- *Netinkamas elgesys* (angl. maltreatment), dar vadinamas žiaurus, smurtinis elgesys prieš vaiką, kurį analizuoja Kendall-Taylor (2014), Brandon (2014), Ben-David (2015), Wamser-Nanney, Campbell (2020) ir kiti autoriai.
- *Smurtas prieš vaiką* (angl. child violence). Ši sąvoka apima visas smurto formas pasireiškiančias prieš vaiką, šią smurto rūšį nagrinėjo Šumskaitė, Namicheishvili (2017), Debowska, Boduszek (2017), Taylor, Bergin (2019).
- *Vaiko nepriežiūra* (angl. child neglect), šis apibrėžimas tampa vis labiau nagrinėjamas ir minimas mokslinės literatūros šaltiniuose, dėl platesnio jo aptarimo ir teikiant vis didesnę svarbą vaiko nepriežiūrai, kaip vienos iš smurto formos. Ši smurto forma plačiai nagrinėjama autorių Emmenegger (2015), Garbarino (2017), McGuire, London (2020), Zietz ir kt. (2020) ir kitų.
- *Žalojanti priežiūra* (angl. detrimental care), kuri autorių Falch-Eriksen, Backe-Hansen (2018) minima kaip viena iš netinkamo elgesio su vaiku rūšių.

Šumskaitė, Namicheishvili (2017) smurto sąvokas traktuoja kaip specifinių vaiko poreikių atsiradimą netenkinus pagrindinių vaiko poreikių. Tai vaiko fizinė nepriežiūra, netinkama mityba bei švietimo ir auklėjimo trūkumas. Išskiriamos emocinė prievarta, seksualinė prievarta, smurtas artimoje aplinkoje bei prievarta prieš vaikus juos paverčiant smurto liudininkais (Office of National Statistics, 2019). Smurtas prieš vaiką, kaip teigia Sniečkus (2013), skirstomas pagal tipą, sunkumą, trukmę bei pagal smurto prigimtį į:

- *fizinį*
- *psichologinį*
- *nepriteklių arba nepriežiūrą*
- *seksualinį*.

Išsamiau aptariamos smurto prieš vaikus rūšys.

Fizinio smurto sąvoka ir jo atsiradimo veiksniai yra plačiausiai tyrinėjama ir daugiausiai dėmesio sulaukianti smurto rūšis tiek mokslinėje literatūroje tiek teisinėje bazėje. Pasak Sniečkaus (Sniečkus 2013, p. 11), „fizinis smurtas, tai faktinę ar potencialią fizinę žalą vaiko sveikatai sukeltas veiksmai, sąveikos (ar jos nebuvimo) su vaiku metu“. Tai tiesioginiai ar netiesioginiai tyčiniai fiziniai veiksmai prieš vaiką, fizinės bausmės, jeigu jos sukėlė vaikui fizinį skausmą, sukeltas pavojus vaiko sveikatai, gyvybei ar vaikas mirė. Fizinis smurtas laikomas ir vaiko drausminimas, vaiko orumo ir garbės pažeminimas. Fizinės bausmės išraiška laikoma ir nedidelio skausmo sukėlimas vaikui bei vaiko kankinimas. „Fizinis smurtas apima visus padarinius, į kuriuos jis nukreiptas: gyvybės atėmimas, sveikatos sutrikdymas, skausmo ar kitokių fizinių kančių sukėlimas, laisvės atėmimas ar bejėgiškumo būklės sukėlimas“ (Grinevičiūtė, 2011, p. 724). Grinevičiūtė (2014) pabrėžia, kad nežymus sveikatos sutrikdymas pagal pavojingumą gali būti skirtingo pobūdžio. Patyręs fizinę prievartą, vaikas turi nepaaiškinamą traumą ir lūžių, nubrodinimų ir nudegimų, įkandimų ir mėlynių. Atlikus tyrimus, pastebima, jog šeimoje smurtines traumas dažniausiai patiria maži vaikai, tai yra 83,9 % vaikų iki 6 metų (Labanauskienė, Žagminas, Siaurusaitis, Benjaminas, 2010). Tai labiausiai pastebima smurto rūšis prieš vaiką, todėl dažna mokslininkų tyrimų sritis. Sniečkus (2013), teigia, kad glaudžiai su fiziniu smurtu susijęs yra seksualinis smurtas prieš vaiką.

Seksualinis smurtas. Kaip teigia Kvieskienė (2016, p. 96), „į seksualinę prievartą pradėta žiūrėti kaip į sistemine edukologijos, psichologijos, psichiatrijos, kriminologijos, vaikų teisių apsaugos ir visuomenės gerovės problemą“, ir pripažįstama, jog tai siaubingas smurtas atimantis vaikystę bei žalojantis savivertės jausmą. Paulauskas (2013) pritardamas pastebi, jog seksualinis smurtas palieka žymes visam gyvenimui.

Seksualinis smurtas pripažįstamas kaip reikšminga visuomenės problema dėl šios smurto rūšies paplitimo ir jos pasekmių (Sebahat, 2020). Seksualinis smurtas yra plačiai nagrinėjamas mokslinėje literatūros autorių ir, kaip teigia Paulauskas (2013), mokslinėje literatūroje seksualinio smurto sąvokų yra įvairių. Seksualinis vaikų išnaudojimas, tai lytinis kontaktas, kai esama didelis amžiaus ir brandumo skirtumas, naudojama manipuliacijos, jėga ir apgaulės. Seksualinės prievartos atveju naudojama fizinė jėga, taikomas psichologinis spaudimas, tai apima ir seksualinį priekabiavimą. Plačiai seksualinio smurto pasekmes vaikui aptaria Bigras, Godbout, Briere (2015) teigdami, jog tai nuoseklaus asmeninio egzistavimo ir tapatumo jausmo praradimas, tai tarpasmeninio funkcionavimo bei tapatybės sutrikdymas, tai sukelia savimonės, savikontrolės bei tarpusavio pasitikėjimo

sumažėjimo padarinius. Ši smurto rūšis, sietina su daugybe neigiamų padarinių: bulimija, savižudybe, depresija, jautrumo praradimu, ribinės dinamikos atsiradimu bendraujant su kitais asmenimis, bei veda iki visiško tarpusavio santykių vengimo. Tai paaiškinama tuo, kaip teigia Shuman ir kt. (2020), Simon ir kt. (2020), jog patyręs seksualinę prievartą vaikas išgyvena šeimos nario, kaip patikimo asmens, išdavystę.

Atlikti tyrimai rodo, kad seksualinis smurtas dažniausiai fiksuojamas tarp artimiausių šeimos narių ir iš psichosocialinės ir kriminologinės problemos peraugo iki epidemiologinės problemos (Paulauskas, 2013). Seksualinį smurtą dažniausiai patiria vaikai, augantys smurtaujančioje šeimoje, išsiskyrusių tėvų šeimoje ir kurių šeimos nariai turi kognityvinių, fizinių ir psichologinių negalių, vartojantys alkoholį. Pastebima tai, kad demografiniu požiūriu seksualiniai smurtautojai niekuo nesiskiria nuo kitų visuomenės narių. Anot Sniečkaus (2013), patyrus seksualinį smurtą vaikas gali patirti potrauminį streso sutrikimą, kuris vaikui pasireiškia dažniau, nei suaugusiajam dalyvaujant kariniuose konfliktuose.

Nustatyti seksualinį smurtą prieš vaiką yra pakankamai sudėtinga, nes, kaip mano McGuire, London (2020), Simon ir kt. (2020), pagrindinė seksualinio smurto neatskleidimo priežastis yra ta, jog vaikai nesupranta, nesuvokia patirtos prievartos sąvokos bei vaikai patiria piktnaudžiavimą jo nebrandumu. Vadinasi seksualinis smurtas yra pavojinga smurto prieš vaiką rūšis, ypač tuo aspektu, jog seksualinis smurtautojas yra neišsiskiriantis iš aplinkos ir dažniausiai artimas vaikui asmuo, kuris vaiką lengvai gali šantažuoti, įbauginti tylėti. Ypač sunku vaikui apsaugoti esant ikimokyklinio amžiaus, nes jis turi mažai įgimtų žinių apie seksualinę prievartą bei įgūdžių, reikalingų apsaugoti (Sebahat, 2020) ir problema yra ta, jog vaikui sunku verbaliniu būdu išreikšti trauminius išgyvenimus, dėl vaiko išsivystymo lygio bei dėl neurobiologinio traumos poveikio smegenų kalbos centrams. Be to vengiant pranešti, kalbėti apie patirtą smurtą, vaikas tarsi bėga nuo skaudžių prisiminimų, patirčių ir emocijų (Shuman, 2020). Atlikta daugybė tyrimų, kurie rodo, jog seksualinis smurtas turi ilgalaikių pasekmių (Paulauskas, 2013) ir vaikai turi didelių fizinių, emocinių ir elgesio problemų (Sebahat, 2020)

Vaikų nepriežiūra. Lietuvoje nepriežiūra yra apibrėžiama kaip pakankamai nauja smurto forma prieš vaiką, kuri nesulaukia gilios vaiko teisių apsaugos politikos formuotojų ir vykdytojų analizės (Tamutienė, Auglytė, 2018a). Su tuo sutinka ir užsienio autoriai, jog vaiko nepriežiūra yra labiausiai paplitusi netinkamo elgesio forma, kuri sulaukia mažiausio visuomenės ir politikos formuotojų dėmesio (Kendall-Taylor ir kt. 2014). Ir kaip teigia Sebahat (2020), nustatyti nepriežiūros ir emocinės prievartos atvejus sudėtinga, nes tokie atvejai dažnai lieka nepranešti ir jų skaičius kur kas didesnis nei pranešama.

Mokslininkai naudoja įvairias sąvokas apibrėžti kas tai yra vaiko nepriežiūra. Anot Falch-Eriksen, Backe-Hansen (2018), vaiko nepriežiūros sąvoką sunku apibrėžti ir nustatyti ribas kada tarnybos turėtų įsikišti. Tam pritaria ir kiti autoriai, teigdami, jog visuomenei sunku aiškiai apibrėžti, kas tai yra vaiko nepriežiūra, piktnaudžiaujantis ar nederamas elgesys prieš vaiką (Kendall-Taylor ir kt. 2014). Nepriežiūra mokslinėje literatūroje gali būti traktuojama kaip netinkamas elgesys. Netinkamas elgesys, kaip ir seksualinis smurtas prieš vaiką, tai suaugusiojo negebėjimas kontroliuoti neigiamų savo emocijų (Bigras ir kt., 2015, Emmenegger, 2015). Nepriežiūra gali būti apibrėžiama kaip neveikimas – negebėjimas patenkinti pagrindinių vaiko poreikių (Zielinski ir kt., 2017, Innocenti Research Centre). McGoron ir kt. (2020) mano, jog nepriežiūra tai netinkama elgesio forma su vaiku, kuri gali būti traktuojama kaip vaiko apleistumas. Pasak Kendall-Taylor (2014) visuomenė

nepriežiūrą laiko netyčiniu elgesiu prieš vaiką, ir ši smurto forma nepatenka į archetipinę netinkamo elgesio klasifikaciją bei paprastai siejama su mitybos ir higienos problemomis ir nėra manoma, kad tai „kenkia“ vaikams. Tai rodo, jog sudėtinga apibrėžti nepriežiūros vaiko atžvilgiu sąvokas, sudėtinga visuomenei suvokti nepriežiūrą kaip smurtą, vadinasi sudėtinga ir politikos formuotojams, specialistams ir visuomenei nustatyti kas tai yra bei ribas, kada būtina specialistų pagalba šeimai.

Kaip teigia Grinevičiūtė (2011) plačiai nagrinėjusi smurto prieš vaikus formas, teigia, jog nepriežiūrą patyręs vaikas siunčia į aplinką tam tikrus signalus: tai agresija, sunku vaikui susikoncentruoti, vaikas atrodo pavargęs ir alkanas, bijantis staigių judesių. Atlikti tyrimai rodo, kad nepriežiūrą patyrę vaikai turi mažiau draugų ir žemesnę savivertę nei jų nepatyrę vaikai (Debowska, Boduszek, 2017). Tyrimai rodo, jog vaikui, turinčiam negalią, yra daugiau nei tris kartus didesnė tikimybė patirti nepriežiūrą bei būti apleistam lyginant su negalios neturinčiais vaikais (Wolfe ir kt., 2016). Vadinasi valstybės atsakomybėje yra prievolė užtikrinti šeimos galimybes tinkamai pasirūpinti auginant neįgalų vaiką. Anot Sniečkaus (2013), nepriežiūra retai nustatoma kaip pagrindinė vaiko mirties priežastis ir apima kiek daugiau nei du procentus visų atvejų, kaip tiesioginė vaiko mirties priežastis, tačiau tai gali būti ir tiesioginė vaiko mirties priežastis. Negalima eliminuoti šios smurto rūšies prieš vaiką kaip nereikšmingos. Be to, atlikti tyrimai rodo, jog daugiausiai netikėtų mirčių dėl nepriežiūros įvyksta kūdikystėje ir tai yra didžiausias rizikos veiksnys tiriant sudėtingus vaiko smurto atvejus. Tyrimais nustatyta, jog nelaimingų atsitikimų ir staigių kūdikio mirčių prevencija bei tikslinga parama šeimai yra būtini esant šeimoje dideliame skurdui ir pažeidžiamumui, kurie lemia šios smurto rūšies pobūdį ir keliamas rimtas rizikas vaikui (Brandon ir kt., 2014). Tam pritaria ir Kendall-Taylor, Lindland, ir kt. (2014), Ismail, Hussein ir kt. (2017), Covell, Howe, Blokhuis (2018), jog vaikas patiria nepriežiūrą šeimai patiriant nepriteklių, skurdą.

Kita smurto prieš vaiką smurto forma, tai **psichologinis smurtas**. Mokslinėje literatūroje dažniausiai naudojama psichologinio smurto sąvoka, rečiau emocinio smurto apibrėžimas. Psichologinis ir emocinis smurtas yra mažiausiai mokslinės literatūros autorių paliestos smurto prieš vaiką rūšys McGuire, London (2020). Pasak Sniečkaus (2013) praktikoje nėra taikomi ir nėra nustatomi teismo medicinos kriterijai įvertinant psichologinį ir emocinį smurtą.

Breevaart, Bakker (2012) teigia, jog nagrinėjant psichologinį smurtą, remiamasi saugaus prieraišumo teorija. Ši teorija teigia, kad vaikas tvirtai prisiriša ir išmoksta pasitikėti kitais, kai šeima patenkina jo poreikius, o tai padeda jiems užmegzti artimus santykius ateityje. Galima teigti, jog svarbu yra aktyvus tėvų dalyvavimas vaiko gyvenime užtikrinant vaikui saugų prisirišimą. Tėvai, patiriantys didelę įtampą darbe, linkę greičiau susierzinti, kelia psichologinę įtampą namuose, o tai prisideda prie psichologinio smurto namuose ir neigiamai veikia vaiką. Tėvų, ypač motinos rodomas vaikui pykis, pakeltas tonas, vaiko neišklausymas persiduoda vaikui, todėl jis nuolat jaučia įtampą, stresą, tokį, kokį patiria ir vaiko tėvai. Vaikai mokosi stebėdami suaugusiuosius Breevaart, Bakker (2012) ir tai ką patiria vaikai vadinama psichologiniu smurtu, kurį patyrę jie sunkiau kuria ateities šeimos modelius, yra linkę į agresiją, blogiau mokosi, sunkiau kuria santykius ateityje. Tai gali vesti link psichopatologijos ir turėti ilgalaikių pasekmių vaiko gyvenime.

Anot Sniečkaus (2013), vaikai, patiriantys psichologinį smurtą šeimoje, dažniau patiria depresiją ir nerimą. daro neigiamą įtaką psichikos raidai. Atlikti tyrimai norint nustatyti ryšį tarp psichologinio smurto, nepriežiūros ir vaiko atminties funkcijų sutrikimo ir slopinimo, kurie parodė, kad psichologinis smurtas ir vaiko nepriežiūra, slopina vaiko atminties funkcijas. Kaip teigia Simon ir kt.

(2020), tyrimais įrodyta, kad vaikas patyręs psichologinį smurtą, turi mokymosi ir kognityvinių įgūdžių sunkumų.

Kita psichologinio smurto forma yra **emocinis smurtas**. Pasak Sniečkaus (2013), emocinis smurtas, tai nefizinio kontakto priešiški elgsenos modeliai, apribojantys judėjimo laisvę. Tai vaiko nuvertinimas, menkinimas, žeminimas, šmeižimas, grasinimas, gąsdinimas, kvailinimas ar kitokie vaiko menkinimo būdai. Tai smurtas, kuris pakenkia vaiko emocijoms (Sniečkus, 2013). Ši smurto prieš vaiką forma plataus autorių aptarimo ir tyrimų nesulaukia.

Smurto pasekmės vaiko vystymuisi. Tam, jog suprasti smurto žalos mastą vaikui, toliau analizuojamos autorių įžvalgos kokias pasekmes vaikui sukelia bet koks smurtas prieš jį. Tai yra socialinė problema neapsiribojanti pačiu smurtiniu įvykiu, tačiau turinti ilgalaikes neigiamas pasekmes. Anot Kendall-Taylor (2014), valstybinės institucijos, nevyriausybines organizacijos, visuomenė ir pačios šeimos, susiduriantys kasdienybėje su smurtu prieš vaiką, turi savų būdų vertinti, suprasti, kylančias problemas ir kokius problemos sprendimo būdus taikyti socialinėje politikoje ir praktikoje.

Valstybės politinė atsakomybė yra šviesti visuomenę kas yra smurtas prieš vaiką, nustatyti ir iširti smurto atsiradimo priežastis ir suteikti kuo daugiau realios pagalbos ir paramos vaikui, kaip asmeniui (Šumskaitė, Namicheishvili, 2017). Pasak Kendall-Taylor (2014) visuomenė tarsi supranta, kad vaikai turi būti globjami ir saugomi bei netinkamas suaugusiojo elgesys teoriškai apima visas smurto formas, tačiau vertinant atliktus tyrimus, pastebima, kad visuomenės nuomone, labiausiai vaikai pažeidžiami patyrus seksualinę ir fizinę prievartą. Netinkamo elgesio, nepriežiūros sąvokas visuomenė apibrėžia atsižvelgdami į tai, ar padaryta žala vaikui yra matoma. Visuomenei sudėtinga įvertinti žalos poveikį vaikui, kai nėra aiškios smurto sąvokos apibrėžimo, ribų nustatymo ir akivaizdžiai matomo smurto požymių. Pasak Kondrotaitės (2006), visuomenė pati pasilieka sau teisę spręsti padėti savo gyvenamojoje teritorijoje šios socialinės grupės nariams ar ne.

Smurtas prieš vaiką bendrąja prasme apima daugybę sveikatos pasekmių ir siejamas su psichosocialiniais sunkumais lydinčiais vaiką ilgą laiką ar visą gyvenimą. Bet kokios rūšies smurtas sukelia vaikui nerimą, depresiją, potrauminį stresą, kognityvinius vystymosi raidos iškraipymus, somatinį sutrikimą, bulimiją, piktnaudžiavimą svaiginančiomis medžiagomis, priveda iki savizudybės (Bigras, Godbout, Briere, 2015).

Kognityvinius raidos iškraipymus, patiriamus vaikui išgyvenant smurtą šeimoje, analizavo nemažai autorių. Anot Tamutienės ir kt. (2020, p. 33), „emocijos turi įtakos žmogaus savireguliacijos gebėjimui, o pastangų reguliavimas turi įtakos kognityviniams gebėjimams ir vėlesnėms savireguliacijos galimybėms“. Vadinasi, svarbu yra teigiamų emocijų kūrimas vaiko aplinkoje ir aiškaus, realaus gyvenimo suvokimo formavimas. Svarbu paminėti, jog smurtas negrįžtamai žaloja vaiko asmenybę, vaikui sunku susikaupti ir save kontroliuoti (Innocenti Research Centre; Grinevičiūtė, 2016) ir sukelia ilgalaikės žalos poveikį bet kurio amžiaus vaikui. Pasak Debowska, Boduszek (2017), tyrimai rodo, jog vaikas, patiriantis smurtą, patiria daugiau nei vienos rūšies smurtą tuo pačiu metu. Smurtas prieš vaiką yra ne vienkartinis įvykis, o tęsiasi ilgą laiką ir įspėjamieji smurto prieš vaikus požymiai ir simptomai gali skirtis. Tam pritaria ir kiti autoriai, teigdami, kad neigiamos vaikystės patirtys formuojasi vaikui patiriant ne pavienį smurto atvejį, bet poliviktimizaciją – daugybines smurto rūšis (Zietz ir kt., 2020). Vadinasi, galima pritarti Debowska (2017), jog smurtas prieš vaiką yra dažnai nutylimas, nes dažniausiai tai nėra vienkartinis reiškinys.

Šumskaitė, Namicheishvili (2017), Ismail, Hussein ir kt. (2017), teigia, jog patiriant socialinę, ekonominę, demografinę krizes šeimoje be skurdą, vaikas yra labiau linkęs nusikalsti. Tam pritaria ir kiti autoriai, teigdami, jog vaikystėje patiriant smurtą ar disfunkciją šeimoje, netenkant šeimos nario, šeimos nariui kalint įkalinimo įstaigoje, yra didelė tikimybė patirti antrinę viktimizaciją sukuriant savo šeimą, bei įsitraukti į smurtą paauglystėje (Grinevičiūtė, 2016). Zietz ir kt. (2020) mano, jog disfunkcinis šeimos modelis grėsmingesnis nei kitos smurto formos patiriamos vaikystėje ir kelia grėsmę patirti streso reguliavimo sunkumus, kenkia emocinei būklei suaugus, skatina smurtauti ateityje tapus suaugusiu, bei daro žalą sveikatai. Tam pritaria ir Sebahat (2020) teigiant, jog vaiko nepriežiūra yra susijusi su padidėjusiu psichinės sveikatos problemų lygiu paauglystėje, o seksualinis smurtas sukelia nepataisomą ilgalaikės žalos poveikį. Šeimos tarpusavio konfliktai, tėvų narkotinių medžiagų vartojimas, tiesioginis smurtas prieš vaiką, tėvų santykis su vaiku, yra pagrindiniai veiksniai lemiantys vaiko polinkį į smurtą jam suaugus (Innocenti Research Centre, Wamser-Nanney, Campbell, 2020). Galima teigti, jog šie veiksniai lemia, besikartojantį smurtą šeimoje, kuris, pasak Namicheishvili (2017), tarsi užburtas ratas, iš kurio, be pagalbos šeimai ir vaikui sunku ištrūkti.

Galima teigti, jog smurtinis elgesys dažniausiai pasireiškia ankstyvajame vaiko amžiuje, todėl vaiko apsauga yra svarbi nuo pat vaiko gimimo. Galima daryti prielaidas, jog nepriežiūrą, seksualinį, psichologinį bei emocinį smurtą yra sudėtinga nustatyti, įvardinti ir sugebėti pastebėti požymius, rodančius, jog vaikas patiria smurtą. Tiek psichologinis, tiek emocinis smurtas dažnai kyla namų aplinkoje, kurioje patys tėvai patiria neigiamus jausmus, juos perteikia vaikui, tai tarsi „savo problemų užkrovimas“ vaikui. Bet kokios rūšies smurto atsiradimui įtakos turi tėvų psichologinės įtampos, tarpusavio santykiai šeimoje, negebėjimas suteikti tinkamą dėmesį į vaiko emocinius poreikius, skurdas. Galima teigti, jog smurtas dažniausiai pasireiškia ne kaip vienas atskiras atvejis ir vaikas patiria ne vienos rūšies smurtą, todėl vaikas yra ypatingai traumuojamas. Smurtas prieš vaiką žaloja jo psichiką, sutrikdo jo raidą, emocijas ir sukelia smurto pasireiškimo atvejus vaikui suaugus. Tai lemia užburto rato principą, iš kurio sunku ištrūkti. Visuomenės suvokimas apie smurto grėsmę vaikui vaidina svarbų vaidmenį apibūdinant smurto prieš vaiką sąvokas, nes visuomenė, tai yra šeima, valstybės institucijos, bendruomenė formuoja kas yra laikoma smurtu prieš vaiką. Galima daryti prielaidas, jog visuomenė daro įtaką požiūriui į smurtą formavimui, o taip pat ir vaiko apsaugos politikos formavimui, nes politikos atstovai ir yra visuomenės dalis. Išryškėjo tai, jog šeimose, kurių nariai patiria įvairias rizikas ir iššūkius, smurto prieš vaikus apraiškų daugiau, todėl tikslinga aptarti rizikos šeimos sampratą ir rizikos atsiradimo priežastis.

1.2. Rizikos šeimos, jų atsiradimo priežastys ir smurtas

Rizikos šeimos samprata. Pasak Kirelienės (2013, p. 54), „smurtautoju ne gimstama, o tampama, nes smurtauti išmokstama iš aplinkos“, todėl sveikos, saugios aplinkos kūrimas yra pamatas, kuriant vaikui nesmurtingą aplinką šeimoje. Ne retas atvejis, kai saugi aplinka vaikui augti yra sutrikdoma ir šeima patiria krizes, kurias valstybė turėtų padėti įveikti bei užkirsti kelią galimam smurtui (Gudžinskienė, Augutavičius, 2019). Tam pritaria Munro (2010), jog valstybės institucijos turėtų įvertinti rizikas šeimoje, tačiau rizikų šeimoje įvertinimas yra iššūkis dėl institucijų pajėgumų, organizacinės ir institucinės kultūros, metodologinių vertinimo kriterijų ir kitų veiksnių. Apibrėžti rizikos šeimos sąvokas nėra lengva. Rizikos sąvoka reiškia galimybę, jog tam tikri žmogaus veiksmai sukels nepageidaujamas pasekmes, tokias kaip smurtas (Dobelniece, Millere, Salmane-Kulikovska, 2015). Lietuvių autorių darbuose naudojama disfunkcinės šeimos sąvoka - tai šeima, kurioje

formuojamos nesavarankiškos, savimi nepasitikinčios, nesaugiai besijaučiančios asmenybės. Tai „menko tėvų išprusimo, dorovinių vertybių nuosmukio, nesugebėjimo ir nepajėgumo prisitaikyti prie kintančių socialinių bei ekonominių sąlygų visuomenės nariai“ (Guščinskienė, Kondrotaitė, 2006, p. 15). Atlikus užsienio autorių mokslinių šaltinių analizę, galima išskirti šias šeimos, patiriančias rizikas, sąvokas:

- *didelės rizikos šeima* (angl. high-risk family), tokias šeimas mini Ben-David (2015), Zielinski, Paradis, Herendeen, Barbel (2017), Taylor, Bergin (2019), Wamser-Nanney, Campbell (2020) ir kt. Tai šeima, kurioje stokojama kokybiškos tėvystės (angl. lack of parenting quality), (Taylor, Bergin, 2019);
- *skurdi šeima* (angl. families in poverty) – šią rizikos šeimos sąvoką analizavo Kendall-Taylor, Stanley, Lindland, O’Neil (2014), (Zietz ir kt., 2020) ir kt.;
- *neatsakinga šeima* (angl. neglectful parenting), kurią išsamiai nagrinėjo Brandon, Bailey, Belderson, Larsson (2014).

Aptariant smurtą rizikos šeimoje, svarbu atsižvelgti į pagrindines šių šeimų **atsiradimo priežastis**. Guščinskienė, Kondrotaitė (2006), teigia, kad trūksta mokslinių tyrimų, nagrinėjančių rizikos šeimų atsiradimo priežastis. Autorės išskiria veiksnius, lemiančius šeimos atsidūrimą rizikos grupėje ir gali būti skirstomi į šias grupes:

- *Šeimos struktūros ypatumai*. Tai nepilnos, menkai aprūpintos šeimos, kurių nariai ar narys gyvena įkalinimo vietose arba ką tik grįžo iš jų ir išgyvena socialinės adaptacijos procesą; taip pat asmenys, priklausantys kokiam nors socialinės rizikos grupei.
- *Šeimos narių tarpusavio sąveikų iškreiptas pobūdis*. Tai „bendrų interesų ir tikslų visuomeniniame gyvenime ir buityje nebuvimas, nepasitikėjimas vienas kitu, tarpusavio supratimo bei palaikymo nebuvimas, šiurkštumas ir žiaurumas bendraujant su artimaisiais“ (Guščinskienė, Kondrotaitė, 2006, p. 18). Pasak Wamser-Nanney, Campbell (2020), rizikos šeimoje susiduriama su ryšio tarp tėvų požiūrio ir elgesio vaiko atžvilgiu bei vaikų prisitaikymo prie situacijos koreliacija bei su koreliacija tarp neigiamų tėvų įsitikinimų vaiko atžvilgiu ir padidėjusios rizikos netinkamam elgesiui su vaiku.

Remiantis Kondrotaitė (2006), galima išskirti šias sistemas, kurios lemia šeimai patirti rizikas:

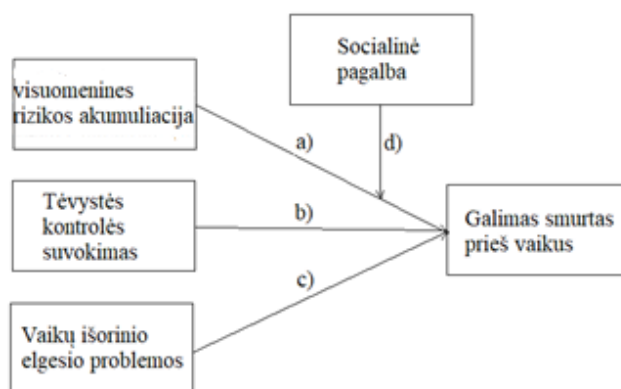
- *politinė sistema* - demokratinė paskirstymo sistema;
- *ekonominė sistema* - darbo rinka ir ekonominės integracijos įrankiai;
- *socialinė sistema* - valstybės paramos aprūpinimas ir socialinė integracija;
- *bendruomenės bei šeimos sistema*

Pasak Axford (2009), šeima gali patirti rizikas dėl socialinės atskirties, kuri paremta socialinių struktūrų aspektu, kaip pinigų, darbo ar moralės trūkumas. Socialinė atskirtis rizikos šeimoje veda link deprivacijos, tokios šeimos išstumiamos iš politinio, ekonominio, kultūrinio gyvenimo, todėl stiprėja socialinė, ypač ekonominė visuomenės diferenciacija, kuri išryškina „užribio“ klasės atsiradimą. Pagrindiniai šiai klasei būdingi bruožai yra silpni ryšiai su darbo aplinka, nesantuokiniai vaikai, ilgalaikė priklausomybė nuo socialinės paramos, polinkis į nusikalstamą elgesį. Tai šeimos, atsidūrusios už socialinės atskirties ribos (Kondrotaitė, 2006). Kaip teigia Guščinskienė, Kondrotaitė (2006), rizikos šeimos nedalyvauja visuomeniniame gyvenime, jos patiria bedarbybę ir dažnai gyvena skurde. Tam pritaria Kendall-Taylor ir kt. (2014), Wolfe ir kt. (2016), jog skurdas yra dažniausias nustatytas streso šaltinis, kuris veda į rizikas ir sukelia smurtą šeimoje. Skurdas, kaip

teigia Axford (2009), tai vaiko gyvenimas mažas pajamas gaunančiame namų ūkyje ir aplinkoje, kurioje pastebimas žemas gyvenimo lygis, kai šeimai tenka nedaug laisvalaikio praleidimo galimybių bei juntamas buitės skurdumas. Skurdo rodiklis, kuris, kaip nurodo Wamsver-Nanney, Campbell (2020), tik iš dalies padidina riziką šeimoje, tačiau skurdo problema daro didelį neigiamą poveikį vaikams. Ši socialinė problema, pasak Kondrotaitės (2006), veda link alkoholizmo. Tam pritaria ir Kendall-Taylor (2014), jog rizika šeimai kyla, kai šeimos nariai negeba kontroliuoti narkotikų ir alkoholio vartojimo.

Anot McGoron ir kt. (2020), rizikų visuma koreliuoja su padidėjusiu smurto prieš vaikus potencialu. Tyrimai rodo, jog kaupiamą rizikos indeksą sudaro įvairūs rizikos veiksniai: tėvų šeimyninė padėtis, vaikų skaičius šeimoje, išsilavinimas, šeimos pajamos ir užimtumas, šeimos psichologiniai išgyvenimai. Anot Taylor, Bergin (2019), tai gali būti šeimos psichinės sveikatos problemos, prasta socialinė ir ekonominė padėtis, lėtinis sisteminis stresas, nuolatinis nerimas, kurį sukelia tarpusavio konfliktai šeimoje, mažos pajamos.

Atsižvelgiant į anksčiau aptartas rizikos šeimos sampratas, būtina suprasti procesus, kurie padidina šeimos narių smurto prieš vaiką tikimybę. Siekiant nustatyti smurto prieš vaikus rizikos šeimoje veiksnius, pasitelkiamas McGoron ir kt. (2020) konceptualusis modelis (žr. 1.2 paveikslą).

1.2. pav. Smurto proceso prieš vaikus rizikos šeimoje schema (pagal McGoron ir kt. 2020)

Socialinė pagalba šeimai. Riziką patiriančiose šeimose stokojama įgūdžių prižiūrėti ir auklėti vaikus. Vaikai, augdami rizikos šeimose, dažnai neturi elementarių asmens higienos, tvarkymosi ir kitų įgūdžių. McGoron ir kt. (2020) teigia, jog didelės rizikos šeima patiria vieną ar daugiau sistemškai susijusių veiksmų, kurie veikia tėvystės kokybę ir iššaukia blogos tėvystės veiksmus. Rizikos šeimos vertinamos pagal abipusiškumo ir kontrolės aspektus. Abipusiškumo veiksnys remiasi tėvų noru bendradarbiauti įgyvendinant vaiko apsaugos procesus, kuris grindžiamas tėvų jautrumo, prieraišumo vaikui teorijomis todėl socialinė pagalba šeimai tampa būtina. Tėvai suvokdami pagalbos reikalingumą iš šalies, ją priima (Taylor, Bergin, 2019). McGoron ir kt., (2020) nustatė, jog socialinė pagalba šeimai, gali sumažinti potencialaus smurto pavojų prieš vaiką bei gali sumažinti tiek tėvų, tiek vaikų stresą, ypač tėvams, patiriantiems papildomo išorinio streso dėl įvairių rizikos veiksmų.

Ši schema parodo procesus, dėl kurių kyla smurto prieš vaiką atvejų. Išskiriamos šios kategorijos:

- visuomeninės rizikos akumuliacija
- tėvystės kontrolės suvokimas
- vaiko išorinio elgesio problemos

Visuomeninės rizikos akumuliacija. Visuomenėje, netoleruojančioje fizinių bausmių prieš vaiką, pastebima mažiau smurto prieš vaiką tačiau šiais laikais, visuomenė labiau susirūpinusi ekonomine padėtimi ir vis mažiau dėmesio skiria saugiai socialinei aplinkai (Breevaart, Bakker, 2012). Būtinai aktyvesnis tėvų ir kitų suaugusiųjų dalyvavimas šeimos ir visuomenės gyvenime, kad būtų suvaldytos galimos rizikos akumuliacijos (Härkönen, 2017). Vaiko teisių apsaugos politika turi pereiti nuo rizikos veiksnių ir netinkamo elgesio prevencijos taikymo į apsaugos veiksnių ir teigiamo elgesio vaiko atžvilgiu skatinimo programų. Tokiu būdu formuojamas visuomenės tikslas kurti paslaugas ir programas, kurios nukreiptos į gerovės kūrimą (Tarshish, 2020; Legislative Observatory, European Parliament). Tokiu būdu šeima pasijunta svarbia visuomenės dalimi ir galinti daryti įtaką valstybės formuojamai socialinei politikai bei nevyriausybinio sektoriaus institutas atkreipia kitų sektorių dėmesį į šeimos socialines problemas (Vorevičienė, 2016). Kaip nurodo Vorevičienė (2016), didėjantis dėmesys nevyriausybinių organizacijų veiklai socialinės gerovės srityje, inspiruoja visuomeninės veiklos aktyvinimą. Svarbiu aspektu visuomenės rizikos akumuliacijai tampa piliečių susivienijimas labiau įsitraukiant ir rodant suinteresuotumą kartu spręsti šeimos problemas bei asmeninės atsakomybės prisiėmimas už bendrą visuomenės gerovę. Tam pritaria Aidukaitė ir kt. (2012), jog vaiko labai visuomenės vienijimasis yra esminis reiškinys.

Tėvystės kontrolės suvokimas. Kontrolės veiksnys apibūdinamas kaip tėvų noras kontroliuoti vaiko elgesį. Perdėta tėvų kontrolė lemia sąlygas neleidžiančias atsiskleisti vaiko savarankiškumui, vaiko asmenybei, skatinamas nesaugus vaiko prisirišimas (Taylor, Bergin, 2019). Breevaart, Bakker (2012) teigimu, tėvų emocinė būklė ir kontrolės stoka tiesiogiai paveikia tėvų ir vaikų tarpusavio santykius šeimoje. Atsiranda rizikos susilpnėti tėvų ir vaikų tarpusavio ryšiui, kas skatina vaikui patirti smurtą. Tėvai, negebantys savęs kontroliuoti, yra ūmesnio būdo, lengvai galintys supykšti, užmegzti konfliktinius santykius, neigiamai vertina savo vaikus, tiki tvirtos drausmės efektyvumu, turi mažiau prisitaikymo įgūdžių ir prastesnį išsilavinimą. Svarbus vaidmuo tenka šeimos įsitikinimams apie galios pusiausvyrą ir kontrolės lygį tėvų ir vaikų santykiuose. Tyrimais nustatyta, kad šeima, turinti didesnę išorės kontrolės lokusą, tai yra verčiantys kaltę visuomenei, situacijai, valstybei, turi didesnę polinkį smurtauti prieš vaiką McGoron ir kt. (2020), sutrinka gebėjimas suvaldyti ir prisitaikyti prie situacijos (Kairienė, 2013).

Vaiko išorinio elgesio problemos. Brandon ir kt. (2014), atlikti tyrimai parodo, jog nepaisant to, kad geri tėvų ir vaikų santykiai yra būtini emocinei vaiko ir šeimos gerovei, tačiau, pasak Aidukaitės ir kt. (2012), ne visada šeima gali apsaugoti vaiką nuo pavojingų gyvenimo sąlygų. Tyrimais nustatyta, jog vaikai, kurių tėvai nėra smurtavę prieš juos, bet turi tokius pačius elgesio sutrikimus ir aukštą smurto prieš vaikus potencialą, kaip ir smurtaujantys tėvai, jų vaikams nustatoma panašūs potyriai, kaip ir vaikams, patiriantiems realų smurtą šeimoje McGoron ir kt. (2020) atlikti tyrimai rodo, jog vaikai, gyvenantys rizikos šeimose, padaro kur kas daugiau ir sunkesnių nusikaltimų, nei vaikai, augantys saugioje aplinkoje. Tokie vaikai yra priskiriami delinkventiško elgesio modeliui, kurio skiriamasis bruožas yra tas, jog dauguma tokių vaikų yra gimę ir auga šeimose, kuriose trūksta socialinių įgūdžių. Socialinių įgūdžių stoka iššaukia rimtas pasekmes - antisocialų vaiko elgesį, kuris neatitinka visuomenės normų ir lūkesčių (Giddens 2005, cit. Kondrotaitė, 2006). Tam pritaria Debowska, Boduszek (2017) teigiant, jog svarbus aspektas yra šeimos socialinio modelio formavimas, kurį perima vaikai, taip formuodami savo būsimos šeimos modelio supratimą. Atsižvelgiant į smurto ciklą ir socialinio mokymosi teorijas, smurtinis elgesys įgyjamas stebint ir mėgdžiodant agresyvius suaugusiuosius. Tokie vaikai linkę netinkamai elgtis, o šeimai sunku suvaldyti vaiką, kuris turi ryškių, matomų elgesio problemų (McGoron ir kt. 2020). Rizikos veiksniai

tampa ir tėvų klaidingas suvokimas apie vaiko charakterio savybes. Vaiko asmeninės savybės ir elgesys yra vienas iš vaiko vystymosi komponentų, kurį lemia vaiko ir tėvų tarpusavio santykių kokybė, tėvų skiriama ar nepakankamai skiriama tėviška šiluma vaikui, tačiau šiems santykiams įtakos turi ir paties vaiko charakterio savybės. Patirti smurto proveržius prieš vaiką kyla ir šeimose, kur vaiko tėvai yra jauno amžiaus ar paaugliai ir teigiama, jog paties vaiko elgesys lemia ypač jaunų tėvų elgesį su vaiku, nes tėvams patiriant stresą dėl vaiko sudėtingo charakterio ir elgesio, didėja tikimybė jog jauni tėvai nesugebės savęs kontroliuoti dėl patirties trūkumo (Wamser-Nanney, Campbell, 2020). Tam pritaria Duncan (2019), pabrėžiant vaiką supančios aplinkos ir paties vaiko asmens savybių konteksto svarbą, kurie lemia paties vaiko elgesį ir raidą bei tėvų požiūrį į smurtą. Tai įvardijama kaip negebėjimas kovoti su stresu sveikai ir produktyviai (Dobelniece, Millere, Salmane-Kulikovska, 2015). Kairienė (2013) tai įvardina kaip instrumentinę agresiją, kurią tėvai išreiškia kaip priemonę tikslui pasiekti: vaiko suvaldymui siekiant pamokyti, perauklėti. Tokiu būdu tėvų agresija pasireiškia kaip vaiko valdymas neatsižvelgiant į vaiko poreikius. Sage Ruyter (2008), Duncan (2019), Wamser-Nanney, Campbell (2020) Virbalienė (2017) akcentuoja šeimos neatsižvelgimo į vaiko poreikius, saugaus prisirišimo ir šilumos trūkumo aspektus. Anot Valeeva, Litvinova, Kulesza (2016), dabartinei šeimai yra būdingas nestabilumas, kas sąlygoja padidėjusią agresiją. Autorė teigia, jog nenuoseklus ir griežtas drausminimas šeimoje neigiamai koreliuoja su prosocialinio elgesio raida. Vadinasi vaikų prisirišimo santykių kokybė ir drausminimo metodo kokybė yra susijusios su vaiko raida, vystymusi, kas ir lemia vaiko prosocialų ar asocialų elgesį visuomenėje

Apibendrinant galima teigti, kad rizikos šeima, tai šeima, nesugebanti užtikrinti vaiko apsaugos dėl socialinių, ekonominių, psichologinių priežasčių. Apibendrinus rizikos šeimos sampratą bei rizikų atsiradimo priežastis, pastebima, jog dažniausia priežastis kilti rizikoms šeimoje, tai socialinė atskirtis, skurdas, tėvų amžius, negebėjimas socialiai integruotis visuomenėje. Rizikos atsiranda ir dėl paties vaiko charakterio, būdo bruožų, kuriuos šeimai sunku valdyti. Rizikos šeimoje kyla ir dėl tėvų charakterio, psichologinės būsenos, netinkamo tėvystės kontrolės suvokimo. Vaikai patiria smurtą, kai tėvai neatsižvelgia į vaiko poreikius, šeimoje vyrauja iškreiptas šeimos modelis bei vyrauja tarpusavio bendravimo šeimoje supratimo trūkumas. Analizė išryškino tinkamų šeimos tarpusavio santykių su vaiku ankstyvajame amžiuje svarbą, kurie lemia vaiko atsparumą pačiam smurtauti suaugus. Svarbus veiksnys apsaugant vaiką nuo smurto vaiką, yra veiksmingai veikiančios ir užtikrinančios vaiko apsaugą nuo smurto priemonės, todėl aptariami vaiko teisių apsaugos nuo smurto modeliai.

1.3. Vaiko teisių apsaugos nuo smurto modeliai

Europos Sąjungos socialinės politikos srityje, pirmą kartą vaiko interesai ir vaikas kaip asmuo buvo išskiriami 1997 m. Amsterdamo sutartyje. Lietuvoje smurto prieš vaikus sąvoka pradėta vartoti po 1992 m. Lietuvai prisijungus prie Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos ir ją ratifikavus Seime 1995 metais (Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija, 1995, cit. Sniečkus 2013). Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija nurodo, jog vaiko apsaugos politika vaiko atžvilgiu orientuota į geriausius vaiko interesus bei apima teisės normas, kurias įstatymų leidėjai naudoja įteisindami vaiko apsaugos sistemas. Tai teisių standartas, kaip teisėtai apsaugoti vaikus. Mokslinėje literatūroje sutinkamos skirtingos vaiko apsaugos sampratos, kurios pateikiamos 1.3 lentelėje.

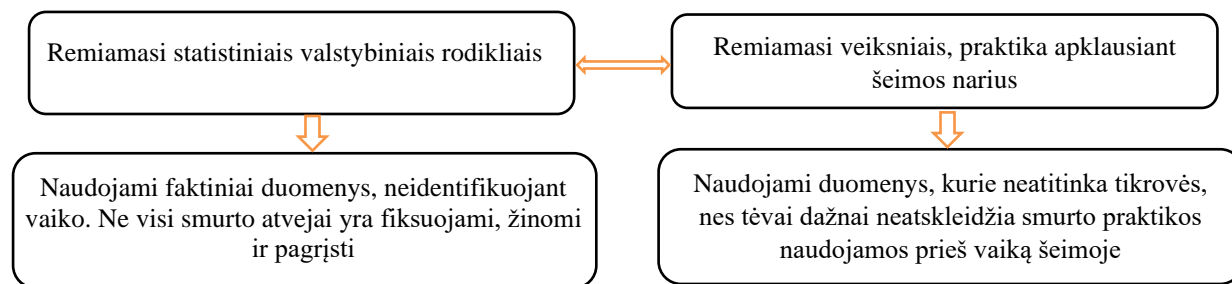
1.3.1. lentelė. Vaiko teisių apsaugos nuo smurto sampratos

Samprata	Šaltinis
Vaiko apsauga koreliuoja su socialinės apsaugos sąvoka, ir teigiama, kad socialinė apsauga tai viešoji intervencija siekiant padėti riziką patiriančiai šeimai	Tamutienė, Auglytė (2018a)
Vaiko apsauga, tai palankios vaikui aplinkos sukūrimas	Vorevičienė, (2016)
Vaiko teisių apsauga tai saugios aplinkos užtikrinimas, kad vaikas augtų ir gyventų šeimoje ir tai yra institucijų užduotis	Falch-Eriksen, Backe-Hansen,(2018)
vaiko teisių apsauga remiasi saugumo ir sveikatos užtikrinimu bei siekiu kurti vaiko gerovę.	Kay, (2009)

Anot Kay (2009), valstybių vaiko teisių apsaugos sistemos skiriasi, tačiau apie vaiko apsaugos procesą, daugelis valstybių turi vieningą nuomonę. Pasak Dromantienės, Šalaševičiūtės (2006), vaiko apsaugos nuo smurto sistema apima:

- *specialios vaikų politikos formavimą ir koordinavimą;*
- *sisteminę informacijos apie vaikus rinkimą;*
- *nepriklausomos vaiko teisių stebėsenos institucijos įsteigimą;*
- *vaikų dalyvavimą priimant su jais susijusius sprendimus šeimoje;*
- *visuomenės skatinimą aktyviau dalyvauti.*

McGoron (2020), įvertinant smurtą prieš vaiką, įvardina du požiūrius vaiko apsaugos nuo smurto tyrimui (žr. 1.3.1 paveikslą). Autorius nurodo, jog smurtas prieš vaiką dažnai lieka neatskleistas dėl netinkamai naudojamų duomenų rinkimo metodų, dėl tėvų nenoro atskleisti smurto atvejų prieš vaiką bei dėl paties vaiko negebėjimo atskleisti smurto atvejų.

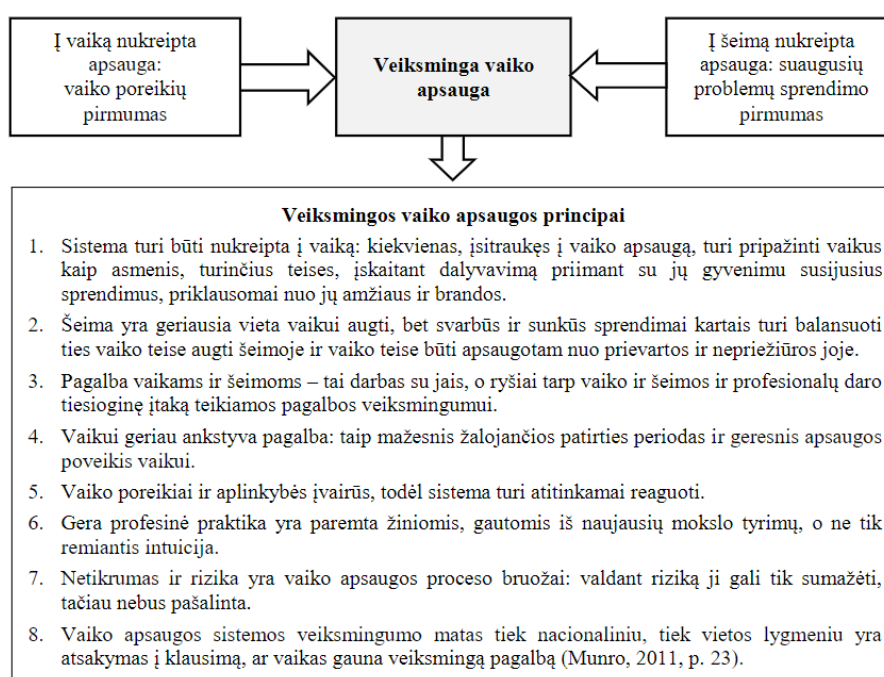

1.3.1. pav. Vaiko apsaugos nuo smurto tyrimo požiūriai (sudaryta autorės remiantis McGoron, 2020)

Munro (cit. Tamutienė, Auglytė, 2018a) pateikia vaiko apsaugos nuo smurto analizės teorinį modelį, kuris nagrinėja galimus požiūrius į vaiko apsaugą nuo smurto (žr. 1.3.2 paveikslą). Vaiko apsaugos neveiksmingumas lemia institucinę riziką, tai yra vaikui patirti antrinės, institucinės prievartos pasireiškimą. Vaiko apsaugos nuo smurto tyrimo požiūriai atskleidžia tai, jog sudėtinga yra išaiškinti smurto atvejus, juos identifikuoti, fiksuoti ir remtis konkrečia smurto nustatymo sistema. Smurto nustatymo požiūriai koreliuoja tarpusavyje, todėl smurto nustatymas tampa sudėtingas. Vaiko teisių apsaugos sistema yra sudėtingas procesas ir mokslininkų darbuose tyrinėjamas kaip vaiko apsaugos užtikrinimas vaiko apsaugos nuo smurto sistemą orientuojant keliais požiūriais (Tamutienė, Auglytė, 2018a):

- *į vaiką orientuota pagalba*
- *į šeimą orientuota pagalba*

Į vaiką orientuota pagalba remiasi šiais aspektais: vaiko aktyvus dalyvavimas ir jo įtraukimas priimant sprendimus, išsiaiškinami vaiko poreikiai, atsižvelgiama į vaiko interesus. Anot Tamutienės (2018) vaiko apsaugos sistema yra veiksminga tada, kai apsauga yra nukreipta į vaiką. Vaikas yra labiau pažeidžiamas nei suaugęs, todėl vaiko teisėms, ir jo apsaugai turi būti teikiamas pirmumas. Vaikai yra asmenys tokie pat, kaip ir suaugusieji, tačiau jų apsauga turi būti labiau užtikrinta dėl negebėjimo patiems apsiginti (Covell, Howe, Blokhuis, 2018). *Į šeimą orientuota pagalba* remiasi pagalbos sistema suaugusiojo asmens, tai yra šeimos ir jos narių, problemų sprendimu. Tamutienė (2018) teigia, jog vaikui augant rizikos šeimoje, praktinės apsaugos procese nėra į vaiko problemas ir poreikius nukreipto požiūrio, nes daugiausia dėmesio skiriama tėvų problemoms. Vaikai tarsi lieka nepastebimi, ignoruojamos vaiko patirtys ir į jas nėra atsižvelgiama, vaiko nuomonės neišklausoma. (Axford, 2009) teigia, jog kai vaikai nėra pakankamai įgalinti dalyvauti savo pačių apsaugos procesuose, pažeidžiamos vaiko teisės į vaiko dalyvavimą, apsaugą, ir aprūpinimą.

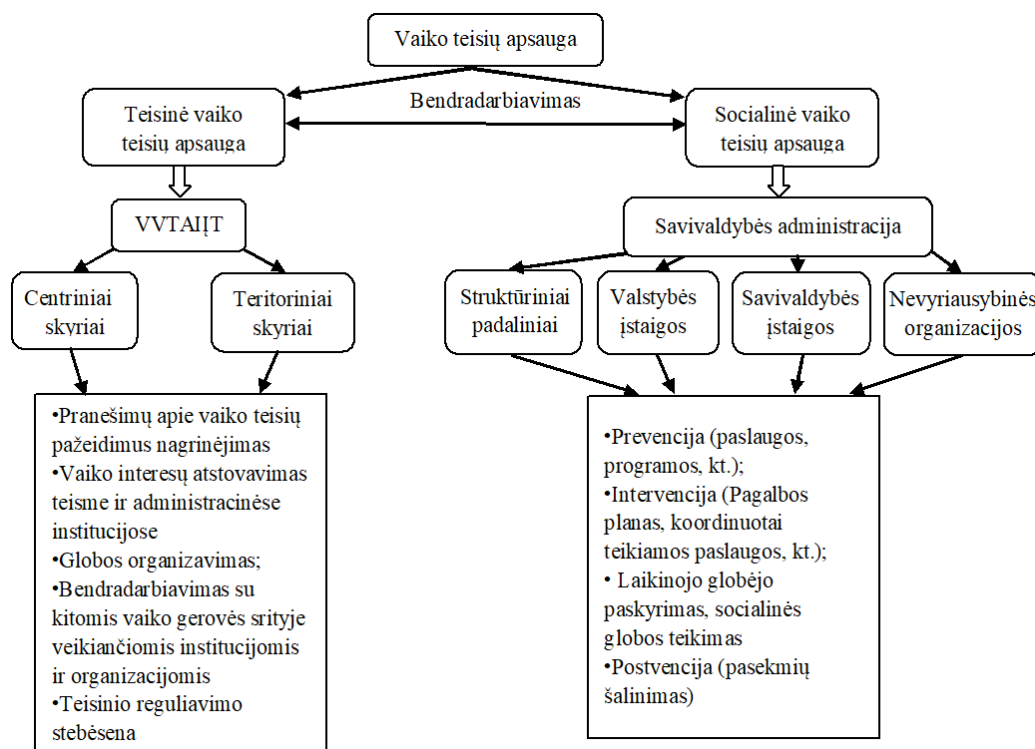
1.3.2 pav. Vaiko apsaugos nuo smurto hipotetinis modelis (Tamutienė, Auglytė, 2018a)

Shuman ir kt. (2020) pabrėžia, jog valstybė turi prisiimti didžiulę atsakomybę teikiant apsaugą vaikui nuo smurto prieš priimant vaiko gyvenime reikšmingus sprendimus, parenkant tik individualų vaiko apsaugos nuo smurto planą, tačiau dažnai akcentuojama pagalba šeimai, bet ne kaip pagalba individualiam asmeniui - vaikui. Tarkime kompleksinės pagalbos ar prevencinės pagalbos teikimo procesas, skirtas ne vaikui, o šeimai: pozityvios tėvystės mokymai, šeimos stiprinimo programos, nesmurtinio elgesio mokymo programos. Juntamas akivaizdus paslaugų vaikams trūkumas, pasigendama kompleksinio apsaugos plano, skirto vaikui. Vaiko apsaugos politinės priemonės ribojasi darbu su vaiku vaikų dienos centruose ir teikiant psichologo paslaugas.

Munro (2010) pabrėžia, jog į vaiko apsaugos politiką reikia žvelgti kaip į kompleksinį darbą. Būtina paminėti ir tai, anot Dromantienės, Šalaševičiūtės (2006), jog per didelė dalis tenka piniginiams išmokoms ir per maža socialinėms paslaugoms bei natūrinei paramai. Šeimoms mokamos pašalpos, vaikai nemokamai maitinami mokyklose, kompensuojamos būsto išlaikymo išlaidos. Vien tik

finansinė parama neveiksminga. Tyrimai rodo, jog su tokia šeima būtina dirbti intensyvių socialinių darbų, plėtoti ir užtikrinti kokybiškas ir prieinamas socialines paslaugas vaikui ir jo šeimai, todėl valstybė turėtų veiksmingiau orientuoti socialinę politiką ne tik į pinigines paramos teikimą, bet ir į socialinių paslaugų plėtrą bei jų kokybės gerinimą. Savivaldybės turėtų būti ne tik pinigines socialinės paramos skirstytojos, bet ir kokybiškų paslaugų organizatorės, administratorės, užtikrinančios, kad socialinės paslaugos būtų teikiamos ir vaikams.

Kalbant apie vaiko teisių apsaugos sistemą Lietuvoje, verta pabrėžti tai, jog išskiriami du dalykai: *vaiko teisių apsaugos sistema ir teisinė bazė*. Lietuvoje galioja vaiko teisių apsaugos įstatyminė ir norminė bazės. Teisinės ir socialinės vaiko teisių apsaugos sistemų atribojimas pavaizduotas 1.3.3. paveiksle. Centralizavus vaiko teisių sistemą Lietuvoje, siekiama teisinės ir socialinės vaiko teisių apsaugos atribojimo, didinti vaiko teisių apsaugos sistemoje dirbančių specialistų profesionalumą, nešališkumą, užtikrinti efektyvesnę žmogiškųjų išteklių panaudojimą, įtvirtinti vienodą praktiką ir vienodus darbo standartus nagrinėjant vaiko teisių pažeidimus, operatyviai reaguoti į vaiko teisių pažeidimus nustatant grėsmės lygius vaikui, specialistų nepertraukiamo darbo organizavimas, vaiko paėmimas iš šeimos tik kraštutiniu atveju, užtikrinti efektyvesnę tarpinstitucinę bendradarbiavimą. Taip pat atsiranda teismo įtraukimas į vaiko paėmimo iš jo atstovų pagal įstatymą procesas.

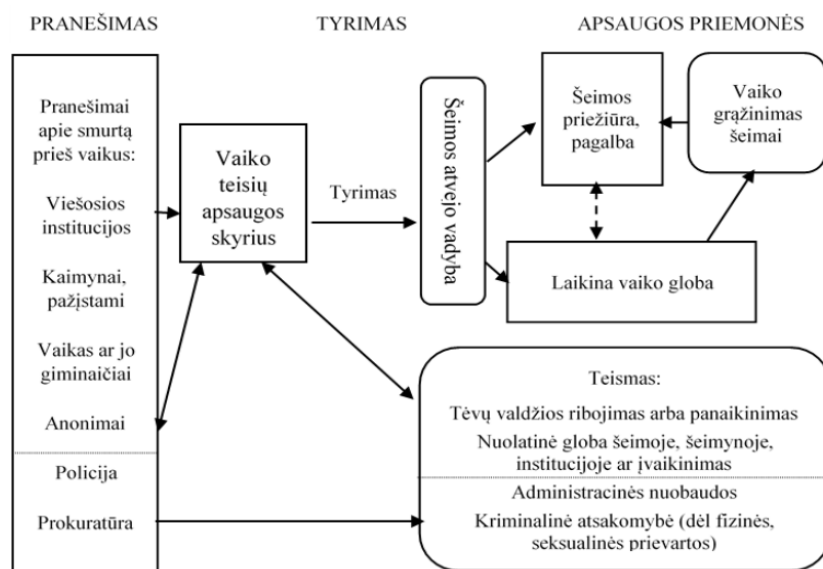

1.3.3. pav. Teisinės ir socialinės vaiko teisių apsaugos atribojimas (Vaiko teisių apsaugos sistemos naujovės, 2017)

Vienas iš Vaiko teisių apsaugos sistemos pertvarkos prioritetų yra smurto visose gyvenimo srityse mažinimas. Vertinant centralizacijos trūkumus verta atkreipti dėmesį, jog nuo įsigaliojimo, nebuvo matuojamas vaiko ir šeimos rizikos veiksnių vertinimo atlikimo rodikliai, nėra užtikrinamas „vaiko balso“ girdėjimas. Nėra aiškumo kaip organizuojamas ir vykdomas atvejo vadybos procesas, nėra duomenų kaip vaikui suteikiama mobilios komandos paslauga (Vaiko teisių apsaugos sistemos pertvarka, 2017).

Tamutienė, Auglytė (2018), sudarė praktinį vaiko apsaugos įgyvendinimo modelį savivaldos lygmenyje, kuris pavaizduotas 1.3.4 paveiksle. Vaiko apsaugos nuo smurto įgyvendinimo praktinio modelio schema parodo, jog apsauga taikoma suskirstant pagalbos priemones į tris grupes: *pranešimą, tyrimą ir apsaugos priemones*. Šios priemonės veikia kartu kaip vienas vientisas vaiko apsaugos nuo smurto planas.

Jakštienė (2017) pabrėžia, jog dažnai nepranešama policijai ir kitoms atsakingoms institucijoms apie smurtą ir pastebima, jog sunkiausios smurto prieš vaiką formos buvo užfiksuotos šeimose, kurios nėra priskiriamos prie šeimų, patiriančių rizikas. Autorė teigia, jog Lietuvoje nėra suformuota įpareigojanti teisinė bazė pranešti apie smurtą prieš vaiką, nors seksualinio smurto atveju, pranešti būtina nepaisant konfidencialumo taisyklių. Pagalba vaikui nėra suteikiama dėl nepakankamo bendradarbiavimo tarp institucijų, Vaiko teisių konvencijoje yra nurodoma, jog „numatyta ir pareiga išaiškinti smurto prieš vaikus atvejus, pranešti apie juos ir perduoti nagrinėti, tirti kompetentingoms institucijoms“ (Jakštienė, 2017, p. 5). Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (2017) duomenimis, apie smurtą prieš vaiką pranešimų teikėjai yra kaimynai, giminaičiai, pažįstamieji, o dažniausiai – policijos įstaigos.

1.3.4. pav. Vaiko apsaugos nuo smurto įgyvendinimo praktinis modelis savivaldos lygmeniu (pagal Tamutienė, Auglytė, 2018a)

Pūras, Šumskienė (2009) teigia, kad vaiko ir šeimos ryšiams išsaugoti vaikas turi būti globojamas, auklėjamas savo tėvų šeimoje, tačiau ne visada vaiko gerovės užtikrinimas galimas vaikui augant biologinėje šeimoje. Vaiko teisių apsaugos specialistai susiduria su dilema, kaip rizikos valdymo kontekste elgtis šeimos išsaugojimo atveju. Tai yra plona linija vykdant bendradarbiavimą valstybinių institucijų su tėvais, kai jaučiama tiek valstybės, tiek šeimos atsakomybė apsaugoti savo vaikus. Anot Tamutienės ir kt. (2020), vaiko apsaugos politika yra kompleksinė sritis, kuri apima prieštaraujančius politikos tikslus, nes viena vertus vaikas turi būti apsaugotas suteikiant jam saugią aplinką, kita vertus, vaikui geriausia augti šeimoje. Tam pritaria Trevithick (2014), jog vaiko apsaugos priemonės kelia įtampą tarp valstybės intereso apsaugoti vaiką ir tėvų intereso palaikyti santykius su vaiku. Pasak Tamutienės, Auglytės (2018), problema vertinant vaiko situaciją ir paėmimo iš šeimos klausimą, yra ta, jog vaikas ne visada atvirai pasakoja savo tikruosius išgyvenimus ir patirtis šeimoje, kurios leistų daryti prielaidas apie vaiko paėmimą iš šeimos būtinumą. Tam yra renkama informacija, užmezgami

ryšiai su vaiko aplinka ir adekvačiai vertinama situacija. Vaiko paėmimas iš šeimos gali būti planinis arba nedelsiant. Visais atvejais tarnybos konsultuojasi su kolegomis ir sprendimai priimami kolegialiai (Tamutienė, Auglytė, 2018a). Vaiko paėmimas iš šeimos lieka subjektyviu sprendimu. Autorės išryškina tai, jog vaikas iš šeimos gali būti per vėlai arba per anksti paimamas, kas lemia pervertintos ar nepakankamai įvertintos situacijos pavojų. Jakštienė (2017) pabrėžia, jog svarbus vaidmuo ir atsakomybės tenka specialistams, kurie dalyvauja vykdant vaikų apklausas, lydi baudžiamojo proceso metu, teikia bylos svarius, reikšmingus duomenis bei liudijant teisme. Todėl jų aktyvus dalyvavimas ginant vaiko teises yra esminis aspektas teikiant tinkamą apsaugą vaikui teismo procese gebant paisyti subjektyvumo kriterijų. Atliekant galimo smurto atvejo tyrimą, kai remiamasi sudarytomis praktikos prielaidomis apie galimą smurtą, susiduriama su vertinimo apribojimais (McGoron ir kt., 2020), kurie yra svarbūs ir esminiai veiksniai nustatant vaiko apsaugos ir pagalbos veiksmų planą. Vertinant pagalbos plano veiksmingumą, svarbiu veiksmu tampa tinkamų paslaugų suteikimas vaikui ir jo šeimai. Munro (2010) teigia, jog sisteminis darbas su šeima ir vaiku sumažina riziką neveiksmingai intervencijai. Autorius akcentuoja tinkamai taikomos ankstyvosios intervencijos svarbą bei kuo anksčiau nustatyti priežastis dėl kurių kyla rizikos šeimoje. Būtina šeimoms suteikti skubios visos šeimos narių priežiūros pagalbos priemones. Pagalbos priemonės taikomos pasitelkiant prevencines priemones ir bendruomenėje teikiamas paslaugas. Savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybos organizuoja tiek prevencinį darbą rizikos šeimoms, tiek paslaugas dienos centruose, tačiau ne visada pagalbos priemonės parenkamos tinkamai konkrečiai šeimai (Zietz ir kt., 2020). Rizikos šeimoms turi būti teikiamas platus socialinių paslaugų spektras, efektyvios pagalbos ir priežiūros teikimas krizių centruose, pagalbos vaikui teikimas vaikų dienos centruose (Česnaitytė, Okunevičiūtė-Neverauskienė, 2009). Shuman ir kt., (2020) mano, jog efektyviai veikiantis pagalbos planas galimas taikant kūrybinės pakraipos intervencijas. Sebahat (2020) mano, jog turėtų būti taikoma smurto prevencijos programos visiems šeimos nariams esant smurtui šeimoje. Vertinant pagalbos plano efektyvumą bei grąžinant vaiką į šeimą, įvertinami šie veiksniai: šeimos suinteresuotumas, šeimos rodomos iniciatyvos, šeimos gebėjimas ir noras vykdyti pagalbos teikimo įsipareigojimus. Taip pat stebimi pasiekti rezultatai, kaip vyko ir koks buvo bendradarbiavimas su specialistais bei šeimos atkryčio galimybės (Tamutienė, 2020).

Įvertinus, jog tėvai nesugeba ar neturi galimybių pasikeisti per protingą laikotarpį, o vaikui yra didelė emocinės ir fizinės žalos rizika, įtariama esant emociniam, fiziniam pavojui, vaikui gali būti taikoma laikinoji globa (Ben-David, 2015). Autoriaus teigimu, čia susiduriama su dilema tarp sąvokų „tėvų pajėgumas“ ir „vaiko interesai“. Teigiama, jog vaiko paėmimas iš šeimos ir vaiko galėjimas likti šeimoje, vertintinas dvejopai ir vaiko apsaugos užtikrinimas daugiau yra subjektyvaus pobūdžio, nei įstatymais pagrįstas. Kaip teigia Parton (2011), vaiko atskyrimas nuo šeimos galimas tik tokiu atveju, jeigu įgyvendinant pagalbos priemones šeimai, nebuvo sulaukta tinkamų rezultatų vaiko naudai. Pūras, Šumskienė (2009, p. 81) teigia, jog „žvelgiant iš vaiko teisių įgyvendinimo perspektyvos, tėvų valdžios apribojimas savo ruožtu apriboja tam tikrą vaiko teisių įgyvendinimą“.

Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme, 2018 m. apibrėžiamas šeimos atvejo vadyba, atvejo vadybos procesas ir atvejo vadybininko pareigybė. Ši pareigybė įtvirtinama po įvykusios vaiko teisių apsaugos reformos. Šeimos atvejo vadyba, tai atvejo vadybininko koordinuojamos kompleksinės pagalbos vaikui ir jo atstovams pagal įstatymą organizavimas bei teikimas, siekiant jiems padėti įveikti iškilusius socialinius sunkumus. Atvejo vadybininko pareigybė apibrėžiama kaip pagalbos proceso planavimas, koordinavimas, užtikrinant skirtingų institucijų įsitraukimą į pagalbos procesą ir orientuota į socialinį darbą su vaiku ir jo šeima, kurie patiria rizikas.

(Trevithick, 2014). Kaip teigia Butler (2013), atvejo vadyboje vyrauja nenuoseklumas darbo veiklos planavime, valdyme ir praktikoje. Pastebima tokios problemos kaip praktikos metodų fragmentiškumas, susiduriama su dilema ar atvejo vadybos procesas yra valdomas atvejo vadybos ar kliento, tai yra šeimos. Pabrėžiama, jog svarbiausias veiksnys atvejo vadyboje turėtų būti atsižvelgimas į vaiką, jo nuomonę, vaiko dalyvavimas procese.

Apibendrinant galima daryti prielaidas, kad vaiko apsaugos procese, vaiko nuomonė ir vaiko dalyvavimas turėtų būti svarbiausi kriterijai teikiant apsaugą. Mokslinės literatūros analizė parodė, kad vaiko apsaugos nuo smurto procesuose yra nemažai iššūkių, trūksta vieningo požiūrio kaip apsauga turi veikti, į ką orientuota – į vaiką ar į šeimą. Vaiko apsaugos nuo smurto užtikrinimo vadybos procesas kelia abejonių dėl subjektyvių vertinimų, atvejo vadybos naujumo, pasigendama sisteminės pagalbos vaikui ir tėvams. Po įvykusios vaiko teisių apsaugos reformos, įtvirtinamos teisinės ir socialinės pagalbos vaikui ir jo šeimai atribojimas, įtvirtinama šeimos atvejo vadyba. Įvykus vaiko teisių apsaugos reformoms, atsiradus atvejo vadybos pareigybei, suformuojant pagalbos planą į šeimos atvejo vadybos procesą, aktualu tampa aptarti su kokiais iššūkiais susiduria pagalbos specialistai teikiant pagalbos priemones vaikui ir jo šeimai.

1.4. Specialistų veikla, užtikrinant vaiko apsaugą nuo smurto

Kad tinkamai funkcionuotų vaiko teisių apsaugos sistema, esminį vaidmenį vaiko apsaugos nuo smurto politikoje užima vaiko teisių apsaugos specialistai, politikos formuotojai, nevyriausybinių organizacijų darbuotojai, vaiko dienos centro specialistai, gydytojai ir kiti specialistai. Darbo sąlygos, visuomenės požiūris į šiuos darbuotojus yra esminis pamatas užtikrinant vaikui apsaugą nuo smurto.

Mokslinėje literatūroje aptinkama nemažai ir įvairių išvalgų analizuojant darbuotojų vaidmenį, dirbančių tiesiogiai su šeima ir vaikais, bei netiesioginį darbą vaiko apsaugos sistemoje. Pasak Tamutienės, Auglytės (2018a), vaiko teisių apsaugos specialistai dėl jų darbo specifikos patiria emocines įtampas, kurios lemia darbinio streso veiksnius. Esminiai veiksniai lemiantys stresą darbe ir darbo rezultatus yra šie:

- spaudimas paaiškinti savo sprendimus auditoriams, inspektoriams, komisijoms, teismams, žiniasklaidai, visuomenei, ir kitiems suinteresuotiems asmenims taip dėmesį sutelkiant ne į praktinę vaiko apsaugą, bet į savisaugą;
- šeimų nepasitenkinimas, pyktis ir nepasitikėjimas specialistais;
- paramos iš valstybinių institucijų stoka ir atsakingų institucijų negebėjimas atstovauti ir teikti paramą šios srities darbuotojams, o kliaunasi neformalia bendradarbių parama;
- nėra įdiegta VTAS palaikymo priemonės;
- trūksta metodinių programų specialistams;
- neatsakingas žiniasklaidos vaidmuo skelbiant netikslias, iškraipytas naujienas.

Aktualiausios ir viešai aptariamoms vaiko teisių apsaugos problemoms darbuotojų atžvilgiu, tai:

- pasyvus, neatsakingas kompetentingų institucijų reagavimas į vaiko teisių pažeidimus
- nėra pagarbus institucijų, įstaigų ir organizacijų bendradarbiavimas
- nepakankamos pastangos suformuoti kvalifikuotą vaiko teisių apsaugos skyrių specialistų grandį (Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus metinė ataskaita, 2018).

Anot Brandon, Bailey, Belderson (2014), Garbarino (2017), atlikti tyrimai atskleidžia, jog valstybės, visuomenės ir politikos formuotojų parama yra svarbi įvairių sričių specialistams, dirbantiems su vaikais, tačiau paramos nepakanka ir darbuotojai susiduria su nepalankiomis darbo sąlygomis bei emocinėmis krizėmis darbe. Darbuotojai, siekdami apginti savo darbo rezultatus prieš visuomenę ir tuo pačiu atstovaujant šeimą, atsiduria tarp kelių priešingų pusių, kurias turi atstovauti vienodai. Tokiu būdu patiria darbinį stresą ir emocinį išsekimą, kas trukdo siekti gerų darbo rezultatų. „Lietuvoje šiuo klausimu nediskutuojama, nes jokiam tyrimo nebuvo analizuotos VTAS darbo galimybės ir patirtys“ (Tamutienė, Auglytė, 2018a, p. 2)

Manoma, jog teikiant vaikui ir šeimai paslaugas, bus suteikiama veiksminga pagalba ir vaikas galės augti šeimoje, tačiau išlieka rizika, jog šeima nesikeis ir vaikas patirs smurtą. Vaiko teisių apsaugos specialistai turi nuspręsti kokias pagalbos šeimai priemones taikyti apsaugant vaiką, įvertinant sprendimo žalą ir naudą vaikui (Fern, 2014). Valstybės vaiko apsaugos politika tinkamai veikianči tada, kai vadovaujasi adekvatumu ir žiniomis grįsta politika. O tai nusako, jog iš anksto negali būti nuspręsta kaip konkrečiai elgtis apsaugant vaiką, tačiau būtina kiekvieną šeimos atvejį analizuoti individualiai (Falch-Eriksen, Backe-Hansen 2018). Anot Brandon, Bailey, Belderson, Larsson (2014) atkreipiamas dėmesys į tai, jog darbuotojai, dirbantys su rizikos šeimoms, turėtų visas smurto formas prieš vaiką vertinti kaip galimai gyvybei keliančios pavojų, tačiau iškyla kitų sunkumų. Pasak Falch-Eriksen, Backe-Hansen (2018), svarbu apibrėžti, kiek darbuotojas turi galimybių priimti sprendimus savarankiškai ir taikyti praktikoje autonomiją, kiek darbuotojo pareigybės leidžia kištis į asmeninį šeimos gyvenimą ir kur yra ta riba, kai vaikui šeimoje nesaugu. Darbuotojai nuolat balansuoja tarp vaiko apsaugos ir vaiko šeimos išsaugojimo Trevithick (2014). Tai spraga vaiko teisių apsaugos sistemoje, diskrecijos taikymas praktikoje turi būti struktūriškai apibrėžtas per įstatymų leidybą (Fern, 2014).

Atlikus tyrimus, nustatyta, jog ne visi vaikai, patyrę sunkios formos ar gyvybei pavojingą smurtą, sulaukė specialistų pagalbos (Brandon, Bailey, Belderson, 2014). Vaiko šeima patiria nerimą ir nesusipratimus nesulaukiant pagalbos iš darbuotojų, kuri atitiktų jų lūkesčius. Be to pačios šeimos ne visuomet pasinaudoja suteikiamomis paslaugomis. Kaip teigia Wamser-Nanney, Campbell (2020), Gudžinskienė, Augutavičius (2019), nėra užtikrinamas glaudus bendradarbiavimas tarp vaiko šeimos ir specialistų, kuris padėtų abejoms pusėms sudaryti tinkamą pagalbos šeimai planą: šeimos psichinės sveikatos užtikrinimas, pozityviosios tėvystės kursai ar taikant atitinkamai kitas pagalbos priemones. Tam pritaria ir Shuman (2020), jog svarbu tinkamas darbuotojų parengimas bendrauti su vaiku ir jo šeima, tinkamai interpretuojama, pateikiama ir išaiškinama šeimai ir vaikui pagalba.

Pasak Brandon ir kt. (2014), problema yra ta, jog institucijų darbuotojai, pastebėję netinkamo elgesio su vaiku atvejus, dažnai pasimeta, patiria sumišimą ir nerimą ir į šeimos problemas koncentruojasi kaip į dabartinę situaciją nesugebant įvertinti, peržiūrėti šeimos elgesio pasikeitimų ir šeimos istorijos, iki pastebėto smurto atvejo prieš vaiką. Dažnai į smurto atvejį žiūrima iš vieno atvejo pozicijos įvykusios dabartiniu metu. Tam pritaria ir Wamser-Nanney, Campbell (2020) pabrėžiant, jog atlikti tyrimai išryškino būtinybę suprasti vaikų ir tėvų gyvenimo istorijas, kaip tam tikru laikotarpiu kito rizikos šeimos gyvenimas, kokia pažanga įvykdyta. Vieno įvykio įvertinimo nepakankama dirbant su rizikos šeima.

Kvieskienė (2016) pastebi, jog susiduriama su smurto atpažinimo problema visų institucijų lygmeniu. Nežinoma koks yra oficialus informacijos perdavimo mechanizmas, nėra koordinuotos sisteminės

pagalbos, trūksta tiek visuomeninių centrų, organizacijų, tiek specialistų, dirbančių su smurtą patyrusiu vaiku. Brandon ir kt. (2014) atlikti tyrimai rodo, jog svarbu, kad institucijų darbuotojai būtų atviri ir pastebėtų kada kyla pavojus vaikui patirti smurtą, nes ne visi smurto atvejai turi išreikštus, akivaizdžiai pastebimus smurto požymius. Smurto padariniai vaikui kartais būna ypač traumuojantys, todėl dažnai sukelia vaiko neigimą ir nenorą atskleisti smurto, todėl profesionalai, yra reguliariai mokomi atpažinti priežastis ir vaiko elgesį, dėl kurių patiriantys smurtą vaikai, ypač seksualiai ar psichologiškai išnaudojami vaikai, smurto gali neatskleisti. Tiek psichologiškai, tiek fiziškai ar seksualiai išnaudojami vaikai dažnai nepatenka į valdžios institucijų dėmesį (McGuire, London, 2020). Vadinasi problema kyla nustatant smurto atvejus, nepakanka specialistams žinių kaip atpažinti ypač sunkių smurto atvejų. Pastebimas ir darbuotojų trūkumas dirbančių su pačiu smurtautoju. Nepakanka dėmesio ir analizės profesionaliam darbui su smurtautoju. Iškyla problema, jog vaikui patyrus seksualinį smurtą, šeima susiduria su problema, jog nėra šeimai teikiama lytinio švietimo programa. Išryškėjo, jog patiems pagalbos specialistams nepakanka žinių apie lytinio švietimo aspektus (Sebahat, 2020).

Atkreiptinas dėmesys į tai, jog socialiniai darbuotojai turėtų dirbti ne tik su rizikos šeimomis ir vaikais, tačiau ir su kitomis šeimomis, „bedarbių, nepilnomis šeimomis [...] teikti socialines paslaugas visiems šeimos nariams ir būti atsakingi už visoje seniūnijoje gyvenančių vaikų apsaugą“ (Dromantienė, Šalavečiūtė, 2006, p. 7). Vaiko apsauga tarsi nukreipta tik į tam tikros grupės šeimas, neteikiant pagalbos kitoms šeimoms, susiduriančioms su sunkumais, jie paliekami nuošalėje ir taip didėja rizika, jog neužkertamas kelias galimam smurto atsiradimui.

Munro (2010) akcentuoja, jog kuriant kontroliuojamą ir procedūrinę darbo jėgą darbui su rizikos šeimomis, neskatina, o atvirkščiai, mažina norą darbuotojui tobulintis bei mažina prisitaikymą reaguojant į naują informaciją. Svarbu atkreipti dėmesį į tai, jog vaiko apsaugos nuo smurto užtikrinimo atsakomybė yra ir kitų institutų atsakomybė. Dromantienė, Šalavečiūtė (2006) pabrėžia, jog seniūnijos taip pat turėtų prisidėti rengiant ir įgyvendinant vaiko teisių apsaugos ir vaiko teisių pažeidimų prevencijos gerinimo priemones, telkti socialinius partnerius vaikų socialinėms ir edukacinėms problemoms spręsti, skatinti gyventojus iš gyvenamųjų vietovių bendruomenės atstovų sudaryti seniūnijų tarybas socialinei ir edukacinei veiklai organizuoti. Dirbti su šeimomis ir vaikais seniūnijos socialiniam darbuotojui dažnai nelieka laiko arba šis darbas yra epizodiškas. Vadinasi nepakanka žmogiškųjų resursų atlikti ir savo pareigas ir imtis papildomų atsakomybių. Tam pritaria Dobelniece, Millere, Salmane-Kulikovska (2015), jog problema yra žmogiškieji ištekliai, trūksta darbuotojų ir finansavimo šiai sričiai. Tyrimai rodo, jog vaiko teisių apsaugos tarnybų specialistams yra priskirta įvairių funkcijų, didelis darbo krūvis, todėl dažnai darbuotojai nėra pajėgūs fiziškai tinkamai užtikrinti vaikui apsaugą rizikos šeimoms (Dromantienė, Šalavečiūtė, 2006). Svarbu yra profesinio vaidmens kokybė, kurią lemia darbuotojo kompetencijos, žinios bei asmeninės savybės (Garbarino, 2017). Virbalienės (2017) atliktas tyrimas atskleidžia, jog nekompetentingi specialistai daro neigiamą įtaką labiausiai pažeidžiamai grupei – vaikui, formalus bendravimas kelia nepasitikėjimą specialistu ir abejingumą siūlomai pagalbai.

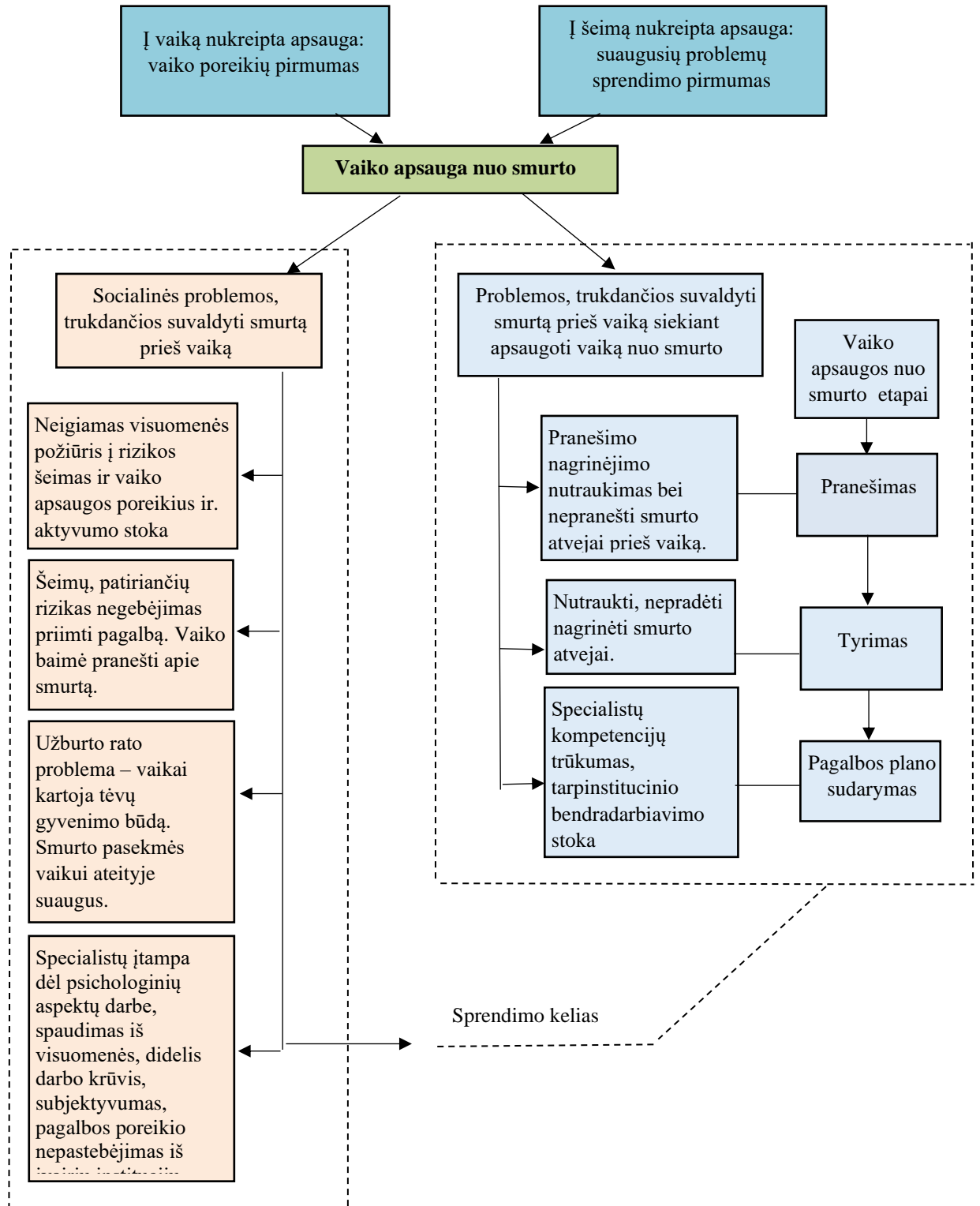
Dulk, Swanberg (2021) tyrimas parodė, kad vaiko apsaugos darbo pobūdis reikalauja intensyvaus ir didelio darbo krūvio, nenuspėjamų darbo valandų, nepakankamas darbuotojų mokymas ir palaikymas. Remiantis tyrimo rezultatais, pasisakoma už organizacinio lygio intervencijas, kuriose daugiausia dėmesio skiriama konkreitiems poreikių ir išteklių deriniams, kurie kartu padėtų sumažinti neigiamą poveikį darbuotojų sveikatai ir pasiruošimui darbui.

Svarų vaidmenį vaiko apsaugos veiksmingumui daro ir sveikatos priežiūros specialistai, kurių atsakomybė, supratimas ir žinios kaip atpažinti smurtą patiriantį vaiką šeimoje mažina rizikos atsiradimus (Zielinski ir kt., 2017). Kaip nurodo Wolfe ir kiti (2016), sveikatos priežiūros specialistų įtraukimas į vaiko apsaugos nuo smurto procesą yra būtinas, tačiau susiduriama su problema, jog ne visose išsivysčiusiose šalyse yra nacionaliniu mastu veikiančios sveikatos priežiūros duomenų bazės. Sistemos dažnai yra susiskaldžiusios, pateikiama informacija, kuria būtų galima dalintis bendradarbiaujant su kitomis institucijomis, yra fragmentuota, ribota arba visiškai neprieinama dėl konfidencialumo apsaugos.

Apibendrinant, galima teigti, jog darbuotojų, dirbančių vaiko teisių apsaugos srityje, darbo sąlygos, darbinė aplinka yra sudėtingos. Juntamas psichologinis spaudimas, kompetencijų trūkumas. Nepakanka žmogiškųjų išteklių, dideli darbo krūviai. Trūksta valstybės paramos sprendžiant darbuotojų profesionalumo ir patiriamo streso darbe problemas. Verta pabrėžti, kad specialistai bei vadovai turėtų turėti aiškius kriterijus kaip atpažinti smurto atvejus šeimoje, turėtų vykti glaudesnis bendradarbiavimas tarp institucijų, specialistų ir šeimų.

Dėl darbo su rizikos šeima sudėtingumo, didelių darbo krūvių, visuomenės, politikų, žiniasklaidos, šeimos spaudimo ir kitų veiksnių mažėja specialistų darbo produktyvumas, o tai neigiamai veikia specialisto gebėjimą būti atspariam darbe, patiriamas didelis psichologinis stresas, perdegimas. Šios priežastys lemia už vaiko apsaugos nuo smurto atsakingų specialistų nepasitenkinimą darbu ir nesuteikia noro siekti geresnių rezultatų darbe ir tinkamai atstovauti šeimos ir vaiko interesus.

Apibendrinant teorinę dalį, galima teigti, jog socialinės problemos lemia vaiko apsaugos procesus - visuomenės požiūrį į šeimas, patiriančias rizikas, šeimų gebėjimą ir motyvaciją priimti pagalbą. Svarbus yra specialistų pasirengimas darbui su rizikos šeimomis, gebėjimas atpažinti smurto atvejus prieš vaiką; darbo sąlygos ir psichologinė atmosfera darbe. Vaiko apsaugos procesus lemia ir institucinės problemos - bendradarbiavimo stoka, apsaugos priemonių neįgyvendinimas bei jų nepakankamumas. Nėra aišku į ką vaiko apsauga nuo smurto yra nukreipiama – į vaiką ar į šeimą, kas lemia paslaugų ir kitų apsaugos priemonių skyrimo neefektyvumą ar nesiorientavimą į ką kreipti dėmesį. Atlikus mokslinės literatūros analizę buvo parengtas hipotetinis vaiko apsaugos nuo smurto rizikos šeimoje modelis (žr. 1.4.1 paveikslą), kuris atskleidžia, jog vaiko apsaugos nuo smurto užtikrinimas koreliuoja su socialinių problemų identifikavimu ir jų sprendimu. Neišsprendus jų, kyla rizikos šeimoje, o tai lemia smurtą prieš vaiką.

1.4.1 pav. Hipotetinis vaiko apsaugos nuo smurto užtikrinimo rizikos šeimose modelis (sudaryta autorės)

2. Vaiko apsaugos nuo smurto užtikrinimo rizikos šeimose X miesto savivaldybėje tyrimo metodologija

Šiame tyrimo etape aptariama tyrimo metodika, apibūdinami tyrimo dalyviai, pateikima išsami jų charakteristika, aprašomi duomenų rinkimo, tyrimo imties bei analizės metodai, aptariama tyrimo eiga.

2.1. Tyrimo organizavimas ir principai

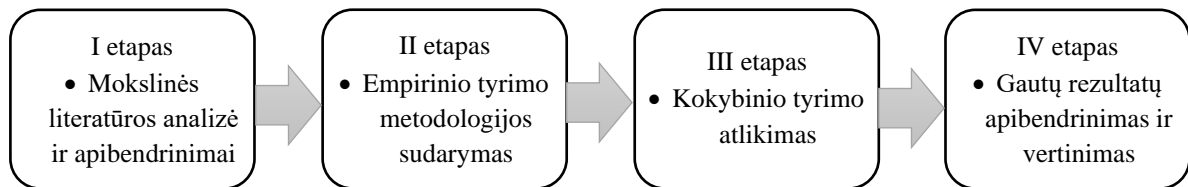
Tyrimo proceso logika. Baigiamasis projekto darbas atliktas nuosekliai pagal baigiamojo darbo reikalavimus. Teorinėje darbo dalyje atlikta tyrimo temą atitinkanti mokslinės literatūros teorinė analizė. Teorinėje dalyje apibrėžtos pagrindinės šeimos, patiriančios rizikas, sąvokos; smurto prieš vaiką samprata ir rūšys; specialistų, dirbančių su vaikais ir jų šeimomis darbo ypatumai; vaiko apsaugos nuo smurto sistemos modeliai.

Tyrimo organizavimas. Tyrimas vykdytas 2021 m. nuo kovo 7 d. iki balandžio 30 d. Atliekant tyrimą, šio darbo kontekste, į tyrimo objektą siekiama pažvelgti iš skirtingose pareigose dirbančių, ir pagalbą vaikui ir šeimai teikiančių darbuotojų, pozicijos. Atrenkami informantai, kurie geriausiai atitinka tyrimo specifiką ir dirba tiesioginį darbą su vaikais, tačiau skirtingose institucijose ir einantys skirtingas pareigas. Tokiu būdu aprėpiamas platesnis realios situacijos vaizdas. Interviu dalyvavo 11 informantų iš įvairių X miesto savivaldybės institucijų, dirbančių su rizikos šeimomis (žr. 2.2.1 lentelę).

Tyrimo strategija. Vaiko apsaugos nuo smurto rizikos šeimose problematikai nagrinėti pasirinkta *kokybinio tyrimo* strategija. Tyrimo rezultatai gauti pasitelkus kokybinį, pusiau struktūruoto interviu metodą. Anot Bitino ir kt. (2008, p. 106), atliekamo tyrimo validumas ir patikimumas užtikrintas šiais aspektais:

- tyrime taikyta kriterinė tyrimo dalyvių atranka, kurios dėka buvo galima pasirinkti tuos tyrimo dalyvius kurie tiksliausiai gali atsakyti į tyrėją dominančius klausimus (*vidinis validumas*);
- interviu duomenys įrašomi naudojant Zoom programos techniką (interviu įrašas). Interviu tekstas yra transkribuojamas (*vidinis validumas*);
- tyrimo dizaino ir proceso žingsnių detalus aprašymas, kad tyrimą galėtų pakartoti kiti tyrėjai (*pakartojamumo principas/išorinis validumas*);
- skirtingų tyrimo dalyvių (amžius, išsilavinimas, profesinė patirtis skirtingose organizacijose) įtraukimas į tyrimą (*patikimumas*) (Bitino ir kt. , 2008, p. 106).

Tyrimo etapai. Anot Žydžiūnaitės (2012), kokybiniuose tyrimuose konkrečios standartizuotos procedūros reiškia konkretų metodą ir žingsnius. Pasirenkami žingsniai - etapai, nusakantys tyrimo eiliškumą ir eigos procesą. Pirmąjį etapą sudaro mokslinės literatūros analizė ir apibendrinimai, antrąjį etapą sudaro empirinio tyrimo metodologijos sudarymas, trečiąjį etapą sudaro kokybinio tyrimo atlikimas, ketvirtąjį etapą sudaro gautų rezultatų apibendrinimas ir vertinimas.

2.1. pav. Tyrimo eiga

Tyrimo etika. Siekiant nepažeisti etikos reikalavimų ir tyrimo dalyvių teisių, atliekant tyrimą buvo remtasi Žydžiūnaitės (2012) išskirtais etikos principais:

- *laisvanoriškumo principas (tiriamojo sutikimas)* - tyrimo dalyviai pirmiausiai buvo supažindinti su atliekamo tyrimo tema, tikslu, tyrimo instrumentu bei tyrimo eiga. Tuomet potencialių tyrimo dalyvių buvo pasiteirauta apie jų dalyvavimą tyrime;
- *konfidencialumo principas* – tyrimo dalyviai buvo informuoti, kad gauti duomenys bus naudojami tik tyrimo analizei atlikti ir nebus publikuojami viešumoje, niekas kitas be tyrimo dalyvių sutikimo negalės pasinaudoti interviu metu gauta informacija;
- *anonimiškumo principas* - tyrimo dalyviai buvo užtikrinti, kad jų vardai bus pakeisti bei tyrime nebus minimos organizacijos, kurias tyrimo dalyviai atstovauja.

Atliekant tyrimą, remiantis aukščiau įvardintais principais, tyrėja susisiekdavo su informantais elektroniniu paštu ir pateikdavo trumpą prisistatymą, supažindindavo informantus su tyrimo esme, tikslu ir pateikdavo informantams pagrindinius interviu klausimus. Toks būdavo informantų pageidavimas ir tokiu būdu buvo leista informantams pasiruošti interviu kokybiškiau ir išsamiau atsakyti į klausimus. Buvo gaunamas informantų sutikimas įrašyti pokalbį užtikrinant duomenų konfidencialumą ir anonimiškumą, akcentuojant, jog duomenys bus naudojami tik šiame tyrime. Buvo gautas žodinis bei rašytinis tyrimo dalyvių sutikimas. Su informantais iš anksto buvo suderintas jiems patogus interviu laikas.

Tyrimo ribotumas. Tyrimas buvo vykdomas, kai visoje Lietuvoje Vyriausybės nutarimu buvo paskelbtas karantinas, todėl tai apsunkino duomenų rinkimo procesą. Dėl COVID -19 pandemijos pasaulyje ir Lietuvoje tyrimo duomenų rinkimo metu tyrėja negalėjo atvykti į Lietuvą. Interviu buvo atliekami naudojant nuotolinių susitikimų Zoom platformą, todėl tyrėjai teko susidurti su tam tikrais iššūkiais. Renkant tyrimo duomenis, susidurta su problema, jog tyrimas atliktas naudojantis vaizdine medžiaga nuotoliniu būdu, o ne gyvu tiesioginiu bendravimu. Nematant asmens emocijos, darbinės aplinkos, sunku užmegzti glaudesnę ryšį. Tai apsunkina pačio turėjo galimybes giliau pajauti tyrimo dalyvį, tačiau anot Gaižauskaitės, Valavičienės (2016, p. 304), „nuotolinių interviu metu galima lengviau apsaugoti tyrimo dalyvių tapatumą“, tyrimo dalyviai pasijungę pseudonimais išlieka anonimiški. Manoma, jog tokiu būdu tyrimo dalyviai patogiau jausis ir atviriau diskutuos. Problemų kilo dėl laiko skirtumo, nes tyrėja gyvena ne Lietuvoje, todėl sunku buvo suderinti abiem pusėms patogius laikus. Taip pat kilo nesklandumų dėl įrašų kokybės, teko ne kartą stabdyti interviu. Tyrėjai teko ilgai laukti tinkamų šiam tyrimui informantų sutikimo dalyvauti tyrime (dėl vadovybės leidimo atlikti interviu, dėl informantų įtempto darbo grafiko). Kai kuriais atvejais teko atidėti interviu ir vėl derinti laiką kitam nuotoliniam susitikimui.

2.2. Tyrimo metodai

Tyrimo duomenų analizės metodas. Interviu metodu surinktų duomenų analizei (analizuojami surinktų interviu tekstai) pasirinktas *kokybinės turinio analizės metodas*. Kokybinės turinio analizės metodo taikymas tyrime rėmėsi sistemišku keturių žingsnių vykdymu (Bitinas ir kt. 2008):

1. *tyrimo duomenų konceptualizavimas*. Atliekamas daugkartinis teksto skaitymas, kuomet atrenkami duomenys (analizės vienetas), kurie turinio prasme tiesiogiai atitinka analizuojamą tyrimo objektą, o kurie vis tik neturi jokio prasminio ryšio su tyrimo kontekstu;
2. *išskiriamos kategorijos*. Atrinkus duomenis, prasminiai vienetai (žodžiai, frazės, pastraipos), kurie yra susiję vienas su kitu kontekstu ir turiniu yra formuluojami kaip temos ar pradinės kategorijos;
3. *subkategorijų kūrimas skaidant kategorijų turinį*. Pastebėjus, kad duomenys savo turinio prasme yra panašūs, kategorijų turiniai buvo skaidomi į smulkesnius elementus – subkategorijas;
4. *kategorijų ir subkategorijų interpretavimas ir pagrindimas*. Remiamasi iškeltais tyrimo klausimais.

Dokumentų analizės metodas. Tyrimo metu taikyta *dokumentų turinio analizė*, kurios dėka buvo nustatomi prasmingi ir reikšmingi analizuojamų dokumentų fragmentai, leidžiantys gauti prasmę ir empirines žinias apie tiriamąjį objektą.

Tyrimo imties metodas. Tyrimo imčiai sudaryti buvo taikomi du tyrimo imties sudarymo būdai: kriterinė ir patogioji atranka, kurios buvo pasirinktos atsižvelgiant į tiriamo objekto specifiškumą. Tyrime taikomos kokybinės (tikslinės) atrankos, anot Bitino ir kt. (2008), tai suteikia galimybę pasirinkti pajėgius asmenis, kurie geba atsakingai samprotauti apie tiriamą problemą. Tyrimui atlikti buvo pasirinkti specialistai ekspertai (vaiko teisių apsaugos specialistai, socialiniai darbuotojai, socialiniai pedagogai), dirbantys su rizikos šeimomis ir vaikais, patiriančiais smurtą šeimoje.

Kokybinio tyrimo imčiai sudaryti pirmiausiai buvo taikyta kriterinė atranka, vadovaujantis šiais išskirtais kriterijais:

- specialistas dirbantis su rizikos šeima;
- specialisto darbo su šeima stažas ne mažiau kaip 1 metai;
- specialistas dirbantis X miesto savivaldybės institucijose.

Nustačius pagrindinius imties sudarymo kriterijus buvo taikoma *patogioji imtis*, kuri suteikia galimybę atrinkti lengviausiai prieinamus tyrimo dalyvius. Tyrimo imtį sudaro 11 interviu (specialistų) dalyvių, išsamūs informantų duomenys pateikiami 2.2.1 lentelėje.

2.2.1 lentelė. Tyrimo dalyvių charakteristikos

Eil. nr.	Lytis	Išsilavinimas	Užimamos pareigos	Darbo patirtis	Kodas	Interviu trukmė
1.	Moteris	Aukštasis universitetinis, socialinio pedagogo bakalauro laipsnis, švietimo lyderystės magistro laipsnis	Socialinė pedagogė	9 metai	SP1	48,36 min.
2.	Vyras	Socialinio darbo bakalauro laipsnis. Mokosi magistrantūroje	Vaiko teisių apsaugos skyriaus vyriausias specialistas	1.5 metų	VT1	58,38 min
3.	Moteris	Medicinos universiteto socialinio darbo medicinoje magistro laipsnis	Vaiko teisių apsaugos skyriaus mobiliosios komandos specialistas	14 metų	MB1	1 val., 39 min.
4.	Moteris	Aukštasis universitetinis, socialinio pedagogo magistro laipsnis	Vaiko teisių apsaugos skyriaus mobiliosios komandos specialistas	3 metai	MB2	29,04 min.
5.	Moteris	Socialinio darbo magistro laipsnis	Vyr. socialinė darbuotoja šeimos krizių centre	15 metų	SD1	1 val. 08 min.
6.	Moteris	Socialinio darbo profesinis. Kvalifikacijos kėlimas iki vyr. socialinio darbuotojo	Socialinė darbuotoja seniūnijoje	5 metai	SD2	1 val. 07 min.
7.	Moteris	Socialinio darbo koleginius	Socialinė darbuotoja seniūnijoje	1 metai	SD3	1 val. 02 min.
8.	Moteris	Socialinio darbo profesinis. Kvalifikacijos kėlimas iki vyr. socialinio darbuotojo	Socialinė darbuotoja seniūnijoje	7 metai	SD4	1 val. 12 min.
9.	Moteris	Socialinio darbo bakalauro laipsnis	Socialinė darbuotoja seniūnijoje	3 metai	SD5	39, 30 min.
10.	Moteris	Socialinio darbo bakalauro laipsnis	Socialinė darbuotoja vaikų dienos centre	5 metai	VD1	45,36 min.
11.	Moteris	Socialinio darbo profesinis. Kvalifikacijos kėlimo kursai	Socialinė darbuotoja vaikų dienos centre	12 metų	VD2	1 val. 56 min.

Tyrimo laikas ir eiga. Tyrimo dalyvių interviu laikas buvo sutartas ir numatytas iki vienos valandos, tačiau informantai noriai dalijosi patirtimi, nuomonėmis, išgyvenimais bei patys teikė darbinės praktikos pavyzdžius. Į klausimus atsakinėjo išsamiai, kartais tyrėjai tekdavo stabdyti ir „sugražinti“ tyrimo dalyvius prie interviu klausimo. Vidutinis pokalbių trukmės laikas yra 50 minučių.

Tyrimo dalyvių išsilavinimas, darbo patirtis. Informantų darbo patirtis metais yra įvairi. Atsirinktas kriterijus, jog darbo patirtis nebūtų trumpesnė nei vieneri metai, tačiau pastebėtina tai, jog tai neturėjo įtakos interviu išsamumui ar gebėjimui įvardinti problemą bei iššūkius, su kuriais susiduriama. Informantų išsilavinimo kreivė yra plati. Pastebėtina tai, jog socialinio darbo specialistui pakanka turėti socialinio darbo profesinį išsilavinimą ir siekti darbinės kvalifikacijos kursų pagalba. Didžiąją daugumą dirbančių specialistų teikiant pagalbą vaikui sudarė moterys. Lietuvoje yra galimybės tapti kvalifikuotais darbuotojais keliais skirtingais būdais, įgyti aukštąjį universitetinį išsilavinimą, įgyti profesinį išsilavinimą ir kelti kvalifikaciją kursų, mokymų pagalba. Šiuo metu yra suteikta tokia galimybė remiantis Ministerijos įsakymu. Iš informantų matyti, jog su profesiniu išsilavinimu daugiausiai dirbančių yra socialinių darbuotojų, kurie yra arčiausiai šeimos ir vaiko.

Tyrimo duomenų rinkimo metodas. Tyrime taikomas duomenų rinkimo metodas – *iš dalies struktūruotas interviu*, kurį sudaro penki pagrindiniai klausimai. Pasirinktas iš dalies struktūruotas interviu leidžia tyrėjai interviu metu užduoti papildančiuosius klausimus, kurie paskatintų tyrimo dalyvius pateikti gilesnį bei išsamesnį atsakymo paaiškinimą, pateikiant pavyzdžius ar išsamesnę savo nuomonę. „Kiekvienas klausimas turi būti pateiktas taip, kad skatintų respondentą pateikti atsakymą ne vienu žodžiu ar sakiniu, bet pasakojimu apie patirtą situaciją ar išgyvenimą, atliktą veiklą, emocijas ir pan. bei iliustruojančiais pasakojimą pavyzdžiais“ (Žydžiūnaitė, 2011, p. 94).

2.3. Iš dalies struktūruoto interviu instrumento pagrindimas

Tiriant vaiko apsaugos nuo smurto užtikrinimą rizikos šeimose X miesto savivaldybėje iš dalies struktūruoto interviu metodu, parengtas instrumentas, kuriame be numatytų demografinių klausimų apie tyrime dalyvavusius asmenis, iš anksto buvo parengtos penkios pagrindinės klausimų grupių temos. Siekiant užtikrinti duomenų „prisotinamumą“ kiekvienai klausimų grupei buvo priskirti ir patikslinantys papildomi klausimai. Pateiktoje lentelėje yra pateikiami kiekvienos klausimų grupės siekiniai, atskleidžiant užduodamų klausimų motyvus. Pažymėtina, kad kilus neaiškumui, tyrimo dalyviams klausimai buvo reformuluojami arba detalizuojami užduodant patikslinančius papildomus klausimus. Klausimų grupės yra pateikiamos 2.3.1. lentelėje.

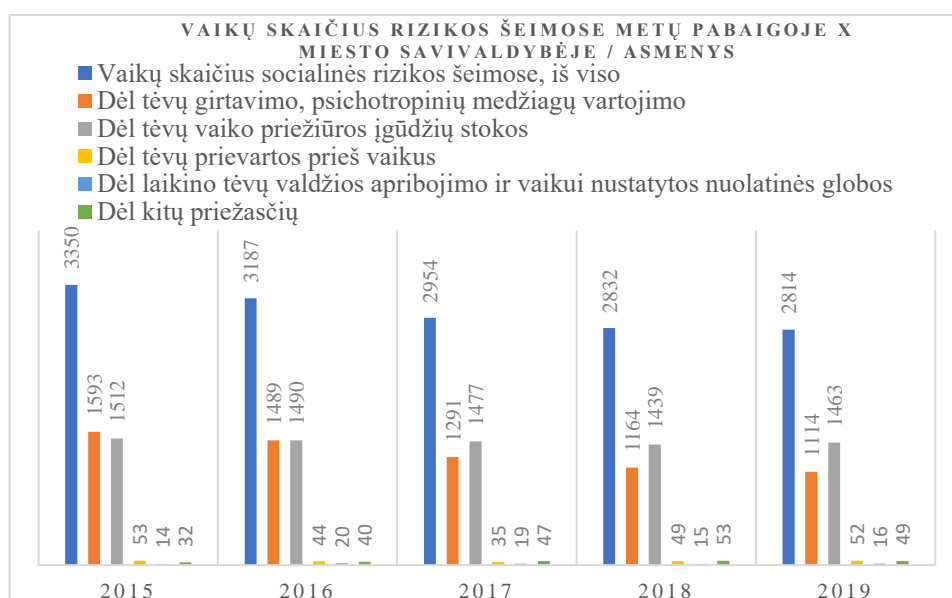
2.3.1. lentelė. Iš dalies struktūruoto interviu instrumentas

Klausimų grupės	Klausimai	Klausimo siekiniai
Specialistų situacija užtikrinant vaiko apsaugą nuo smurto	<p>1. Kokius iššūkius patiriate dirbdami su rizikos šeima, siekdami apsaugoti vaiką nuo smurto?</p> <p>2. Kaip sprendžiamas specialistų kompetencijos tobulinimo klausimas?</p>	<p>Siekiami atskleisti specialistams kylančias problemas darbinėje praktikoje.</p> <p>Siekiami atskleisti kompetencijų tobulinimo galimybes specialistams</p>
Rizikos šeima	<p>3. Kokie rizikos veiksniai lemia šeimos priskyrimą rizikos grupei?</p> <p>4. Kaip manote, kuri smurto prieš vaikus forma sunkiausiai pastebima ar nėra fiksuojama? Kodėl?</p>	<p>Siekiami išsiaiškinti rizikos veiksnius, lemiančius šeimos priskyrimą rizikai</p> <p>Siekiami atskleisti kuri smurto forma prieš vaiką nėra pastebima ir kuriai smurto formai turi būti skiriamas didesnis dėmesys</p>
Pagalbos priemonės smurtą patyrusiam vaikui/šeimai	<p>5. Kaip manote, ar pagalba patyrus smurtą šeimoje yra orientuota į vaiką ar į šeimą?</p> <p>6. Papasakokite kam ir kokią pagalbą teikiate kai dirbate su rizikos šeima?</p> <p>7. Kaip vertinate pagalbos priemones skirtas vaikui ir šeimai? Kaip manote, ar teikiamos paslaugos vaikui/šeimai atitinka vaiko/šeimoms lūkesčius?</p>	<p>Siekiami atskleisti į ką orientuojama pagalba – ar į vaiką ar į šeimą</p> <p>Siekiami išsiaiškinti kokios pagalbos priemonės teikiamos šeimai ir vaikui bei kaip vyksta šeimos stebėjimas esant rizikoje</p> <p>Siekiami identifikuoti kokios paslaugos vaikui ir jo šeimai yra suteikiamos X miesto savivaldybėje patiriant smurtą šeimoje</p>
Vaiko teisių apsaugos sistemos reforma Lietuvoje	<p>8. Kokia jūsų nuomonė apie įvykusias reformas vaiko teisių apsaugos srityje Lietuvoje? Kokias problemas (iššūkius) išvelgiate centralizavus vaiko teisių apsaugos sistemą?</p> <p>9. Kaip vertinate savivaldybėje veikiančių veikėjų (nevyriausybinių organizacijų, seniūnijų, sveikatos apsaugos įstaigų ir pan.) tarpusavio bendradarbiavimą užtikrinant vaiko apsaugą nuo smurto šeimoje po reformas?</p>	<p>Siekiami atskleisti vaiko teisių apsaugos reformos įtaką specialistų darbo procesui</p> <p>Siekiami atskleisti kokie veikėjai dalyvauja vaiko apsaugos nuo smurto užtikrinimo procese bei kaip vyksta šių veikėjų tarpusavio bendradarbiavimas institucijų viduje bei išorėje</p>

3. Vaiko apsaugos nuo smurto užtikrinimo rizikos šeimose X miesto savivaldybėje tyrimas

3.1. Tyrimo kontekstas

Siekiant įvertinti ir geriau suprasti vaiko apsaugos nuo smurto užtikrinimo rizikos šeimose problemos mastą X miesto savivaldybėje, reikėtų peržvelgti statistikos duomenis. Pasitelkiama Lietuvos statistikos departamento duomenų bazėje pateiktais rodikliais. Lyginant 2015 – 2019 metų X miesto savivaldybėje vaikų, augančių rizikos šeimose, skaičių, akivaizdu, jog vaikų skaičius šiame laikotarpyje sumažėjo nežymiai. Dažniausia fiksuojama priežastis vaikui patirti rizikas šeimoje, yra dėl tėvų girtavimo bei psichotropinių medžiagų vartojimo. Vaikų skaičius rizikos šeimose dėl tėvų socialinių įgūdžių stokos bei tėvų prievartos prieš vaikus. Prievarta prieš vaiką apima – vaiko nepriežiūrą; fizinį bei emocinį smurtą; vaikų išnaudojimą; vaikus, keliančius grėsmę sau, ir kitus nerimą keliančius aspektus (Pastabos tėvams ir globėjams 2021 m., 2021).

3.1.1. pav. Vaikų skaičius rizikos šeimose X miesto savivaldybėje 2015 – 2019 m. (Lietuvos statistikos departamentas, 2020)

Aptariant pranešimų apie smurtą prieš vaikus X miesto savivaldybėje skaičių, akivaizdu, jog pranešimų atvejų skaičius, lyginant 2015 - 2019 m. smarkiai išaugo ir tolygiai didėja. 2015 m. fiksuojami 105 pranešimai, 2019 m. – 1145 pranešimai apie smurtą prieš vaiką. Tai sietina su vykstančiais pokyčiais vaiko teisių užtikrinimo srityje, kai uždraudžiamos visos smurto formos prieš vaiką (Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus metinė ataskaita, 2018).

3.1.2 pav. Pranešimai apie smurtą prieš vaikus X miesto savivaldybėje 2015 – 2019 m. (Lietuvos statistikos departamentas, 2020)

Apibendrinant galima teigti, jog lyginant 2015 – 2019 m. vaikų skaičių, augančių rizikos šeimose X miesto savivaldybėje, sumažėjo nežymiai. Išlieka tie patys veiksniai, lemiantys šeimai patirti rizikas ir jie nėra kintantys Lyginant 2015 – 2019 m. pranešamų smurto prieš vaiką atvejų skaičių, pastebima, jog pranešimų akivaizdžiai išaugo 2017 m. pradedant vykdyti pertvarką vaiko teisių apsaugos sistemoje. Tai galėjo lemti ir teisinės sistemos reformos, visuomenės ir specialistų požiūrio kitimas į smurtą prieš vaiką. Smurto atvejų skaičiaus didėjimas bei vaikų, augančių rizikos šeimose skaičiaus nežymus mažėjimas, lemia reikalingumą nustatyti vaiko apsaugos nuo smurto užtikrinimo pagalbos priemones, kurias užtikrina specialistai, dirbantys teikiant vaikui apsaugą nuo smurto.

3.2. Dokumentų, reglamentuojančių vaiko teisių apsaugą nuo smurto Lietuvoje, analizė

Lietuvoje nuo 2018 m. liepos 1 d. centralizuojamas Vaiko teisių apsaugos sistemos valdymas bei plėtojama ir tobulinama kompleksinių socialinių paslaugų teikimo sistema vaikui ir jo šeimai. Reformomis siekiama sukurti koordinuotai ir vieningai visoje Lietuvoje veikiančią vaiko teisių apsaugos sistemą, kuri tinkamai užtikrintų vaiko apsaugą nuo smurto.

Lietuvos Respublikos Vaiko teisių pagrindų įstatymo Nr. I-1234 pakeitimo įstatymas, priimtas 2017 m. rugsėjo 28 d., yra pagrindinis vaiko apsaugos teisinis dokumentas, kuriuo remiantis, siekiama sėkmingai užtikrinti vaiko teisių apsaugos sistemos reformas Lietuvoje. Vaiko situacijos vertinimo tvarkos aprašas (2019), kuris įsigalioja 2020 m. sausio 1 d., numato pagalbos priemones vaikui, kurios yra teikiamos pagal parengtą atvejo vadybos planą. Atvejo vadybos pagalbos planas yra įtvirtintas Atvejo vadybos tvarkos aprašu (2018).

Pagrindiniai vaiko apsaugos nuo smurto užtikrinimo teisiniai dokumentai, kuriais Lietuvoje vadovaujamosi po įvykusios vaiko teisių apsaugos sistemos reformos, yra nurodomi 3.2.1 lentelėje.

3.2.1 lentelė. Pagrindiniai vaiko apsaugos nuo smurto užtikrinimo teisiniai dokumentai

Įstatyminiai dokumentai	Įstatyminių dokumentų nuostatos
Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo Nr. I-1234 pakeitimo įstatymas 2017 m. rugsėjo 28 d. Nr. XIII-643	Esminis vaiko apsaugos nuo smurto veiksnys tampa vaiko nuomonės išklausa ir vaiko dalyvavimo užtikrinimas vertinant vaiko apsaugos nuo smurto pagalbos plano teikimą. Pagalbos planas - kompleksinės pagalbos teikimas vaikui, jo šeimai bei kitiems vaiko atstovams pagal įstatymą. Akcentuojamas dėmesys į tėvų atsakomybę užtikrinimą vaikui apsaugą nuo smurto. Atskleidžiamos smurto prieš vaiką rūšys akcentuojant, jog uždraustas bet kokios rūšies smurtas prieš vaiką
Įsakymas dėl vaiko situacijos vertinimo tvarkos aprašo patvirtinimo 2019 m. gruodžio 30 d. Nr. A1-803	Akcentuojamas vaiko nuomonės išklausa, greitas, terminuotas reagavimas į gautą pranešimą apie galimą smurtą. Į kompleksinės pagalbos planą įtraukiama privaloma psichologo konsultacija. Įsigalioja nauja vaiko situacijos vertinimo tvarka - vaiko situacijos vertinimo anketa. Vaiko situacijos vertinimas atliekamas įvertinant su vaiko funkcionavimu susijusius rizikos veiksnius bei padidėjusios arba didelės rizikos veiksnius. Nustatomas pagalbos poreikis vaikui ir jo šeimai arba nustatomas vaiko apsaugos poreikis
Įsakymas dėl atvejo vadybos tvarkos aprašo patvirtinimo 2018 m. kovo 29 d. Nr. AL-141	Šis įsakymas numato atlikti pagalbos poreikių šeimai vertinimą, įgyvendinti sudarytą pagalbos planą. Vykdoma šeimos stebėseną bei teikiamos pagalbos plano peržiūra. Suėjus terminui, vykdomas atvejo vadybos nutraukimo procesas. Šiuo įsakymu taip pat akcentuojamas tikslingos kompleksinės pagalbos teikimas vaikui, šeimai bei kitiems vaiko atstovams pagal įstatymą. Vaikas dalyvauja atvejo nagrinėjimo posėdyje, tačiau yra išklausiama tėvų nuomonė, o ne paties vaiko, dėl šeimos situacijos

Įstatyminių dokumentų turinio analizė leidžia išskirti pagrindinius akcentus, kurie apibrėžia vaiko apsaugos nuo smurto sistemos užtikrinimą. Vaiko teisių pagrindų įstatymo (2017) 20 straipsnis numato visų smurto formų prieš vaiką uždraudimą, kurį turi užtikrinti ne tik tėvai bei vaiko atstovai pagal įstatymą, bet ir valstybės bei savivaldybių institucijos. Įstatyminio dokumento 1 straipsniu siekiama stiprinti tėvų atsakomybes tinkamai užtikrinti vaiko interesų gynimą bei tinkamai, pagal galimybes, rūpintis vaiku. Įstatymas apibrėžia, jog tėvai bei kiti vaiko atstovai pagal įstatymą yra pagrindiniai vaiko atstovai, užtikrinantys vaiko teisių įgyvendinimą ir apsaugą. Įstatymu siekiama užtikrinti vaikui ir šeimai bei kitiems vaiko atstovams pagal įstatymą, pagalbos priemonių prieinamumą, atitinkantį vaiko amžių, vystymąsi ir brandą. Siekiama mažinti socialinę šeimoms ir vaiko atskirtį. 4 straipsnyje nurodoma, jog svarbiausi vaiko teisių apsaugą užtikrinantys veiksniai yra vaiko individualios situacijos vertinimas atsižvelgiant į vaiko geriausius interesus teikiant kompleksinės pagalbos priemones. 3 straipsnis pabrėžia vaiko nuomonės išklausimą bei vaiko dalyvavimą priimančias svarbias sprendimus. Įstatymu siekiama užtikrinti vaiko saugios gyvenamosios aplinkos kūrimą, apsaugant vaiką nuo galimo smurto ir socialinių rizikos veiksnių. Įstatymas numato, jog vaikui patyrus smurtą artimoje aplinkoje, turi būti užtikrintos nepertraukiamos socialinės pagalbos priemonės bei suteiktos nestacionarios krizių įveikimo priemonės (Vaiko teisių pagrindų įstatymas, 2017).

Tarnybos, gavusios pranešimą apie galimą smurtą prieš vaiką, turi reaguoti „*pranešimo gavimo dieną, tačiau ne vėliau kaip per 6 valandas nuo pranešimo gavimo momento [...] pranešimas gautas iš policijos pareigūnų, ne vėliau kaip per 1 valandą nuo pranešimo gavimo*“ (Vaiko situacijos vertinimo tvarkos aprašas, 2019, p. 6) bei per tris darbo dienas privalo nuvykti iki vaiko gyvenamosios vietos ir įvertinti vaiko situaciją. Įvertinama ar yra pagrindas nustatyti vaiko apsaugos poreikį. Vertinant vaiko situaciją bei vaiko apsaugos poreikį yra vadovaujama galimų rizikos veiksnių aprašu. Vaiko paėmimas iš šeimos yra kraštutinė priemonė, tačiau Vaiko situacijos vertinimo tvarkos aprašo, 16 skirsnis numato, jog jeigu „*vaikui kyla realus ir tiesioginis pavojus vaiko fiziniam ar psichiniam saugumui, sveikatai ar gyvybei, dėl kurio būtina vaiką paimti iš jam nesaugios aplinkos, ar yra Civilinio kodekso 3.254 straipsnio 1 ir 2 punktuose nurodytų aplinkybių, Tarnyba arba jos įgaliotas teritorinis skyrius apgyvendina vaiką saugioje aplinkoje*“ (Vaiko situacijos vertinimo tvarkos aprašas, 2019, p. 6).

Vaiko situacijos vertinimas neatliekamas tokiu atveju, jeigu buvo kreiptasi iš ugdymo, gydymo įstaigų ar kitų institucijų, tačiau nebuvo nustatyta jokių kitų teisių prieš vaiką pažeidimų, nėra atliekamas situacijos vertinimas. Šeima, tokiu atveju, per 5 darbo dienas gauna pranešimą iš šeimą atstovaujancios institucijos apie galimybes patiems kreiptis į vietos savivaldybės socialinių paslaugų įstaigą nurodant kokios paslaugos gali būti suteiktos.

Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (2017) įpareigoja nustatyti vaiko grėsmės lygį. VVTAIT teritorinis skyrius kreipiasi į savivaldybės socialinių paslaugų skyrių, kuris skiria atvejo vadybininką šeimai. VVTAIT įpareigotas suteikti atvejo vadybai visą informaciją apie paskirtą šeimą. Kaip numato Atvejo vadybos tvarkos aprašo (2018) 4 skirsnis, esant poreikiui šeimai gauti kompleksinę pagalbą, gali būti taikoma atvejo vadyba šeimai ir be grėsmės lygio nustatymo. Tai yra teigiamas veiksnys ir atvejo vadybą gali inicijuoti kitos institucijos – seniūnija, socialinių paslaugų centras ar ugdymo, gydymo centrai. Vadinasi šeimai, kartu ir vaikui, yra sudaromos palankesnės sąlygos gauti kompleksinę pagalbą patiriant rizikas šeimoje. Kaip numato Atvejo vadybos tvarkos aprašo (2018) 7 – 10 skirsniai, atvejo vadyba organizuoja posėdžius, į kuriuos yra įtraukiamas ir pats vaikas bei vaiko

tėvai. 13 skirsnis nurodo, jog šeima išreiškdamą savo požiūrį į situaciją, pati gali siūlyti kokias pagalbos priemones ar paslaugas norėtų gauti, išklausoma šeimos pozicija, nuomonės ir pasiūlymai, o tai lemia tinkamesnių šeimai pagalbos priemonių taikymą, tačiau kita vertus, nėra išklausoma vaiko nuomonė. Teigiamai vertintinas aspektas yra tai, jog 47 skirsnio, 47.1. punktas numato, jog atvejo vadybos specialistai privalo turėti „*universitetinį socialinio darbo ar socialinės pedagogikos (bakalauro, magistro) kvalifikacinį laipsnį*“ (Atvejo vadybos tvarkos aprašas, 2018, p. 7), o tai lemia aukštesnes specialisto kompetencijas.

Analizuojant atvejo vadybos funkcijų vykdymą (47 skirsnis), pastebima, jog atvejo vadybai tenka daug atsakomybės: stiprinti šeimos įgūdžius ir didinti šeimos motyvaciją ir skatinti šeimos įsitraukimą į paslaugų teikimą, atlikti tarpininkavimo dėl pagalbos priemonių šeimai teikimą, vykdyti bendradarbiavimą su atvejo vadybininku, socialiniu darbuotoju, valstybės ir savivaldybių institucijomis, su šeimos socialine aplinka bei priskiriamos kitos funkcijos. 58 skirsnis numato, jog maksimalus šeimų skaičius, tenkantis vienam atvejo vadybininkui vienu metu yra 30 – 40 šeimų, 59 skirsnis numato, jog maksimalus šeimų skaičius tenkantis vienam socialiniam darbuotojui vienu metu yra 15 (Atvejo vadybos tvarkos aprašas, 2018). Išryškėjo, tai, jog atvejo vadybos organizuojamuose posėdžiuose sprendžiant vaiko ir šeimos pagalbos plano teikimą, nėra privaloma dalyvauti. Svarbus akcentas yra tai, jog prieš sudarant pagalbos plano teikimą vaikui, jo šeimai bei vaiko atstovams pagal atstovavimo teises, yra išanalizuojama ar buvo gauti pranešimai apie šeimą ar ne, ar vaikui ir šeimai buvo teikiamos socialinės paslaugos ar kompleksinė pagalba. Tai skatina specialistus atidžiai peržvelgti kokios paslaugos šeimai buvo teikiamos įvertinant paslaugų ir pagalbos plano efektyvumą.

Apibendrinant teisinių dokumentų analizę, galima teigti, jog užtikrinant vaikui apsaugą nuo smurto, didelis dėmesys skiriamas vaiko nuomonės išklausymui, vaiko dalyvavimo užtikrinimui bei tėvų požiūrio ir nuomonės į šeimos situaciją išreiškimui ir įsivertinimui. Pastebimas neigiamas aspektas jog atvejo vadybininkui vienu metu yra priskiriama dirbti su daug šeimų vienu metu, tai gali lemti nepakankamą teikiamos pagalbos užtikrinimą vaikui ir šeimai. Teigiamai vertintina tai, jog akcentuojamas greitas reagavimas į vaiko apsaugos poreikį. Teisiniuose dokumentuose akcentuojama kompleksinės pagalbos teikimo svarba vaikui ir šeimai, pagalbos plano įgyvendinimo žingsniai ir eiga.

3.3. Interviu duomenų analizė

Šioje dalyje pateikiami interviu metu gauti duomenys. Siekiant atskleisti specialistams kylančias problemas darbinėje praktikoje bei gilinantis į vaiko apsaugos nuo smurto užtikrinimą rizikos šeimose interviu dalyviams buvo užduotas klausimas: *Kokius iššūkius patiriate dirbdami su rizikos šeima, siekdami apsaugoti vaiką nuo smurto?* Analizuojant gautus duomenis buvo išskirta **specialistų darbo iššūkių ypatumai kategorija** ir ją lydinčios keturios subkategorijos (žr. 3.2.1. pav.).

Specialistų darbo
iššūkių ypatumai

- Darbo kokybės neužtikrinimas
- Emociniai patyrimai darbe
- Psichologinės paramos reikalingumas
- Gebėjimas suvaldyti stresines situacijas

3.3.1. pav. Specialistų darbo iššūkių ypatumai

Darbo kokybės neužtikrinimas atskleidžia, jog dėl didelių darbo krūvių ir atsakomybių gausos, sudėtinga specialistui atlikti tinkamai savo darbą, užtikrinti poilsį sau ir teikti kokybiškas paslaugas šeimai ir vaikui: „<...> per tą tokį didelį darbo krūvį ir daug atsakomybių vienam žmogui, nespėji visko gerai padaryti ir galbūt kokybiškai“ [SD1]. Remiantis darbo tvarkos aprašu vienam socialiniam darbuotojui yra nustatytas maksimalus 15 šeimų skaičius, tačiau šis nustatytas šeimų skaičius yra per didelis bei dažnai šis skaičius viršija ribą, kas neužtikrina tinkamo teikiamos pagalbos proceso: „<...> 15, 16 šeimų tai tikrai labai daug, labai. Ir kad kokybiškai su visom tas konsultacijas pravest, tai ne visai gaunasi iš tikrųjų“ [SD5]; „<...> 15 tai čia mūsų riba būna, bet labai dažnai būna virš krūviai, nu nespėji viską pasidaryti <...>“ [SD3]. Anot tyrimo dalyvių, esant neproporcingam darbo krūviui, tenkančiam vienam darbuotojui, pagalbą vaikui suteikti sudėtinga: „<...> šitiek mokinių tikrai yra per daug <...> tai tiesiog sakau vos ne gaisrų gesinimas ir tokio va to darbo kaip aš įsivaizduoju daugiau tas prevencinis darbas <...> tai vos ne pribėgdama gaunasi, neužtenka laiko“ [SP1]. „Turėjau ir 30 šeimų per savaitę, nu tai realiai jokios pagalbos ten, nueinu, penkias minutes pakalbi ir viskas ir išėini <...>“ [SD3]. Tyrimo dalyviai nurodė, jog sudėtinga vykdyti pagal darbo tvarkos aprašus nurodytus terminus, kurie užtikrintų pagalbos teikimą laiku: „<...> terminus praleidinėjam ir tas kartais nervuoja, nes nu reikia kartais įsigilinti į situaciją, bet to laiko nėra“ [VT1]. Siekiant tinkamai teikti pagalbą vaikui ir šeimai, tyrimo dalyviai nurodo, jog penkios, septynios šeimos yra optimalus variantas: „<...> kad turėtume penkias septynias šeimas, tai tada yra toks pakankamai įtemptas, bet nėra, kad tu turi lėkte lėkti, bet ir tai, jeigu tik nuotoliniu būdu. O jeigu jau važinėti, tai penkios šeimos jau yra maksimumas toks.“ [MB2]. Pastebima, jog darbo kokybę sudėtinga užtikrinti ir dėl sugaištamo laiko kelionėse iki šeimų, kas atima daug laiko esant dideliems atstumams: „<...> nes iki kai kurių atstumai tikrai dideli, tai kaip suspėti.“ [MB1].

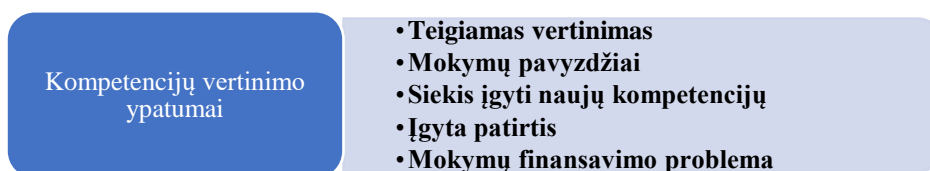
Emocinių patyrimų subkategorija atskleidžia specialistų patiriamus emocinius, psichologinius išgyvenimus darbe, kurie kyla bendraujant su rizikas patiriančia šeima bei vaiku, taip pat esant įtemptam darbo ritmui ir dideliame krūviui: „<...> kai to darbo daug, tai tiesiog pradedi nespėti ir tada jau po biški pradeda imti stresas ir galvoji kaip čia ką daryti <...>“ [VT1]. Tyrimo dalyviai atskleidžia, jog darbas yra emociškai sunkus, kyla grėsmė negebėti savęs suvaldyti: „<...> emociškai labai labai sunku [VD2]; „Aš tiesiog negalėjau susitvarkyti su savo emocijom.“ [VD1]; „<...> pasikviečiau jas ir pradėjau aiškintis, tai pradėjo juoktis, tyčiotis ir aš pratrūkau, nu neatlaikė nervai, pavadinau durnele, kažkaip tai ten toną pakėliau“ [SD1]. Specialistai patiria nemalonius jausmus ir kai tenka kalbėti su vaiku ir šeima: „<...> pats va tas procesas tikrai yra nemalonus <...> kalbėti tokiom temom.. geriau kalbėti apie kažką džiaugsmingo“ [SP1]. Vadinasi specialistams trūksta emocinio savęs suvaldymo metodų taikymo darbinėje praktikoje. Pastebėtina tai, jog specialistai darbo praktikoje dažnai patiria nesaugumo jausmą vykstant į šeimas. Specialistai patiria nuolatinius stiprius emocinius iššūkius vykstant į smurtaujančią aplinką. Nesaugumo jausmą sukuria ir tai, jog specialistai į šeimas vyksta vieni, nėra darbe užtikrinamos apsaugos priemonės, vykstama į šeimas, kurios turi priklausomybių ir tai atvirai demonstruojama: „Dažniausiai į šeimas važiuojam vienos, niekas mūsų nelydi, nesaugo, neturim jokių apsaugos priemonių, <...>“ [SD3]; „Važiuojam vieni, kad ir ten labai bloga situacija, labai agresyvus kažkas <...>“ [SD5].

Išskiriama **psichologinės paramos reikalingumo subkategorija**, kuri išryškina sunkumus su kuriais susiduria specialistai kai tenka atlaikyti emocinių išgyvenimų pliūpsnius. Specialistai ne visada žino kur būtų galima kreiptis dėl psichologinės pagalbos suteikimo sau, todėl svarbus aspektas tampa pagalbos ieškojimas ir radimas darbuotojų rate. Tyrimo dalyviai atskleidžia šios paramos reikalingumo aspektus: „<...> ir tikrai, galbūt ne tiems vaikam kitą kartą tas psichologas

reikalingas, bet kiek pačiai dirbant su jais, kad pakonsultuotų, pasakytų, nes aš tiesiog nežinau ką daryt“ [VD1]; „<...> jeigu labai ten sunku, padedam viena kitai <...> [SD3]; „<...> kaip mes vadinam pagalba draugui, kai daug darbo turi ir nu, kad kolega tau padėtų ir, kad viskas vyktų greičiau ir sklandžiau“ [VT1]. Galima daryti prielaidą, jog esant psichologinės paramos ir palaikymo poreikiui, nepakanka darbo metodikų užtikrinti emocinį stabilumą darbe, atsiranda psichologų konsultacijų patiemis specialistams poreikis.

Tyrimo dalyviai nurodė, jog šio darbo specifika, dirbant su ypač jautria ir pažeidžiama asmenų grupe, reikalauja specialisto **gebėjimo suvaldyti stresines situacijas**, savo emocijas. Emocijų suvaldymas, kaip nurodo tyrimo dalyviai yra vienas esminių aspektų, teikiant pagalbą šeimai, ypač vaikui. Svarbu koncentruotis į darbo kokybę, išlikti šalto proto, o ne vadovautis emociniais išgyvenimais: „*Tai labai pažeidžiama žmonių grupė, kuri reikalauja ypatingo dėmesio, neišitempimo, kad nebūtų streso <...>*“ [SD1]; „<...> bet tu turi koncentruotis, aišku, kad reikia profesionaliai dirbti ir neleisti sau vadovautis vieno ar kito žmogaus emocijom, nes tada tai gali pakenkti, aš manau, nu tavo darbo pačiai kokybei“ [SD3]; „<...> jeigu tu neišliksi sveiko proto, šalto mąstymo, tai gali būti blogai tada <...>“ [MB1]. Galima teigti, jog stresinių situacijų suvaldymas būtinas teikiant pagalbą vaikui ir šeimai, nes specialistas yra ramstis šeimai, kuris turi būti šeimos atsvara padedant įveikti krizes šeimoje. Gebėjimas vadovautis šaltu protu lemia šeimos pasitikėjimą specialistu.

Specialistų darbo kokybės užtikrinimui teikiant pagalbos planą vaikui ir šeimai, svarbų vaidmenį atlieka įgytos kompetencijos. Siekiant atskleisti kompetencijų tobulinimo galimybes specialistams, tyrimo dalyviams buvo užduotas klausimas: *Kaip sprendžiamas specialistų kompetencijos tobulinimo klausimas?* Analizuojant gautus duomenis buvo išskirta **kompetencijų vertinimo ypatumų kategorija** ir ją lydinčios penkios subkategorijos (žr. 3.2.2. pav.). Kompetencijų tobulinimas yra vienas svarbiausių aspektų užtikrinant sėkmingą ir tinkamą pagalbą planą vaikui ir šeimai, nes nuo specialistų pasiruošimo darbei priklauso darbo kokybė ir gebėjimas tinkamai teikti pagalbą.

3.3.2. pav. Kompetencijų vertinimo ypatumai

Analizuojant interviu duomenis dėl kompetencijų tobulinimo galimybių specialistams, pastebima, jog dauguma tyrimo dalyvių **teigiamai vertina** suteikiamas galimybes kelti kvalifikaciją bei tobulinti žinias teikiant vaikui ir jo šeimai pagalbą priemonėmis. Atskleidžiama, jog mokymų socialiniai darbuotojai bei vaiko teisių apsaugos specialistai gauna pakankamai: „<...> tikrai negaliu skųstis, mokymų tai labai daug turim <...>“ [SD5]; „<...> jų yra pasirinkimas tikrai gausus <...>“ [SD4]. Teigiamai vertintina tai, jog yra atsižvelgiama į pačių specialistų mokymų pageidavimus, yra sudaroma galimybė patiemis siūlyti norimų ir reikalingų tobulinimosi kursų ir mokymų: „<...> patys nusimatom kiek mes tų mokymų norim sudalyvauti.“ [SD1]; „<...> pačius mus klausia kokių norėtume mokymų ir išklauso tos mūsų nuomonės.“ [MB1]; „Gali atsirinkti kur tu nori dalyvauti <...>“ [SD5]. Vadinasi, mokymus yra leidžiama pasirinkti tiek kiek specialistai pageidauja jų turėti, nėra nurodyta kiek mokymų turėtų išklaudyti per metus. Teigiamai vertintina ir tai, jog specialistams dėka mokymų yra sudarytos galimybės susitikti su kitose savivaldybėse dirbančiais tos pačios srities

specialistais, dalijamasi įgytomis praktinėmis patirtimis: „<...> per tuos mokymus tu susitinki iš visos Lietuvos jaunimo centrų darbuotojus.“ [VD2]; „<...> gali palyginti kaip kur yra <...>“ [SD4]. Galima teigti, jog vaiko teisių apsaugos specialistams, socialiniams darbuotojams, bei kitų sričių specialistams, dirbantiems valstybinėse įstaigose, yra sudarytos galimybės pasirinkti mokymus, jų skaičius nėra ribojamas, yra galimybės tiesioginiu būdu susitikti su kitais tos srities specialistais aptarti, pasidalinti praktiniais pagalbos teikimo pavyzdžiais.

Siekiant aiškesnio skiriamų mokymų specialistams vertinimo, išskiriama **mokymų pavyzdžių subkategorija**, kuri atskleidžia kokie buvo pasirenkami mokymai. Mokymai yra pasirenkami metams laiko į priekį, vadinasi reikia numatyti, su kokiomis problemomis galimai teks susidurti. Pastebima, jog pasirenkami skirtingi mokymai, skirtingi metodai darbui su vaiku ir šeima. Vertinant pasirinktus mokymus atsiskleidžia su kokiais iššūkiais darbe dažniausiai yra susiduriama. Dažniausi pasirenkami mokymai yra susiję su atvejo vadybos procesu, paauglių problemų sprendimo būdais, skyrybų procesą išgyvenančių šeimų problemų sprendimo būdais bei motyvacinio pobūdžio mokymai: „<...> „Vaikas tėvų ginčų kontekste“, „Vaiko interesų apsauga atvejo vadyboje“ <...> apie skyrybas“ [VD2]; „<...> „Kaip motyvuoti pozityvų paauglių elgesį“ [SD4]; „<...> „Šeimos terapijos taikymo metodas“, „Pozityvaus bendravimo ir auklėjimo technikos taikymas“ [SD5]; „Pozityvios tėvystės grupių“ mokymai, „Paauglių grupių vedimas siekiant efektyvaus socialinių kompetencijų ugdymo“, „Kad problema paauglystėje netaptų tragedija“, „Socialinio darbo metodai su paaugliais ir šeimomis“, „Socialinio darbo procesų stebėjimas, valdymas ir teisiniai aspektai, susiję su atvejo vadybos posėdžio moderavimu“, „Konfliktiškos skyrybos, jų pasekmės vaiko raidai ir jo santykiams su tėvais“ [SD3].

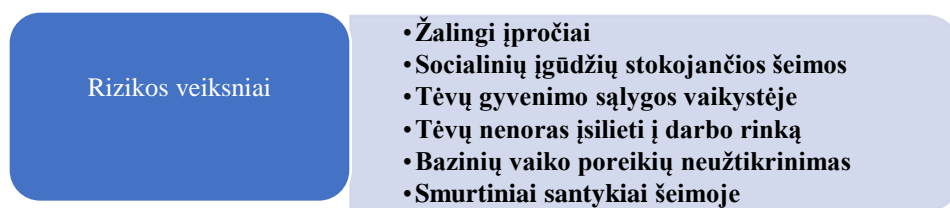
Siekis įgyti naujų kompetencijų subkategorija atskleidžia su kokiomis rizikos šeimos problemomis tenka susidurti specialistams bei kokių kompetencijų nepakanka spręsti šias problemas. Atlikus interviu analizę, pastebima, jog pagrindinė specialistų problema - gebėjimo prieiti prie vaiko trūkumas, nemokėjimas užmegzti dialogo su vaiku: „<...> kaip nu tais kriziniais atvejais elgtis, kaip su tuo vaiku bendrauti.“ [VT1]. „<...> kaip prie jo prieiti <...>“ [MB2]; <...> apie tai, kaip prieiti prie vaiko <...>“ [SD5] „Norėčiau pasitobulinti gal kaip vaiką nuraminti.“ [VD2]. Tyrimo dalyviai atskleidė, jog nėra pakankamai praktinių mokymų, dauguma vyksta teoriniu pagrindu paremtų mokymų: „<...> praktinių mokymų tokių galbūt, nes daugumoj tai viskas būna iš teorinės pusės labiau.“ [VT1]. Tyrimo dalyviai nurodo ir savęs suvaldymo mokymų trūkumą: „<...> mokymų, kaip elgtis tokiose situacijose, kai tu emociškai palūžti <...>“ [SD1]. Taip pat juntamas priklausomybių turinčių šeimų problemoms spręsti skirtų mokymų: „Nėra alkoholio vartojimo problemoms nieko.“ [SD3]. Vadinasi didžiausi iššūkiai kyla dirbant tiesioginį darbą su vaiku.

Tyrimo dalyviai atskleidė, jog vertinant specialisto darbą, svarbus aspektas yra **įgyta patirtis**, kuri suteikia specialistui praktinių ir teorinių žinių: „Čia be patirties, pavyzdžiui mano pozicija tu neateisi, čia yra krizinės situacijos, sunkūs atvejai <...>“ [MB1]; „<...> be patyrimo tai mažai ką tam žmogui padėsi ir arba užtruksi labai daug laiko <...>“ [SD1]; „Jeigu neturėsi tų žinių, tai per tą mėnesį gali praktiškai iš vis nieko nenuveikti <...>“ [MB1]. Vadinasi, užtikrinant tinkamą pagalbą vaikui svarbu yra ne tik įgytos kompetencijos, tačiau ir praktiniai darbo metodų taikymai, įgyjami darbinėje praktikoje.

Atliekant interviu analizę, tyrimo dalyviai atskleidė, jog vaikų dienos centro socialiniai darbuotojai, socialiniai pedagogai, dirbantys ugdymo įstaigose, susiduria su **mokymų finansavimo problema**,

kas lemia specialistų kompetencijų trūkumą užtikrinti tinkamą pagalbą vaikui ir šeimai. Vaikų dienos centre dirbančių specialistų kompetencijų tobulinimo finansavimas yra skiriamas iš vykdomų savivaldybėje projektų, finansuojamų Europos Sąjungos. Kita dalis mokymų, kurių yra didžioji dalis, nėra finansuojami savivaldybės. Nefinansuojamų mokymų kaina yra didelė bei juntamas mokymų trūkumas: „<...> dažniausiai tu turi pats susimokėti ir kainuoja įvairiai, ir 60 ir 80 ir 150 eurų <...> yra ir 30 eurų, bet tenai bus tarkime tik dvi valandos.“ [VD2], „<...> atsiunčia ten žinokit ir apie 200 eurų kainuoja <...>“ [VT1]; „<...> kursai būna tarkime 15, 30 žmonių, o kursai tai žmonėms iš visos Lietuvos.“ [VD1]. Socialinė pedagogė nurodė, jog ugdymo įstaigų atstovams yra apribotos kompetencijų tobulinimo galimybės: „<...> aš negaliu labai piktnaudžiauti, yra vis tiek limitas mokymų <...>“ [SP1]. Galima teigti, jog nėra vieningų kompetencijų kėlimo galimybių skirtingose institucijose dirbantiems specialistams.

Gilinantį į veiksnį, lemiančius šeimai patirti rizikas, tyrimo dalyviams buvo užduotas klausimas: *kokie rizikos veiksniai lemia šeimos priskyrimą rizikos grupei?* Analizuojant gautus duomenis buvo išskirta kategorija **rizikos veiksnių kategorija** ir ją lydinčios šešios subkategorijos (žr. 3.3.3. pav.). Rizikos veiksnių atpažinimas ir jų suvaldymas yra vienas svarbiausių kriterijų padedant įveikti rizikas, kas reikalauja specialistų gebėjimo atpažinti rizikos veiksnį rizikų atsiradimo stadijoje.

3.3.3. pav. Rizikos veiksniai

Tyrimo dalyviai atskleidė, jog pagrindinis veiksnys šeimai patirti rizikas yra alkoholio vartojimas. Kiti **žalingi įpročiai**, narkotinių medžiagų vartojimas bei azartiniai lošimai pasitaiko kur kas rečiau: „<...> priklausomybės nuo alkoholio <...>“ [VT1]; „<...> tėvai, kurie geriantys <...>“ [VD2]; „<...> alkoholizmas, įvairios priklausomybės, narkomanija <...>“ [SD3]; „<...> narkotikai, alkoholis, lošimai <...>“ [MB1]. Anot tyrimo dalyvių, **socialinių įgūdžių stoka** taip pat yra vienas pagrindinių rizikos veiksnių šeimai patirti rizikas. Tyrimo dalyviai įvardina, jog tai šeima, kuri negali tinkamai funkcionuoti be specialistų pagalbos: „<...> tokios šeimos, kurios negali funkcionuoti savarankiškai be specialistų pagalbos <...>“ [VT1]; „<...> šeima, mama nėra kompetentinga ir savarankiška vaikus be socialinio darbuotojo, be vaiko teisių specialisto, jo mokyti, ugdyti ir nukreipti juos tinkama linkme. <...>“ [VD2]. Tai vaiko nepriežiūra, sutrikęs šeimos funkcionavimas: „Jie net nesusikoncentruoja kada vaikas turi pareiti namo, kada turi daryti namų darbus ar eiti miegoti <...>“ [VD2]; „<...> netvarka, nešvara <...>“ [VD1]; „<...> vaikų nepriežiūra <...>“ [SD4]; „<...> tai šeima, kurios šeimos narių bendravimas ir funkcionavimas yra sutrikęs <...>“ [SD3]; disfunkciniai šeimos santykiai <...>“ [SD3]; „<...> sutrikęs tas funkcionavimas <...>“ [MB1]; „<...> netinkamos gyvenimo sąlygos <...>“ [MB1]. Akivaizdu, jog šioms šeimoms, kurios patiria rizikas, reikalingi mokymai kaip patiems prisiimti atsakomybę už šeimos tinkamą funkcionavimą. Kitas rizikos veiksnys yra **tėvų gyvenimo sąlygos vaikystėje**. Tėvams, kurie patys augo rizikos šeimoje, kyla didelė tikimybė vesti tokį patį gyvenimo būdą savo sukurtoje šeimoje: „<...> kartais patys tie tėvai užaugo tokiomis sąlygomis, nemoka kitaip, nesupranta, kad vaiką kitaip galima auklėti <...>“ [SD3]; „Kaip patys augo ir gyveno, taip ir dabar vaikus auklėja <...>“ [SD4]. **Tėvų nenoras įsilieti į darbo**

rinką taip pat lemia tikimybę šeimai patirti rizikas: „<...> *nenori dirbti* <...>“ [VD2]; „<...> *nenori įsiliėti į darbo rinką* <...>“ [SP1]; „<...> *bedarbystė, nenoras dirbti, nėra motyvacijos dirbti* <...>“ [SD1]; „<...> *gyvenama iš pašalpų* <...>“ [SD1]. **Bazinių vaiko poreikių neužtikrinimas** yra vaiko apleistumas, nesirūpinimas vaiku suteikiant vaikui tinkamas sąlygas mokytis, lavintis, negebama vaiko tinkamai auklėti bei vaiko poreikių neatpažinimas: „<...> *vaikui laiko nėra, vaikui laiko neturi* <...>“ [VD2]; „<...> *vaikui yra netinkamas auklėjimas* <...>“ [SP1]; „<...> *neužtikrinamas vaiko ugdymas, sveikatos priežiūra gali būti neužtikrinama* <...>“ [SD5]; „<...> *pedagoginis apleistumas* <...>“ [SD4]; „<...> *vaiko poreikių neatpažinimas* <...>“ [MB1]; „<...> *vaikas, būdamas 8 klasėje, jis neturi pratybų nuo pat pirmos klasės* <...>“ [VD1]. Kitas veiksnys lemiantis šeimai patirti rizikas yra **smurtiniai santykiai šeimoje**. Tai tėvų tarpusavio konfliktai, kurie lemia vaiko įtraukimą į smurtą tiesiogiai vaikui nedalyvaujant bei tiesiogiai įtraukiant vaiką į tėvų tarpusavio konfliktus bei smurtaujant prieš patį vaiką: „<...> *smurtiniai santykiai, smurtas šeimoje, tai būna, kai smurtas gali būti tiek partnerių, sutuoktinių, tėvų tarpusavio ar ne, smurtas prieš vaikus* <...>“ [MB1]; „<...> *smurtiniai santykiai* <...>“ [MB2]; „<...> *elementarūs tėvų konfliktai irgi čia prilyginama smurtui prieš vaiką*.“ [SD4]. Apibendrinus galima teigti, jog yra pastebima daug ir skirtingų rizikos veiksnių, lemiančių smurto atvejus prieš vaiką. Tyrimo dalyviai atskleidė, jog rizikos veiksniai yra persipynę, sunkiai įveikiami, reikalaujantys ilgo, sudėtingo darbo su šeima.

Atlikus interviu analizę, pastebima tai, jog kinta rizikos šeimos modelis. Buvo išskirta **rizikos šeimos modelio kitimo kategorija** ir ją lydinčios **subkategorijos: pasiturinčios/išsilavinusios šeimos bei skyrybų procesą išgyvenančios šeimos**. Ši kategorija svarbi tuo aspektu, jog kintantis rizikos šeimos apibrėžimas, lemia pagalbos plano kitimo tendencijas. Tai kelia iššūkius vaiko teises ginančioms institucijoms ir socialinės politikos formuotojams, nes kintant rizikos šeimos modeliui, atitinkamai turėtų kisti ir vaikui bei jo šeimai, skirtos paslaugos, turėtų atsirasti naujų ir daugiau mokymų specialistams, skirtų šiai problemai spręsti. **Pasiturinčios/išsilavinusios šeimos subkategorija** nusako rizikos šeimos modelio kitimo gaires. Analizuojant tyrimo duomenis išryškėjo tai, jog rizikas dažnai patiria tos kategorijos asmenų šeimos, kurios anksčiau nedominuodavo rizikos šeimos modelio apibrėžime. Tai nauja tendencija, kurią tyrimo dalyviai atskleidė taip: „*Tikrai būna, kad išsilavinę žmonės, pasiturintys, ir aukštas pareigas užimantys, nu bet juk visko šeimose būna, kitą kartą ir nesutarimai būna, taip pačiai smurtauja* <...>“ [SD5]; „<...> *tėvai išsilavinę, protingi, kreipiasi į vaiko teises* <...>“ [SD4]; „<...> *tikrai yra tokių situacijų kada reikalinga pagalba ir didelė, nors atrodo iš šono, kad šeima kuo puikiausiai gyvena ir ten niekada pas juos niekas nesilanko*.“ [SD4]; „<...> *atvykus į šeimą nu matoma, kad tai tikrai na dažniausiai geromis sąlygomis gyvenantys, dirbantys tėvai*.“ [MB1]. Analizuojant tyrimo duomenis, galima pritarti tyrimo dalyvės nuomonei, jog kinta rizikos šeimos modelis: „*Anksčiau tai būdavo daugiavaikės, skurde gyvenančios, alkoholiu piktnaudžiaujančios šeimos, tai tokių šeimų dabar iš tikrųjų susiduriame vis rečiau, jų mažėja*.“ [MB1]. Atlikus interviu analizę išryškėjo kita rizikos šeimos forma, **skyrybų procesą išgyvenančios šeimos**, kurioms reikalinga pagalba: „<...> *skyrybų kažkokie tai nesklandumai, kai yra teikiamos tos paslaugos*.“ [SD5]. Tyrimo dalyviai išskyrė šiuos nuogastavimus, jog tokių šeimų daugėja, tai kelia specialistams susirūpinimą dėl gebėjimo tinkamai suteikti paslaugas šeimai ir vaikui tėvų skyrybų procese. Pastebima tai, jog tėvai skyrybų procese manipuliuoja vaikais, kas prilyginama taip pat smurtui prieš vaiką: „<...> *dabar turime labai daug tų atvejų, kai skiriasi, dėl bendravimo tvarkos su vaiku nesutaria* <...> *ko anksčiau nebuvo, tai va dabar yra bumas*.“ [SD4]; „<...> *skyrybininkų daug turiu*.“ [SD3]; „<...> *dabar ypatingai dažnai skiriasi, nepasidalina vaikais, manipuliuoja jais*.“ [SD2]. Tyrimo dalyviai atskleidė, jog jaučiantys kompetencijų trūkumą šioms problemoms spręsti, trūksta žinių mediacijos proceso taikymui šioms šeimoms, bandoma spręsti problemas

pasitelkiant žinias iš bendrojo išsilavinimo: „<...> trūksta tokių kaip mediacijos <...>“ [SP1]. „<...>jie net nesusitaria ir mediatorius jų net nebepriima. Nu mes tada kažkaip gelbėjame ką iš savo išprusimo, ką gali pakonsultuoti.“ [SD2]. Problema su kuria susiduria specialistai yra ta, jog trūksta metodinių mokymų kaip tokiu atveju dirbti, kaip tokie šeimai padėti, kokios paslaugos efektyvios vaikui. Specialistams trūksta žinių ir kompetencijos, tokiose šeimose vaikas įtraukiamas į tėvų konfliktus. Kyla klausimas kas turi suteikti tokie šeimai ir vaikui paslaugas, mediatoriai, vaiko teisių specialistai ar socialiniai darbuotojai.

Siekiant atskleisti kuri smurto forma prieš vaiką nėra pastebima ir kuriai smurto formai turi būti skiriamas didesnis dėmesys, tyrimo dalyviams buvo užduotas klausimas: *kaip manote, kuri smurto prieš vaikus forma sunkiausiai pastebima ar nėra fiksuojama? Kodėl?* Šiam klausimui atsakyti išskiriama **sunkiai identifikuojamų smurto formų kategorija**, kuri išskaidoma į **psichologinio, nepriežiūros bei seksualinio smurto subkategorijas**. Tyrimo dalyviai atskleidė, jog **psichologinį smurtą** prieš vaiką yra sunkiausiai pastebėti bei atpažinti, o atpažinus sudėtinga atskleisti vaiko emocinius, psichologinius vidinius išgyvenimus. Tyrimo dalyviai nurodo: „<...> *psichologinio smurto tikrai yra labai daug ir jisai nėra identifikuojamas tiesiog ir skaičiuose neatsižymi* <...>“ [MB1]; „*Psichologinis smurtas, nes nu tie įžeidinėjimai, gąsdinimai, tikrai nepamatysi* <...>“ [SD3]; „<...> *sunku pastebėti psichologinį smurtą* <...>“ [VT1]. Tyrimo dalyviai atskleidė, jog psichologinį smurtą sunku pastebėti ir suteikti vaikui pagalbą, nes vaikai jį slepia dėl stiprių vidinių išgyvenimų, tai lemia vaiko uždarumą, negebėjimą komunikuoti: „<...> *kai smurtas būna ir juos labai paveikia psichologiškai, tai žinokit jie atėję nekalba, tyli, slepiasi* <...>“ [VD2]. „<...> *ji realiai nu niekam nieko nesipasakoja* <...>“ [SD3]. Galima teigti, jog psichologinio smurto atskleidimą riboja pats vaikas, kuris yra linkęs nutylėti, nepasisakyti. Psichologinio smurto prieš vaiką atvejai sunkūs, stipriai vaiką pažeidžiantys: „<...> *patėvis ją dažnai gąsdina, dėl mokyklos labai ten baudžia, šaukia, mušt nemuša, bet žodžiais labai ją užgaulioja* <...> *naktį sako pakelia iš miegų ir sako suskaičiuok iki dešimt* <...> *ji į mokyklą eina su ašarom, į vaikų dienos centrą eina su ašarom, namo grįžta vėl su ašarom, ji visada baimėje, visada verkime*“ [SD3]. Kita sunkiai atpažįstama smurto prieš vaiką forma yra **nepriežiūra**, kuri anot tyrimo dalyvių, nėra fiksuojama, nėra vaikui suteikiama apsauga ir pagalba patiriant šią smurto formą. Tėvai, kurių vaikas patiria nepriežiūrą, nesulaukia realios administracinės ar baudžiamosios atsakomybės: „<...> *neteko tokios man praktikos, kad nepriežiūra būtų užfiksuota kaip smurto forma ir pradėtas ikiteisminis tyrimas ir tėvams būtų kažkokia tai atsakomybė už tai* <...>“ [SD4]; „<...> *per mano darbo praktikas socialinio darbo su šeimomis nepriežiūra net nėra fiksuojama kaip smurtas nei administracine prasme nei kitaip* <...>“ [SD2]. Tyrimo dalyviai atskleidė, jog **seksualinis smurtas** prieš vaiką taip pat sunkiai pastebimas bei reikalauja specialistų kompetentingų bei žinių atpažinti ir įžvelgti galimo seksualinio smurto požymius: „<...> *reikia, kad daug specialistų dirbtų ir kad įvertintų visa tą situaciją, nes nu reikia pamatyti, įžvelgti.*“ [SD4]; „<...> *seksualinius smurtus sunku pastebėti* <...>“ [VT1]. Atlikus šiuo klausimu interviu duomenų analizę, galima teigti, jog specialistai darbinėje praktikoje susiduria su iššūkiu identifikuoti įvairių rūšių smurtą bei spręsti kaip atpažinus šias smurto formas, tinkamai apsaugoti vaiką ir gebėti teikti vaikui pritaikytą pagalbą planą atsižvelgiant į smurto pobūdį.

Viena pagrindinių teikiamų paslaugų vaikui yra psichologo bei psichoterapeuto paslaugos, kurios yra teikiamos vaikui patyrus bet kokios formos ir rūšies smurtą. Analizuojant tyrimo duomenis išryškėjo problema, su kuria dažnai tenka susidurti, tai psichologų ir psichoterapeutų kompetencijų stoka bei teikiamų paslaugų netinkama kokybė. Anot tyrimo dalyvių, šios paslaugos dažnai būna nefinansuojamos valstybės, paslaugų kainos yra didelės, kas lemia rizikos šeimai negauti paslaugos.

Taip pat ilgos laukimo eilės patekti pas specialistą bei juntamas paslaugų trūkumas. Atskleidžiant šią problemą, tyrimo dalyviams buvo užduotas papildomas interviu klausimas: *kaip vertinate psichologo ir psichoterapeuto paslaugų teikimą vaikui ir jo šeimai?* Analizuojant gautus duomenis išskiriama kategorija **psichologo/psichoterapeuto paslaugų teikimo ypatumai** bei ją lydinčios subkategorijos (žr. 3.3.4. pav.).

Psichologo /psichoterapeuto paslaugų teikimo ypatumai

- **Kompetencijų stoka**
- **Psichologo paslaugų prieinamumo problema**
- **Psichologo paslaugų finansavimo problemos**

3.3.4. pav. Psichologo /psichoterapeuto paslaugų teikimo ypatumai

Kompetencijų stokos subkategorija atskleidžia, jog vaikas ir jo šeima susiduria su tinkamų psichologo paslaugų stoka ir tai lemia vaiko ir šeimos negalėjimą gauti poreikius atitinkančių paslaugų. Atskleidžiama, jog psichologams trūksta patirties, jų parengimas dirbti su vaiku yra nepakankamas, juntamas specializuotų darbui su vaiku psichologų trūkumas bei juntamas teikiamos psichologinės pagalbos neefektyvumas: „<...> *psichologas mokyklos, jis ne terapeutas, jis nesiekia giluminių problemų sprendimo.*“ [SP1]. „<...> ne visada aukščiausios kompetencijos žmonės tai daro <...>“ [MB1]. Tyrimo dalyviai nurodo: „*Tai nėra kompetentingi specialistai, psichologai, psichiatrai*<...>“ [VD1] „*Psichologų pasirengimas dirbti su vaikais, kartais labai toks žinot yra nepakankamas* <...>“ [MB1]; „<...> *turėtų būti vėlgi, psichologai parengti dirbti su vaikais, pas mus nesispecializuoja* <...>“ [SD3]. Tyrimo dalyviai nurodo, jog psichologai bendradarbiauja su psichiatrais esant tik sunkiems smurto atvejams bei esant poreikiui tinkamai įvertinti teikiamas paslaugas vaikui: „<...> *psichiatras neįžvelgė jokių problemų, nusiuntė pas psichologą* <...>“ [SD4]; „<...> *jeigu yra kažkokia tai sudėtinga situacija, tada susirenka ir psichologas ir psichiatrai* <...>“ [SD1]. Psichiatro paslaugos teikiamos išimtinai tėvams, turintiems priklausomybių: „<...> *gydytojai psichiatrai, kurie dirba jau su priklausomais asmenimis kaip gydytojai* <...> *kurie šitoje srityje žodžiu labiau pasigilinę*“ [MB1]. Tyrimo dalyviai atkleidė dar vieną problemą su kuria susiduriama tiek ugdymo įstaigose, tiek kitose, vaikui ir šeimai psichologo paslaugas teikiančiose institucijose, tai **psichologo paslaugų neprieinamumo problema**. Ši subkategorija išryškina tai, jog psichologo paslaugos dažnai būna neprieinamos dėl ilgų eilių, dėl didelio vaikų ir šeimų skaičiaus, tenkančio vienam psichologo etatui: „*Ir pas mus psichologas ir mokykloj, jisai vienas ten dirbant is ant kelių šimtų vaikų* <...>“ [VD1]; „<...> *pas mus yra psichologė, tai tikrai ne, tikrai neužtenka* <...>“ [SP1]; „*Eilės dabar gal iki liepos mėnesio susidariusios* <...>“ [SD3]; „<...> *pateikti pas psichologą eilės yra tikrai didelės* <...>“ [VT1]; „<...> *pas psichologą dažnai eilės būna* <...>“ [MB1]; „<...> *sunkų smurtą būna patyręs vaikas, tai būna, kad ir savaitę laiko reikia laukti* <...>“ [SD2]. Tyrimo dalyviai nurodė, jog šeimos susiduria su psichologo / psichoterapeuto **psichologo paslaugų finansavimo problema**. Tyrimo dalyviai atskleidė, jog, iki vaikui sukaks 6 metai, psichologo paslaugos nėra finansuojamos: „<...> *vaikams, tarkime iki 6 metų yra mokama, o vyresniems vaikams nemokama* <...>“ [SD3]; „<...> *psichologo negauna mažamečiai, tik nuo 6 metų man atrodo tiktai* <...>“ [SD2]. Problema, jog psichologo paslaugos yra kaip viena pagrindinių pagalbos priemonių vaikams, tačiau rizikos šeimos dažnai patiria finansinių sunkumų dėl kurių negali sau leisti šios paslaugos. Vadinasi šių paslaugų finansavimo problema nėra išspręsta. Tyrimo dalyviai atskleidžia: „<...> *mokama, viena konsultacija 50 eurų, o labai sunkiai gyvena* <...>“ [SD3]. „*Tėvai turi samdytis privačius psichologus ir tai kainuoja* <...> *tai vėl atsiremia viskas į finansus*“ [VT1]; „<...> *turi ieškoti lėšų papildomiems specialistams psichologams* <...>“ [VD1].

Siekiant atskleisti į ką orientuojama pagalba – ar į vaiką ar į šeimą, tyrimo dalyviams buvo užduotas klausimas: *kaip manote, ar pagalba patyrus smurtą šeimoje yra orientuota į vaiką ar į šeimą?* Analizuojant gautus duomenis buvo išskirta **pagalbos plano orientavimas kategorija** ir ją lydinčios subkategorijos: **orientuotas į vaiką, orientuotas į šeimą ir pagalbos planas orientuotas ir į vaiką ir į šeimą**. Tyrimo dalyviai kalbėdami apie pagalbos plano orientavimą į vaiką ar į šeimą, pasimeta, tie patys dalyviai vienu sakiniu nurodo, jog pagalbos planas yra orientuotas į šeimą, kitu sakiniu, jog į vaiką.

Pagalbos plano orientuoto į vaiką subkategorija apibendrina tyrimo dalyvių mintis, jog pagalbos plano orientavimas į vaiką yra sietinas su vaiko nuomonės išsklausymu ir atsižvelgimu į ją rengiant pagalbos planą bei teikiant paslaugas. Tyrimo dalyviai nurodo, jog pirmiausia pagalbos planas pradedamas rengti nuo vaiko interesų gynimo: „<...> *jeigu vaikas tikrai nukentėjęs nuo seksualinės prievartos, tai tikrai orientuojamasi tik į vaiką, pagalbą jam* <...>“ [MB1]; „<...> *orientuota į vaiką, nes realiai pagrinde ginam vaiko interesus* <...>“ [SD5]; „<...> *pagrindinis, sakau, darbas, tai padėti tam vaikui* <...>“ [SD4]; „<...> *svarbiausia yra vaiko nuomonė* <...>“ [SD4]; „<...> *tikrai pirmiausia yra žiūrima į vaiką* <...>“ [SD3]; „<...> *einama link to ir kad į vaiką būtų daugiau orientuota* <...>“ [SD1]. Pagalbos planą orientuojant į vaiką, svarbų vaidmenį vaidina atsižvelgimas į vaiko amžių: „<...> *jeigu vaikas yra atitinkamo amžiaus ir jisai tarkim moka išreikšti mintis, ar kažką, tai tikrai mes klausiam vaiko nuomonės* <...>“ [SD4]. Vadinasi, pagalbos plano orientavimas į vaiką lemiamas atsižvelgimu į vaiko nuomonę, jo amžių, tačiau ne į teikiamas paslaugas.

Pagalbos plano orientuoto į tėvus subkategorija atskleidžia, jog pagalbos plano orientavimas į tėvus, lemia vaiko nepastebėjimą, jo neįtraukimą į pagalbos procesą. Tyrimo dalyviai atskleidė, jog pagalba neteikiama vaikui kol tėvams nėra suteikiama pagalba. Tyrimo dalyviai pagalbos plano orientavimą nusako taip: „<...> *mes orientuoti į tėvus, tai faktas* <...>“ [MB2]; „<...> *mūsų darbas apskritai toks labiau į suaugusius centruotas* <...>“ [MB1]; „<...> *vaikai tuo tarpu, kas atsitinka, jie tarsi turi laukti nuošaly ir tikėtis, kad va, kol mes atstatysime tėvus ir vaikai patys pagalbos nesulaukia tinkamos tuo metu* <...>“ [SD4]; „<...> *dažniausiai visi už jų užsikabina, o vaikas kaip ir lieka pašonėje* <...>“ [VD1]. Atkreipiamas dėmesys ir į vaiko amžių, manoma, jog vaikui, esant jauno amžiaus, paslaugos yra nereikšmingos, neduodančios apčiuopiamos naudos: „<...> *daugiau dar į tėvus yra, nes tokiems mažiems vaikams ir kaip jūs sakot, nu ir sudėtinga tas paslaugas teikti* <...>“ [SD1]. Galima teigti, jog pagalbos plano orientavimas į tėvus sietinas su tuo, jog pirmiausia paslaugos yra suteikiamos tėvams, ir kol nebus pašalintos rizikos, tol vaikas negaus pagalbos.

Pagalbos planas orientuotas į šeimą subkategorija atskleidžia tai, jog yra dirbama kartu ir su vaiku ir su tėvais. Kiti tyrimo dalyviai mano, jog pagalbos teikimas turi būti skirtas ir smurtautojui ir smurtą patyrusiam vaikui: „<...> *darbas pilnas yra su šeima* <...>“ [SD4]; „<...> *su šeima, nes kaip vieno vaiko nu čia nėra taip.*“ [SD2]; „<...> *kad labai nukreipta į vaiką ar tėvus atskirai, tai nepasakyčiau* <...>“ [MB1]; „<...> *turi būti pagalba ir tam ir tam* <...>“ [SP1]; „<...> *visą šeimą apimam ir su tuo smurtautoju reikia dirbti* <...>“ [SD5]; „<...> *turėtų būti ir į tą ir į tą orientuota* <...>“ [SD2]. Kiti tyrimo dalyviai negalėjo atsakyti į ką orientuota pagalba: „<...> *aš negaliu pasakyti* <...>“ [SD3]; „<...> *negalėčiau išskirti, į šeimą ar į vaiką orientuota, nes paslaugų yra ir tiems ir tiems* <...>“ [VD1]. Apibendrinus galima teigti, jog specialistai nežino į ką yra orientuotas pagalbos planas. Atlikus interviu analizę šiuo klausimu, pastebima, jog tyrimo dalyviams kartais sunku nuspręsti pagalbos plano orientavimą į vaiką, į šeimą ar į tėvus. Vadinasi, gali būti kad ne visada pagalbos planas bus tinkamai orientuotas, nėra aišku į ką specialistai atsižvelgia teikiant pagalbą.

Kita **kategorija, iššūkių teikiant paslaugas ypatumai** bei ją lydinčios subkategorijos (žr. 3.3.5), atskleidžia su kokiais iššūkiais susiduria specialistai teikiant pagalbą šeimai ir vaikui. Tyrimo dalyvių duomenų analizė atskleidė vaiko ir tėvų nenorą bendradarbiauti, vaiko ir tėvų esamos situacijos slėpimą, tėvų agresijos demonstravimą prieš specialistus, juntamas jaunuolio nenoras išitraukti į teikiamas paslaugas bei tėvų atsinaus požiūrio demonstravimas į specialistų pastangas jiems padėti. Šeima dažnai nėra geranoriškai nenusiteikusi darbuotojų atžvilgiu, juntamas šeimos ir paties vaiko negebėjimas suprasti paslaugų ir pagalbos reikalingumo.

Iššūkių teikiant paslaugas ypatumai

- **Probleminiai paaugliai**
- **Suicidinės situacijos**
- **Vaiko išdrąsėjimas**
- **Tėvų agresija**
- **Vaiko bei tėvų nenoras atskleisti esamos situacijos**
- **Paslaugų nepriėmimas**

3.3.5. pav. Iššūkių teikiant paslaugas ypatumai

Subkategorija probleminiai paaugliai pažymi tai, jog specialistai susiduria su problema, kaip „prieiti prie paauglio“, kaip su juo bendrauti: „<...> *tas paauglys nu visiškai neina į tą kontaktą, į pokalbį* <...>“ [SD4]. Atlikus interviu tyrimą, atsiskleidė tai, jog paaugliai, augantys rizikos šeimose pasižymi antisocialiu gyvenimo būdu, nelanko mokyklos, bėga iš namų, dažnas yra vartojantis psichotropines medžiagas: „*Turiu tokių paauglių, kur iš namų tarkime bėgioja, tarkime narkotikai kažkokie ten, alkoholio vartojimas ir taip toliau.*“ [SD4]; „<...> *paaugliai, tai nenori į mokyklą eiti, nei ten stengtis, jie nieko nenori* <...>“ [SD2]. Paaugliai, išgyvenantys sunkius jausmus tėvams dėl smurto šeimoje, siekia tėvams atkeršyti: „<...> *paauglys turi tokių ten labai slaptų kažkokių interesų atkeršyti tėvams ir panašiai* <...>“ [MB1]. „*Imasi tokių priemonių prie tėvus* <...>“ [VT1]. Tyrimo dalyvė atskleidžia, jog paauglių situacijos vertinimui ir pagalbai yra skiriama nepakankamai dėmesio: „<...> *mažai dėmesio yra skiriama paaugliams, jų situacijai šeimoje įvertinti* <...>“ [SD4]. Ši subkategorija išryškina specialisto darbo iššūkius tiesiogiai dirbant su vaiku. Tai akcentuoja vaikų dienos centro darbuotojai, kurie tiesiogiai, kasdien praleidžia laiką su vaikais. Vaikų dienos centre lankosi ypač sudėtingo likimo, rizikos šeimoje augantys vaikai. Išryškėjo, jog specialistai prisibijo šios amžiaus grupės vaikų: „<...> *agresyvūs būna nuo 14 iki 18 metų, kartais bijai ir pati nuo jų gauti.*“ [VT1]. Vaikai pasižymi sudėtingu charakteriu, turintys elgesio problemų, kas tyrimo dalyviams kelia rimtus savęs suvaldymo iššūkius bei gebėjimą tinkamai reaguoti į vaiko situaciją, bei tinkamai nukreipti vaiko agresiją, tinkamai bendradarbiauti su šeima.

Analizuojant tyrimo interviu, išryškėjo pagalbos paaugliams, kurie yra **suicidinėje situacijoje, poreikis**. Ši subkategorija atskleidžia naują smurto formą – vaiko žalojimasis, suicidinės mintys, savižudybės, anoreksija, kas lemia naujų metodų diegimą, darbui su šiais paaugliais. Socialinė darbuotoja atskleidžia šią problemą: „*Dar yra problema vaikai žudosi, tos suicidinės mintys* <...>“ [SD2]; „<...> *mintys apie savęs žalojimąsi* <...>“ [SD4]. Vienintelė pagalbos priemonė šiems vaikams yra X ligoninės psichiatrijos skyrius, kurioje teikiamos psichologo, psichoterapeuto paslaugos: „*Atvažiuoja į priėmimą, psichiatras pakonsultuoja ir nusprendžia arba guldo į skyrių arba paleidžia namo su socialinio darbuotojo priežiūra* <...>“ [SD3]. Paaugliai patiria smurtą, jaučia šeimos palaikymo, bendravimo stygių, kas lema sunkius psichologinius padarinius bei norą save žaloti atkreipiant tėvų dėmesį į save: „*Tai su tėvais susipyko* <...>“ [SD2]; „*Mama ant manęs pasakė kažką tais* <...>“ [SD4]. Paaugliai išgyvena sudėtingus jausmus tėvams, kurie prieš juos smurtauja, o tai lemia vaiko bėgimus iš namų, vengimą eiti į mokyklą, norą keršyti, skaudinti tėvus, nenorą

gyventi, savęs žalojimą: „*Ir su diržu ir su ranka ir ant jos šaukdavo ir sakydavo kokia tavo mama negera. Ir mergaitė nebenorėjo gyventi, jai 13 metų. Tai ji vaistų prisigėrė. Grįžo pas mamą ir rado sesės pieštuko drožtuką ir pradėjo save žaloti <...>*“ [SD2]. „*<...> būna tikrai tokių paauglių, kurie nori žudyti ir per langą šokti <...>*“ [MB1]. Socialinė darbuotoja nurodo, jog paauglių, išgyvenančių suicidines mintis, amžius svyruoja tarp 13 – 14 metų amžiaus: „*13-14 metų maždaug <...>*“ [SD4].

Subkategorija vaiko išdrąsėjimas atskleidžia teigiamai vertintiną aspektą – vaiko, ypač paauglio išdrąsėjimą kreiptis pagalbos pačiam. Vaikai, kaip nurodo tyrimo dalyviai, pastaruoju metu dažniau kreipiasi patys į specialistus: „*<...> labai dažnai paaugliai kreipiasi patys <...>*“ [SD3]; „*Paskutiniu metu buvo tikrai dažnas reiškinys, kad patys paaugliai skundžiasi, policiją kviečiasi <...>*“ [SD5]; „*<...> paauglys kreipiasi pats, kad prieš jį smurtas naudojamas<...>*“ [MB2]. Vadinas visuomenės, žiniasklaidos ir institucijų sklaida apie tai, kur vaikui kreiptis pagalbos turi teigiamų aspektų.

Subkategorija tėvų agresija atskleidžia tėvų agresijos demonstravimą, su kuo dažnai tenka susidurti socialiniams darbuotojams - nenoras įsileisti specialisto į namus, grasina, vartojantys psichotropines medžiagas, tenka kviesti į pagalbą policijos pareigūnus: „*<...> buvo situacijų, kada važiuavau viena ir buvau išvyta.*“ [SD3]; „*<...> buvę, kad grasino, kad keikė <...>*“ [SD3]; „*<...> būna aišku visokių dienų, būna, kad neįleidžia, būna, kad arba yra pavartoję narkotinių medžiagų.*“ [SD5]; „*<...> neįsileidžia pastoviai į tuos namus <...>*“ [SD4]; „*Nu ir ką, žodžiu, irgi taip pat neįsileido, ir visa kita, tada atvažiavę pareigūnai ten jau baladojosi, kaip jie jau nuoširdžiai baladojasi, prisibaladojo.*“ [SD2]. Galima teigti, jog tėvai trukdydami specialistams, nesuteikia galimybės padėti savo vaikams ir sau.

Iškyla kita problema, paties vaiko nenoras atskleisti informacijos apie patiriamą smurtą, kas apsunkina specialistų darbą, nes vaikas yra pirminė grandis nuo kurio prasideda pagalba. **Vaiko bei tėvų nenoras/negebėjimas atskleisti esamos situacijos subkategorija** atskleidė tyrimo dalyvių patirtis, jog tėvai nenori leisti vaikui būti įtrauktam į pagalbos planą, vaikai gąsdinami: „*<...> kai kurie tėvai bijo parodyti savo vaiką psichologui, socialiniam pedagogui <...>*“ [SP1]; „*<...> tėvai nelabai linkę, kad mes tik su vaiku pavyzdžiui pasikalbėtumėme <...>*“ [SD5]. „*<...> net būna vaikai primokinti, kad viską papasakoti tik labai gerai, nes čia ale tave atims <...>*“ [ST2]; „*<...> dažnai vaikas kaip ir negali atvirauti ir tą kontaktą labai sunku užmegzti, nes vaikas jaučia tokį kaip ir spaudimą, ką jis pasakys, kad kažko blogo nepasakytų <...>*“ [SD5]. Tyrimo dalyviai atskleidžia ir labai nemaloniais situacijas, į kurias papuola vaikas dėl nenoro išsipasakoti, atskleisti smurto atvejus vykstančius namuose: „*<...> vaikas sako, o tai kas, kad pasakysiu, išsikvies mamą, o tada dar gausime mušt.*“ [VD2]. Specialistams užima daug laiko tėvus įtikinėti, jog norima jiems gero ir pagalbos planas yra reikalingas jų šeimai bei atskleidžia šeimos nenorą priimti pagalbos, susirūpinimą tik tada, kai kyla grėsmė atskirti vaiką nuo šeimos: „*<...> tiktai, jeigu pradedama kalbėti, kad gali būti atimti vaikai, tada jie labai žinokit susiima. O taip tai žinokit, jie nieko nebijo.*“ [VD2]; „*<...> būna priešingai nusiteikę, ir tikrai būna sudėtinga*“ [ST2]. Problema yra ta, jog tėvai turi duoti sutikimą vaiką apklausti, tačiau pastebima, jog tėvai dažnai tam prieštarauja. Tyrimo dalyviai atskleidžia, jog vaikai dažnai patys nenori, kad tėvai sužinotų apie jų kreipimąsi į psichologus, tačiau tokia galimybė vaikui nėra suteikiama: „*<...> su psichologu yra sudėtingiau, nes reikia gauti tėvų sutikimą, o mergaitė nenori, kad sužinotų, kad ji kažkur tai su kažkuo tai nori pasikalbėti.*“ [SP1].

Paslaugų nepriėmimo subkategorija rodo, kad specialistai turi didelių iššūkių užtikrinant vaiko apsaugą nuo smurto. Tyrimo dalyviai įvardino, jog šeimai nepriimant pagalbos priemonių, specialistai negali padėti šeimai, nes tai yra pačios šeimos apsisprendimas priimti pagalbą arba ne: „*Tėvai labai nenori tų visų tėvystės įgūdžių grupių <...>“ [SD3]; „Tu jų nepriversi, tai tos paslaugos taip ir tęsiasi, kol vėl nebus įpareigoti, tada vėl nevykdo ir vėl tas pats <...>“ [SD5].* Dalyvavimas vykdomose programose yra savanoriškas pasirinkimas: „*<...> mes jau niekuo negalime padėti, jeigu jis nepriima <...>“ [SD2].* Vadinasi teikti pagalbą yra sudėtinga, nes nėra taikoma jokia atsakomybė tėvams už nedalyvavimą teikiamoje pagalbos programoje.

Dar viena svarbi **kategorija** yra **pagalbos specialistai**, įvardinant specialistus, teikiančius pagalbą šeimai, jų vykdomas funkcijas bei darbo ypatumus. Siekiama išsiaiškinti kaip vykdomas pagalbos procesas užtikrinant vaiko apsaugą nuo smurto, koks yra tarpininkavimo mechanizmas, kokie žingsniai daromi, kad pagalbos procesas vyktų sklandžiai, su kokiais sunkumais susiduria specialistai vykdant pagalbos planą. Tyrimo dalyviai kalbėdami apie pagalbą vaikui ir šeimai teikiančius specialistus, įvardino šiuos: **psichologas, vaiko teisių apsaugos specialistas, socialinis darbuotojas, socialinis pedagogas, gydymo įstaigos atstovas, mobilios komandos specialistas, policijos atstovas, vaikų dienos centro darbuotojas.**

Vaiko teisių specialisto subkategorija atskleidžia šios srities specialistų darbo ypatumus, kur svarbiausia kaip greitai reaguojama vaiko situaciją šeimoje: „*Vaiko teisių specialistai per dvi valandas turi atvykti į iškvietimą labai griežtas mūsų reagavimas yra į tą smurtą, mes turime reaguoti per šešias valandas <...>“ [VT1]; „<...> pagrinde yra nuomonių užrašymas ir iš tų nuomonių mes tada žiūrime kokius rizikos veiksnius galime iš tvarkos aprašo pritaikyti <...>“ [VT1]; jeigu matom, kad veiksniai kartojasi ir kartojasi, tada jau rašom nu konkrečiai visus tuos veiksnius ir apie vaiko paėmimą <...>“ [VT1];*

Subkategorija socialinis darbuotojas įvardina darbo proceso organizavimą taikant pagalbos priemones vaikui ir šeimai: „*<...> vaiko teisių specialistam ir atvejo vadybininkui turime pateikti išvadas apie šeimą informaciją ir kaip mums sekasi dirbti ir kaip sekasi vykdyti pagalbos planą, tai kas pusę metų, <...> jeigu kažkokios krizinės situacijos, tai darome situacijos peržiūrą, tai irgi turime pateikti informaciją <...>“ [SD4]; „Turime supervizijas kartą į mėnesį tris valandas.“ [SD5].* Tyrimo metu išryškėjo socialinio darbuotojo darbo ypatumai, kurie priklauso nuo šeimų su kuriomis dirbama vienu metu skaičiaus, šeimos jiems yra priskiriamos pagal rajonus: *reikia važiuoti, pagrinde tai pagal suskirstytas seniūnijas <...> bet jeigu mažai šeimų, tai aš gaunu ir kituose rajonuose tų šeimų <...>“ [SD2].* Socialinė darbuotoja, dirbanti Šeimos krizių centre, įvardina darbuotojų kaitos problemą: „*<...> turėjo būti socialinis darbuotojas, bet jo nebuvo, nes negrįžo moteris po motinystės atostogų kita dirbo, nepatiko, išėjo kitur <...> kol suradom kitą darbuotoją, tai ta kita darbuotoja padirbo ir vėl ji išeina ir darbo.“ [SD1].*

Subkategorija socialinis pedagogas. Šiai subkategorijai priskiriami specialistai, dirbantys ugdymo įstaigose. Socialinė pedagogė atskleidė, jog vaiko ir šeimos problemas žino tiek, kiek atsiskleidžia problemos per vaiko elgesį, mokytojai praneša: „*Šeima, tai tiek kiek liečia per vaiką mes pamatome problemas.“*, „*<...> visų pirma kaip sužinai, tai aišku mokytojai pasako, <...> [SP1].* Pirminis pagalbos teikimas, tai yra pokalbis su vaiku: „*<...> visada stengiamės pasikalbėti pradžioje su vaiku.“ [SP1].* Pokalbis su tėvais vyksta tik tokiais atvejais, kai pastebimi akivaizdūs smurto atvejai prieš vaiką: „*<...> bet jei vaikas yra iš tiesų sunkiai valdomas ir kaip kraštutinė auklėjimo priemonės*

tėvai imasi kokio diržiuko <...> tokiais atvejais aš kalbuosi su tėvais <...> rekomenduojame tikrai yra įvairiausių kursų, tėvystės įgūdžių ir taip toliau ir nukreipiame kažkur tais. Netgi pačioje mokykloje būna, kad psichologė pavyzdžiui pasikviečia“ [SP1]. Tokiais atvejais, kai situacija yra sudėtingesnė, socialiniai pedagogai kreipiasi į vaiko teisių apsaugos specialistus: „<...> susirenki tą informaciją, tiek kiek mes turime tarnybai surinkti <...> perduodu aišku vaiko teisėm „<...> [SP1]. Pasiteiravus kaip dažnai tenka kreiptis į vaiko teisių apsaugos specialistus, nurodė, jog: „<...> imkim vidurkį tada, kad į metus kartą.“ [SP1]. Vadinasi, ugdymo įstaigos ne dažnai kreipiasi pagalbos į kitų institucijų specialistus, tačiau bando vaikui iškylančias problemas dėl patiriamo smurto spręsti ugdymo įstaigos viduje.

Gydymo įstaigos darbuotojas subkategorija atskleidžia, jog gydytojai taip pat įtraukiami į pagalbos planą siunčiant jiems užklausas dėl galimo smurto prieš vaiką, dėl vaiko lankymosi gydymo įstaigoje, bendradarbiaujama nustatant smurto atvejus prieš vaiką bei galimas socialines rizikas: „<...> siunčiame ten užklausk, ar lankėsi pas gydytojus <...>“ [SD3]; „<...> mes patys, socialiniai darbuotojai, einam pas gydytojus, aiškindavom, kokius mes pas vaiką raidos sutrikimus, tarkime, pastebim <...>“ [SD3]; „<...> reikia kartu visus tuos daktarus praeiti <...>“ [SD3]; „Jeigu turim pavyzdžiui tarkime kažkokį tai moters visiškai nevaldomą gimstamumą ar ne, einam pas gydytoją „<...> [MB1]. Tyrimo dalyviai išreiškė nusivylimą dėl gydymo įstaigų atstovų abejingumo sprendžiant rizikos šeimos problemas: „Jeigu papuolei ant gero gydytojo, kuriam dar šiek tiek rūpi tas klientas, daro psichiatrinį vertinimą <...>“ [MB1]; „Medikai kažkaip visą laiką, jeigu pats žmogus pas juos nesibeldžia, nepatenka į priklausomybių centrą, jie šituo klausimu žmogumi praktiškai nepasirūpina ir žmogus nesulaukia jokios pagalbos <...> tu tada būni iniciatorius, užvesti jį į tą gydymo įstaigą, ar ne, išprievartauti iš jų tą paslaugą <...>“ [MB2]. Taip pat tėvams padedama kartu lankantis gydymo įstaigose, padedant prisiregistruoti gydymo įstaigose: „<...> lankėmės pas gydytojus, važiavau visur kartu <...>“ [SD2]. Vaiko teisių apsaugos specialistas nurodė, jog iš gydymo įstaigų atstovų padaugėjo pranešimų apie smurtą prieš vaiką: „<...> iš gydymo įstaigų, dabar labai daug, padaugėjo tų pranešimų <...>“ [VT1].

Subkategorijoje policijos atstovas įvardintas policijos atstovo vaidmuo teikiant pagalbą vaikui, kada fiksuojamas pažeidimas ir pradedamas ikiteisminis tyrimas: „<...> dažniausiai policijos pareigūnai vyksta į tas karštas situacijas. Viską užfiksuoja, jeigu vaikas pasako mane mušė, tai tada iš karto policija pradeda ikiteisminį tyrimą <...>“ [MB1]; Svarbų vaidmenį atlieka reagavimo greitumas į iškvietimą: „<...> o jeigu ten viskas šviežiai žodžiu, ten policijos pareigūnai, tai vos ne per valandą, aš dabar bijau sumeluoti, ar per dvi ar per valandą <...>“ [VT1]. Policijos atstovai, savo ruožtu vydo vaiko ir jo šeimos apklausas, dalyvaujant vaiko teisių specialistams, vykdo specialistų apklausas „<...> mes perduodame informaciją policijai ir jie savo ruožtu pradeda tą ikiteisminį tyrimą ir tada jie jau tas apklausas ir vykdo <...> tose apklausose dalyvauja tie specialistai, kurie atstovauja vaiko interesus, kad tyrėjas kai kalba su vaiku, nu kad nebūtų pažeidžiamos kažkokios tai vaiko teisės.“ [VT1]. Policija reaguoja ir tokiais atvejais, kai specialistai, lankantys šeimas, jaučia gresiantį pavojų: „<...> policija važiuoja tada, kai mes socialiniai darbuotojai, būname įsitikinę, kad yra pavojus.“ [SD5].

Subkategorija mobiliosios komandos specialistas įvardija kas bendradarbiauja teikiant pagalbą: „<...> mūsų mobilioji komanda, tai yra iš trijų specialistų susideda, tai yra psichologas, socialinis darbuotojas ir specialistas, dirbantis su priklausomybių turinčiomis šeimomis.“ [MB1]. Mobiliosios komandos specialistė įvadina kaip vyksta pagalbos vaikui ir šeimai procesas: „Mūsų darbas

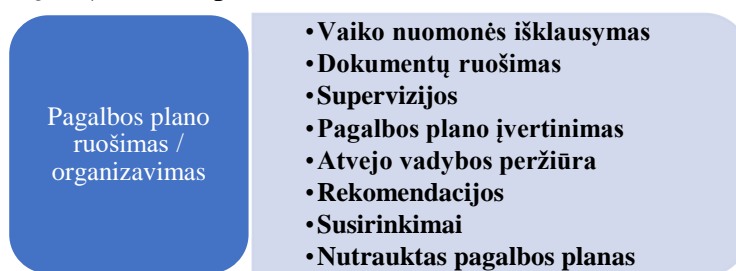
prasideda tuomet, kai yra vertinama vaiko situacija, nustatomi vaiko teisių pažeidimai ir tėvams yra taikomos priemonės <...> mobilioji komanda dirba 30 kalendorinių dienų <...> į savaitę turime vidutiniškai 4 – 5 konsultacijas su šeima <...> . Į pirmąjį susitikimą vykstame gyvai, prašome apibrėžti tą situaciją šeimoje, papasakot savo požiūrį “ [MB1]. Mobiliosios komandos specialistė nurodo, jog pagalbos planas 30 kalendorinių dienų vyksta intensyviai: „<...> kiekvienas specialistas konsultuoja iš savo srities <...> apimam plačiai visas gyvenimo sferas galima sakyti. Ir žmogus gauna pagalbą tikrai įvairiapusę“ [MB1]. Vadinasi išryškėja mobiliosios komandos darbo specifika - intensyvus nepertraukiamas specialistų įsitraukimas: vaiko teisių apsaugos specialisto, psichologo, atvejo vadybininko ir socialinio darbuotojo.

Vaikų dienos centro darbuotojo subkategorija atskleidžiama kaip vyksta darbo procesas jų įstaigoje: „<...> mes dirbame pagal projektus <...>, vaikų dienos centro darbuotoja nurodo, jog dėl jų instituto, kaip VŠĮ, kyla nesklaidumų teikiant pagalbą vaikui. Dėl projektų specifikacijos, pagalbos planai trumpalaikiai, nuolat reikia įrodyti projekto naudą vaikų dienos centrą lankantiems vaikams. „<...> Kai reikia finansavimo, tai reikia labai kovoti, parašai projektą kad vaikai turėtų stovyklą ir kad vaikui būtų galima nueiti į kavine pavalgyti ir prašai septynių tarkime kad vaikui būtų pavalgyti, tai tu jų negauni, finansavimą gauni tikrai pusryčiams <...>“ [VD2]. Dienos centro socialinių darbuotojų veiklos ypatumai remiasi tuo, jog pagalba vaikui teikiama ieškant rėmėjų, nes norima užtikrinti vaikui pramogas, atsipalaidavimą ir vaiko saugumą, , norą pasijusti tokiu pačiu, kaip ir kiti vaikai: „<...> na norisi vaikus ir į kavinę nuvesti, bet tu negali. Tada prašome rėmėjų. Iš savivaldybių gauname paramą <...>, tas 1,2 procento <...> ir iš jų mes organizuojame keliones vaikams <...>“ [VD2], „Mes parašėme projektą tokį, bet va nelaimėjom.“ [VD2]; „<...> pagal visus nurodymus vienas darbuotojas gali dirbti su 15 vaikų <...>“ [VD2]; „<...> yra tų projektų visokiausių – mobiliosios psichologinių krizių įveikimo komandos <...> .“ [SD2].

Subkategorija psichologas atskleidžia, jog pagrindinė paslauga vaikui yra psichologo konsultacija: „<...> vaikui tai psichologas yra <...> .“ [VT1]; „<...> mokykloje tiktai psichologas <...> .“ [SP1]. Vaikų dienos centro darbuotojai susiduria su psichologo trūkumo problema, kuris galėtų teikti paslaugas centre, kuriame ir renkasi rizikos šeimose augantys vaikai: „<...> psichologas reikalingas <...> kad būtų dar atskirai žmogus psichologas.“ [VD1]. Kaip įvardina socialinė pedagogė, juntamas psichologo paslaugų trūkumas ir ugdymo įstaigose: „<...> psichologams iki keturių šimtų vaikų etatas <...> tai yra daug .“ [SP1]. Socialiniai darbuotojai nurodo, jog tenka siūlyti vaikui ir šeimai tiek psichologo, tiek psichoterapeuto paslaugas: „<...> ir psichiatras dirbo ir psichologas.“ [SD5]. „<...> nusiuntė pas psichologą.“ [SD4]. Socialiniai darbuotojai nurodo, jog psichologo paslaugos dažnai trunka trumpą laikotarpį: „psichologas po 4 apsilankymų parašė išvadą .“ [SD3]. Kaip nurodo tyrimo dalyviai, vaikui yra ribota paslaugų pasiūla: „Psichologas, realiai daugiau nieko ir nėra.“ [SP1]. Vaiko tėvams taip pat priskiriamos psichologo paslaugos: „<...> tėvai pas psichologus eina.“ [SD4]. Vykstant atvejo vadybos posėdžiui, psichologas juose nedalyvauja. Atvejo vadybininkui įpareigojus, galima gauti tik užklausas kiek kartų apsilankė ar nesilankė pas psichologą. Nurodoma, jog dažnai psichologai neteikia tokios informacijos ir taip neprisideda prie pagalbos plano įgyvendinimo: „Į posėdžius tai jokie psichologai neina, kiti net neteikia tokios informacijos.“ [SD2].

Siekiant išsiaiškinti kokios pagalbos priemonės teikiamos šeimai ir vaikui bei kaip vyksta šeimos stebėjimas esant rizikoje, tyrimo dalyviams buvo užduotas klausimas: *papasakokite kam ir kokią pagalbą teikiate kai dirbate su rizikos šeima?* Analizuojant duomenis buvo išskirta **pagalbos plano ruošimo/organizavimo kategorija** ir ją lydinčios **subkategorijos: susirinkimai, dokumentų**

ruošima, supervizijos, pagalbos plano įvertinimas, atvejo vadybos peržiūra, nutrauktas tyrimas, rekomendacijos (žr. 3.3.6. pav.).

3.3.6. pav. Pagalbos plano ruošimas / organizavimas

Vaiko nuomonės išklausymas, anot tyrimo dalyvių, yra pagrindinis aspektas, informacijos šaltinis, kuriuo turėtų remtis specialistai bei teisėsauga ir tirti įvyki: „*Vaiko nuomonė, tiriant smurtą, bene svarbiausias svirtas būna <...> žinoma labai priklauso nuo vaiko amžiaus <...>*“ [VT1]; „<...> visada yra išklausoma ta vaiko nuomonė <...>“ [MB1]; „*vaiko nuomonę išklausant, vaiko teisės, kai mes gauname išvadą, tai vaiko teisės jie apklausia tuos vaikus, tik svarbus dar jo amžius<...>*“ [SD5], „*Visą laiką jie išklauso vaiko nuomonę, jie surenka tą informaciją <...>*“ [SD2]. Atlikus analizę išaiškėjo, jog išklausant vaiko nuomonę lemiamas veiksnys yra vaiko amžius. Tyrimo dalyviai nurodo, jog vaiko nuomonė yra fiksuojama, ji užrašoma bei vaiko nuomonė yra svarbi tiriant ikiteisminį tyrimą.

Dokumentų ruošimas subkategorija. Atlikus interviu, tyrimo dalyviai atskleidžia tai, jog po reformos, padaugėjo dokumentų pildymo, griežti darbų atlikimo terminai, darbo procesas trunka ilgiau pildant dokumentus ir mažiau laiko lieka vaikui ir jo šeimai: „*Labai daug tų dokumentų prirašoma <...>*“ [VT1]; „*Gauname dokumentus apie situaciją, kas įvyko. Būna kad ir iš policijos, bet dažniausiai iš vaiko teisių <...>*“ [SD5]; „<...> tai yra beprotiškas popierizmas, daug visokių prašymų, ataskaitų <...> kiekvieną vaiką ketvirčiais aprašyti [VD2]; „<...> iššūkis, tas dokumentų pildymas ir terminai, į kuriuos reikia tilpti ir susipildyti tuos dokumentus.“ [VT1]; „<...> begalę dokumentų užpildyti <...>“ [SD1]. Pagalbos plano darbo procesas pradedamas ruošiant dokumentus vertinti vaiko situaciją. Vaiko situaciją vertina vaiko teisių apsaugos specialistai bei atvejo vadyba, kurių atsakomybė yra parengti tinkamai pagalbos plano projektą: „*Ruošiama informacija apie šeimai suteiktą pagalbą, tada specialistai sprendžia ar reikalinga ta pagalba <...>*“ [SD3]; *gauname susipažinti su daugybe dokumentų, tai yra ir iš vaiko teisių specialistų ir iš ugdymo įstaigų <...>*“ [MB1]. Dokumentų ruošimas apima: vaiko situacijos įvertinimas, aprašomos numatomos teikti konsultacijos, vaiko nuomonės aprašymas, ikiteisminio tyrimo dokumentai, rezultatai: „*Iš vaiko teisių ateina raštas, nes būna įvertinta vaiko situacija <...>*“ [MB2]; „*Gauname dokumentus apie situaciją <...>*“ [MB1]; „<...> gauname dokumentus kaip baigėsi tas ikiteisminis tyrimas, kokie rezultatai <...>“ [SD4]; „<...> vaiko teisių specialistai išklauso vaiko nuomonę ir ją užrašo, dokumentuose <...>“ [MB1]. Išanalizavus dokumentus, susisiekiama su vaiko šeima ir paaiškinama situacija: „<...> išanalizavę visus dokumentus tada susisiekiame su šeima <...>“ [MB1].

Supervizijos subkategorija atskleidžia kaip vyksta sudėtingų situacijų peržiūra. Tyrimo dalyviai nurodo, jog supervizijos teikia galimybę gauti patarimų kaip elgtis sudėtingose šeimos ir vaiko situacijose, nurodo kaip jos vyksta: „*Supervizija, tai tarkim, mes esame suskirstytos, ir taip mūsų iki dešimt būna daugiausiai <...> pasakom savo refleksiją, kaip jaučiamės, su kuo atėjom. Ir tada nagrinėjame po vieną atvejį.*“ [SD3]; „*Tarkime viena iš darbuotojų pasako situaciją, kurioj jai sunku,*

ji nežino ką daryt. Tada mes visos sakome, ką mes jos vietoje darytume, tada ji klauso. Tada mes siūlome galimus žingsnius ką reiktų daryti, ir pačioj pabaigoj ji pasisako ar ji kažką išsineša ar jai kas nors padėtų ar ji tokius dalykus jau yra taikiusi.“ [SD5].

Pagalbos plano įvertinimas. Pagalbos plano įvertinimas yra detalus, konkretus asmens pokyčių vertinimas tam tikru konkrečiu laikotarpiu teikiant paslaugas: „<...> rašomi įvertinimai – kaip mes dirbome su šeima, ką taikėme ir kaip gavosi, koks pokytis <...>“ [SD5]. „<...> specialistai apžvelgia pagalbos plane išpareigojimų vykdymą, įvykdė ar neįvykdė <...>“ [SD3]. Atvejo vadybininkės nurodė, jog pagalbos plano įvertinimas vykdomas siekiant įvertinti ką vaikas ir tėvai įvykdė pagal teikiamą pagalbos planą per laikotarpį, skirtą pagalbai : „<...> ką tas žmogus nuveikė per tą laikotarpį, tą mes viską ir surašom <...>“ [MB1], „Galbūt ten padarė žingsnį, užsiregistravo tėvystės įgūdžių mokymuose arba aptarė tai su mūsų specialiste <...>“ [MB2].

Susirinkimai subkategorija. Tyrimo dalyviai atskleidė, jog vyksta specialistų susirinkimai, kurie yra skirti naujoms žinioms įgyti bei vidinėms problemoms aptarti bei jas spręsti: *bendrus susirinkimus darom, aš darau skaidres ir aiškinu kas tai yra priklausomybė <...>“ [MB2]; „<...> susirinkime dėl kraustymosi, nes pas mus remontai visokie vyksta.“ [SD1]. bendri pokalbiai, nu tokie susirinkimai daromi karts nuo karto <...>“ [MB1].*

Rekomendacijos yra skirtos siekiant nukreipti vaiką ar tėvus paslaugoms: „Rekomenduojame savo rekomendacijoje mobiliosios komandos psichoterapiją <...>“ [MB1]. „<...> parašo savo rekomendacijas ir dažniausiai jau mokykla, jeigu mes turime įtarimą, mes siunčiame tokius vaikus, kur tikrai turime įtarimą <...>“ [SP1]. Kaip teigia tyrimo dalyviai, pagalbos planas yra rekomendacinio pobūdžio, didelės apimties dokumentas: „Planas mūsų yra tokio rekomendacinio pobūdžio, nėra kad tu gausi šita, baudą“ [SD2]. „Mūsų rekomendacijos yra labai išsamios iš tikrųjų, jų apimtis būna apie dešimt puslapių <...>“ [MB1]. Rekomendacijos dėl darbo su šeima yra parengiamos ir teikiamos socialinių paslaugų centrui: „<...> mes pateikiame rekomendacijas, visas tolimesnis darbas vyksta per socialinių paslaugų centrą <...>“ [MB2].

Nutraukto pagalbos plano subkategorija atskleidžia, jog pagalba nutraukiama gavus iš vaiko teisių apsaugos specialisto įvertinimo ataskaitą: „<...> gaunam palaiminimą iš vaiko teisių specialistų, kad galim nutraukti, nu tai realiai ir nutraukiam“ [SD5]. Tyrimo dalyvė atskleidė, jog parengtas planas gali būti nutraukiamas nesulaukus vaiko teisių apsaugos specialisto situacijos įvertinimo: „Kartais ir nesulaukiam vaiko teisių specialistų, kartais mes patys nutraukiam, nes turim tokią teisę.“ [SD4]. Vadinasi nėra bendro šeimos vertinimo, tai paliekama galimybė vienašališkai savo nuožiūra nuspręsti kada šeimą išbraukti iš pagalbos plano sąrašo: „<...> galime daugiau dabar nusitraukti šeimų, nes pavyzdžiui sudarom tą pagalbos planą ir padarom tarkime žingsnius ką žmonės turi padaryti žiūrime, šeima padarė/ nepadarė, ar stengiasi, jeigu nėra ten iš ugdymo įstaigų ar gydymo nėra neigiamų atsiliepimų, tai viskas, mes realiai nutraukiam.“ [MB1]; „<...> lankyti tėvystės įgūdžius, gerai, pliusą dedamės, pasidarė, ten tarkime psichologo konsultacijos – atlankė, pliusas, ten tarkime, vaiką prižiūrėti kad būtų švarus, prižiūrėtas, apsirengęs – pliusą dedamės.“ [MB2].

Siekiant išsiaiškinti kokios pagalbos priemonės teikiamos šeimai ir vaikui bei kaip vyksta šeimos stebėjimas esant rizikoje, tyrimo dalyviams buvo užduotas klausimas: *Kaip vertinate pagalbos priemonės skirtas vaikui ir šeimai? Kaip manote, ar teikiamos paslaugos vaikui/šeimai atitinka*

vaiko/šeimoms lūkesčius? Išskiriama **pagalbos plano teikimo vaikui / šeimai ypatumai kategorija** bei ją lydinčios dvi subkategorijos (3.3.7. pav.).

Pagalbos plano teikimo vaikui /
šeimai ypatumai

Paslaugos vaikui
• Paslaugos tėvams

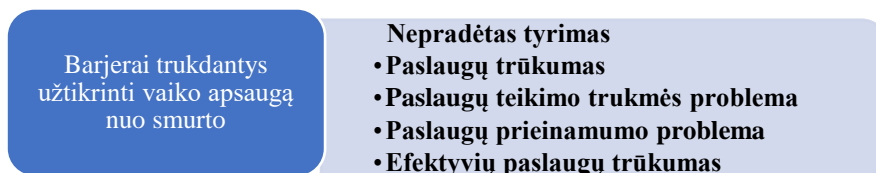
3.3.7. pav. Pagalbos plano teikimo vaikui / šeimai ypatumai

Tyrimo dalyviai atskleidė, jog **vaikui teikiamos paslaugos** vykdomos atsižvelgiant į vaiko amžių. Paslaugos vaikui yra individualaus pobūdžio. Jaunesnio amžiaus vaikams teikiamos paslaugos žaidimo forma, pasitelkiant piešimo metodiką, tačiau taikomi žaidimai yra dažniausiai iš bendrojo išsilavinimo: „*Vaikams, tai sakau, tiesiog per žaidimą, pats iš savo išprusimo <...>“ [SD2]; „<...> metodika su vaikais, tai pagrinde per piešimą, žaidimo forma kažką ten pažaisti <...>“ [SD3]; „<...> tik per kažkokį žaidimą <...>“ [SD5]; „<...> ateini į šeimą ir tu matai jis turi ten kažkokių tai žaislų, tai bandai per tai, gal kažkaip atsiskleis tada <...>“ [SD2]. Vyresnio amžiaus vaikams taikomos gyvo pokalbio bei raštu pateikiamos informacijos bendravimo formos: „*Paaugliui duodi ant lapo ir jie sau ten rašo arba tiesiog taip, garsiai analizuojam <...>“ [SD2]; „<...> tiesiog sakai vaikui – apie ką nori pasikalbėti? Ar apie emocijas arba apie kažką tai. Taip r bendrauji, tiesiog klausai <...>“ [MB2]; „<...> su paaugliais, šiaip sprendžiam fantazuojam – laikotarpį pasiimam kokį nors tai, po 10 metų, kur tu būsi kaip įsivaizduoji <...>“ [SD2]. Taip pat yra teikiamos psichologo paslaugos, kurios dažniausiai teikiamos nuo 6 metų amžiaus: „<...> eina konsultuoja psichologas, socialiniai darbuotojai <...>“ [MB1]; „<...> nu vaikui tai psichologas yra <...>“ [VT1]. Tyrimo dalyviai išskyrė ir vaikų dienos centrų veiklą, kuriuose vykdoma socialinė pagalba vaikui: „*Vaikams pagalba yra ir dienos centrai <...>“ [SD2]; „<...> dienos centrai, tai socialinė pagalba, na tarkime, pavalgyti, nusiprausti, paruošti pamokas, tai yra absoliučiai socialinė pagalba <...>“ [MB2]. Globos namai „Užuovėja“, esantys Vilniuje, skirti vaikams patyrus seksualinį smurtą. Vykdomos medicininės ekspertizės, teikiamos kelias dienas trunkančios pagalbos priemonės vaikui: „<...> yra tam tikros institucijos, kurios suteikia tą tokią užuovėją, į kurią galima kreiptis, jeigu vaikas patiria seksualinį smurtą <...> ten yra ištyrimai visokie, aišku yra ir medicininės ekspertizės <...>“ [VT1]; „*Seksualinė prievarta jeigu tai yra buvo, tai yra specializuotas centras Vilniuje yra, kur yra vežamas vaikas ir ten gauna visokeriopą pagalbą pagal situaciją, tai, kartu su vienu iš jų arba be jų <...>“ [MB1]; „Užuovėja įstaiga, kur atveža vaikus nuo seksualinio smurto patyrusius <...>“ [SD2].****

Tėvams paslaugos teikiamos vykdam kitokio pobūdžio paslaugas. Vykdomos programos taikant motyvacinio, skatinamojo metodo grupinius bei individualius pokalbius, skatinančius keisti gyvenimo būdą, keisti požiūrį į smurtą: „<...> individualios konsultacijos kasdieniniais klausimais <...>“ [SD4]; „<...> motyvuoji, skatini, kalbi tarkime pozityviais pavyzdžiais <...>“ [MB2]; „<...> yra ir tėvam ten to pykčio mažinimo visokių programų <...>“ [VT1]; „<...> tėvystės įgūdžius jeigu ten apie tą smurtą.“ [VD2]; „<...> motyvacinį pokalbį vedi, bet čia daugiau kas su priklausomybes turintys <...>“ [SD2]; „<...> tie metodai, motyvaciniai pokalbiai <...>“ [SD2]. Teikiamos psichologo paslaugos: „<...> siūloma psichologo konsultacijos individualios tėvams <...>“ [MB1]. Tyrimo dalyviai nurodė, jog padažnėjo atvejų, kada rizikos šeimos nariai apgyvendinami šeimos krizių centre: „<...> krizių centrai <...>“ [MB1]; „*Gali apgyvendinti krizių centre <...>“ [VT1]; „<...> mama su kūdikiu apgyvendinama krizių centre <...>“ [SD3]; „Šeimos krizių centras pavyzdžiui, jeigu yra vietų <...>“ [SD2]. Tačiau patekti į šeimos krizių centrą nėra lengva dėl ribotų vietų skaičiaus bei yra terminuotas laikotarpis apgyvendinimui: „*Krizių centras jeigu jisai perpildytas, tai ir viskas, nu nepriima tos šeimos <...>“ [SD1]; „<...> yra krizių centrai, bet ten tik iki metų galima gyventi <...>“ [MB2]. Šeimos santykių institutas organizuoja paslaugas tiek vaikams**

tiesk jų tėvams patiriant psichologinius sunkumus, tačiau šios paslaugos yra mokamos arba vykdomos periodiškai pagal projektus: „<...> šeimos santykių institutas tai pavyzdžiui konsultuoja nemokamai tik tada, kai projektą kažkokį tai parašo <...> bet tai nėra užtikrinta, kad būtų nuolat ir prieinama“ [MB1], „Šeimos santykių institutas labai dažnai organizuoja kas patiria nerimą <...>“ [MB2].

Tyrimo dalyviai nurodė, jog dažnai tenka susidurti su kliūtimis, siekiant įgyvendinti pagalbos planą. Siekiant išsiaiškinti šias kliūtis, buvo išskirta **barjerų, trukdančių užtikrinti vaiko apsaugą nuo smurto, kategorija** ir ją lydinčios subkategorijos (žr. 3.3.8. pav.).

3.3.8. pav. Barjerai trukdantys užtikrinti apsaugą vaikui nuo smurto

Nepradėtas tyrimas subkategorija. Tyrimo dalyviai atskleidė, jog susiduriama su daug nutraukiamų tyrimų problema. Anot tyrimo dalyvių, lieka daug neatpažintų, neįrodytų smurto atvejų, nes nepakanka įrodymų, jaunas vaiko amžius, todėl negali logiškai išreikšti minčių, pakankamai seniai įvykę smurto atvejai: „Jeigu kalbant apie ikiteisminius tyrimus, tai bent jau mano praktikoje, dažniausiai būna nutraukiami tyrimai ir neįrodoma.“ [VT1]; „<...> nepakanka tiesiog duomenų, nes įvykiai yra seni, mėnesio, dviejų, trijų, vaikai yra maži ir vaikai detalių tikrai nepapasakos <...>“ [VT1]. Didelis iššūkis kyla siekiant įrodyti nepriežiūros, psichologinio smurto atvejus: „Pasikonsultavau su atvejo vadybininke, parašėm daug raštų, pasiskambinom net į policiją pasikonsultuot, o jūs, sako, turit kaip įrodyt? Sakau, mergaitė pati gali papasakot, sako, fizinių smurto žymių nėra ir sako niekas nieko negali padaryt <...>“ [SD3]. Tyrimo dalyviai nurodo, jog sunkiau ir rečiau atpažįstamos yra psichologinio ir seksualinio smurto formos prieš vaiką ir, kaip nurodo mobiliosios komandos specialistė: „<...> teisėsauga į šitas smurto formas dar ne visada sureaguoja. Linkę sumenkinti, kaip pastebėjau, netirti arba nutraukti ikiteisminius tyrimus, išvados dažnai būna nepakako įrodymų.“ [MB1]; „<...> yra sunkiau įrodomas, sunkiau ištiriamas ir pasekmių ne visada sulaukia smurtautojas ir atveria jam kelia toliau taip elgtis.“ [MB2].

Tyrimo dalyviai atskleidė, jog teikti paslaugas sudėtinga dėl paslaugų tęstinumo problemos. Paslaugų teikimas dažnai yra epizodinis, yra terminuoto laikotarpio: „<...> konsultacijos epizodinės, pavienės <...>“ [MB1]; „<...> viena dvi konsultacijos nepadės, reikia tokio ilgalaikio proceso <...>“ [MB2]; „<...> paslaugos yra labai išsibarstę <...>“ [SD4]. Tyrimo dalyviai nurodo, jog juntamas ir pačių **paslaugų trūkumas**, kas lemia paslaugų epizodiškumą, ilgalaikės pagalbos trūkumą: „<...> jų apskritai trūksta <...>“ [MB2]; „<...> vaikam reikia paslaugų, jų trūksta <...>“ [SP1]; „<...> to individualaus plano labai trūksta šeimai <...>“ [SD3]; „<...> to individualumo tikrai labai trūksta <...>“ [SD3]. Pasiteiravus tyrimo dalyvių ar paslaugos atitinka konkretaus vaiko ir šeimos lūkesčius, socialiniai darbuotojai nurodo: „<...> ne, nelabai visi pagalbos planai realiai yra vienodi <...> individualaus plano labai trūksta šeimai. Dažniausiai viskas daroma vienodai. Psichologas tik ten <...> nu visi realiai tą patį turi praeiti. Ką mes siūlom, tai visada psichologas, mediacijos tėvams <...>“ [SD3]. Kiekviena šeima yra skirtinga, nors pati problema panaši, bet pagalbos sprendimo būdai gali būti visiškai skirtingi. Tyrimo dalyviai nurodo, jog trūksta individualaus pobūdžio paslaugų: „<...> to individualumo tikrai labai trūksta. Visur tas pats per tą patį <...>“ [SD5]; „Jeigu alkoholio problema – tai sakau, bus priklausomybių konsultantas, grupės ir viskas. O jeigu daugiau kažko tai, tai niekas nesigilina <...>“ [SD3]. Susiduriama su **paslaugų teikimo trukmės problema**,

kuri nėra sprendžiama. Dažni atvejai, kai šeimai pagalbos planas ir tos pačios paslaugos yra teikiamos iki kol vaikams sueina 18 metų: „<...> būna, po 20 metų, kad teikiamos paslaugos.“ [SD3]; „Turiu vieną šeimą, kuriai jau 14 metų teikiamos paslaugos.“ [SD3]; „<...> kol paskutiniam vaikui nesueis 18 metų, tol paslaugos ir bus teikiamos.“ [SD2]. Vadinasi pagalbos sistema neveikia tinkamai.

Paslaugų prieinamumo problema subkategorija: „Būna atveju, kada ir nepasiekia ta pagalba <...>“ [MB1]; „<...> kokios yra paslaugos, ar ne, tai jų yra tikrai mažai, eilės yra didelės, Tai va. Tai tų paslaugų, jų yra, nu bet manau, kad jų nepakanka. Reikėtų tikrai daugiau ir jų trūksta.“ [VT1] „<...> yra tikrai tų įstaigų, bet paslaugų mažai <...>“ [VT1]; „<...> dažnai tikrai būna, kad šeima nesulaukia pagalbos <...>“ [SD3]; „<...> bet jų darbo laikas yra ribotas <...>“ [SD2]; „<...> eilės, nu labai didelės eilės. Ir laukia ir mėnesį ir du <...>“ [SD2]. Tyrimo dalyviai nurodo, jog nėra pagalbos plano veiksmingumo vertinimo, **trūksta efektyvių paslaugų teikimo** vaikui ir jo šeimai. Taikant ilgą laikotarpį tas pačias paslaugas ir pagalbos priemones šeimai, jos yra neveiksmingos. Tyrimo dalyviai atskleidžia šią problemą, teigiant, jog nežino kokias kitas pagalbos priemones būtų galima pasiūlyti: „<...> tos pagalbos yra, tik tai šeimai galbūt neefektyvios. Nežinau ką dar būtų galima išrasti <...>“ [SD2]; „<...> ir vėl turi teikti kas yra neefektyvu, bet ką daugiau daryti, ir prilaikai už vadelių <...>“ [SD4]. Tyrimo dalyviai atskleidė, jog paslaugų spektras vaikams yra ribotas ir taikomos paslaugos yra pritaikomos vienodos visiems vaikams ir tėvams, skirstomos tik pagal atitinkamas rizikas: „<...> jeigu nepriežiūra vaikų, tėvystės įgūdžiai tėvams <...>“ [SD3]; „<...> seksualinis smurtas, psichologinis smurtas, nu tai ką siūlom, tiktai psichologą <...>“ [SD3]; „<...> O tarkime, jeigu patiria seksualinį, tai psichologas. Realiai daugiau nieko ir nėra <...>“ [SD4]. Vaikai, patiriantys nepriežiūrą, nesulaukia tinkamos pagalbos: „<...> nepriežiūra, sakau, kad yra vaiko nepriežiūra, kad su nešvariais drabužiais atvedama ir visa kita, tai vaiko teisės, nu ką jos, vaiko neims, yra pagalba, teikit pagalbą ir viskas <...>“ [SD2]. Vaikams pagalbos nėra teikiamos esant šiai smurto formai, pagalbos priemonės, socialinių įgūdžių kursai, yra skirti tėvams.

Analizuojant gautus tyrimo duomenis buvo išskirtas **pasikeitimų po reformos vertinimo kategorija ir teigiama bei neigiama subkategorijos**. Ši kategorija išryškino tyrimo dalyvių asmeninius patyrimus, darbo ypatumus.

Teigiama subkategorija atskleidė tai, jog reformos pagreitino reagavimo į smurtą procesą, pagalbos planas vyksta koordinuotai: „<...> centralizavimas, reagavimo greitį tikrai padidino. „Aš tai labai teigiamą matau dalyką kitaip <...>“ [MB1]; „<...> tų specialistų daugiau“ [SD5]; „Daugiau gal to darbo įvyksta, rezultatai greitesni, aiškesni.“ [SD4]. Taip pat padaugėjo žmoniškųjų resursų: „<...> daugiau tų specialistų dirba <...> atsižvelgia į poreikį specialistų, kiek jų reikia iš tikrųjų <...>“ [MB1]. Tyrimo dalyviai nurodė, jog atvejo vadybos atsiradimas vertintinas teigiamai. Darbo funkcijos tapo labiau koncentruotos, išskaidytos, aiškios. Smurtas tapo mažiau toleruojamas. Dalį funkcijų, tekusių socialiniam darbuotojui iki reformos, perėmė atvejo vadyba: „<...> nes visi rašto darbai – užklaustos, raštai tai tenka vadybininkui. Tai manau, kad daugeliui kolegijų tas palengvėjo <...>“ [SD5]; „<...> atvejo vadyba, socialinis darbuotojas, gal ir geriau koordinuojasi visa ta pagalba dabar iš tikrųjų <...>“ [SD2]. Socialiniai darbuotojai nurodo, jog atsiradus atvejo vadybai, jie jaučiasi ne vieni, gali pasitarti, pasidalinti nuomonėmis bei praktikomis: „<...> dabar kai yra atvejo vadybininkas tai tu gali ir pasitarti ir visa kita jau <...>“ [SD2]. Vaikų paėmimo iš šeimos atvejų skaičius žymiai sumažėjo: „<...> dabar ne taip jau dažnai ima tuos vaikus iš šeimos, kaip anksčiau <...>“ [SD2]. Teigiamai vertintina ir tai, jog atsirado vieninga sistema: „<...> neliko to tokio savivaldybių lygmenų skirtumo, <...>“ [MB2]; „<...> kai centralizavo, atsirado vieninga tokia sistema, tas valdymas, yra atskiri skyriai visiškai nepriklausomi nei nuo savivaldybių, nei nuo ko, tiesiog yra tokia didelė organizacija <...>“ [MB1];

Neigiamai subkategorijai priskiriama tai, jog po reformos padaugėjo dokumentų pildymo, daugiau popierinio darbo, vadinasi daugiau laiko skiriama ne šeimai, vaikui, bet dokumentams, o tai atitolina specialistą nuo vaiko. Specialistai išsamiai atvirauja: „<...> nu nepakeičia, aš dabar va rašau poreikį, iki balandžio 1 d. buvo trys lapai, o dabar būna, kad penki šeši, daugiau grafų, daugiau pažymėti, kokios ten problemos, bet aš tą laiką galėčiau skirti asmeniui, vaikui galbūt aš per tą laiką kažkam paskambinčiau, paprašyčiau, labdarę gal rasčiau <...> geriau su mama išeičiau į kiemelį, pasikalbėti, su vaikais ant sūpynių, pasivaikščiočiau, nuoširdesni jie tada būtų, pasikalbėčiau, bet aš va turiu tuos šešis lapus užpildyti“ [SD1]; „<...> darbuotoją atitraukia prie to kompiuterio, o ne prie žmogaus“ [SD2]. Socialinė darbuota atskleidė, jog atsiradus atvejo vadybai, atsirado ir informacijos nepasiekiamumo problema. Pareigos, atsakomybės ir funkcijos tapo išskaidytos ir tai lemia informacijos sklaidos trūkumą: „<...> socialinėms darbuotojoms reikia ieškoti tokių dokumentų ir prašyt atvejo vadybos kaskart, kad atsiųstų.“ [SD4]; „<...> dokumentų nesuvaikščiojimas <...>“ [SD2]; „<...> nesusikalbėjimas.“ [SD5]. Po reformos, išskaidžius darbo funkcijas, vaiko teisių apsaugos specialistai nuo kitų specialistų, teikiančių pagalbą vaikui, neliko tiesioginio kontakto ir bendro pagalbos plano teikimo: „<...> vaiko teisės tai kažkaip į tuos teisinius dabar labiau reikalus, o kad realios pagalbos, nu tai nelabai <...>“ [SD2]; „<...> anksčiau tai kažkaip vaiko teisės rimčiau irgi žiūrėdavo į tas šeimas <...>“ [SD4]. Išryškėjo įdomus aspektas, jog reformos pasikeitimų nepastebi bei mažai daro įtakos jų darbui, tų specialistų, kurie dirba vaikų dienos centruose, ugdymo įstaigose: „skirtumo aš čia nematau žinokit“ [VD2]. Didžiausius pasikeitimus darbe pastebi socialiniai darbuotojai bei atvejo vadybininkai, kurių pareigybė yra viena iš reformos naujovių.

Siekiant atskleisti kaip vyksta tarpusavio bendradarbiavimas po reformos institucijų viduje bei išorėje, tyrimo dalyviams buvo užduotas klausimas: *Kaip vertinate savivaldybėje veikiančių tarpusavio bendradarbiavimą užtikrinant vaiko apsaugą nuo smurto šeimoje po reformos?* Atlikus interviu analizę atsakant į šį klausimą, išskiriama **tarpinstitucinio bendradarbiavimo vertinimo kategorija** bei **neigiamo ir teigiamo vertinimo subkategorijos**.

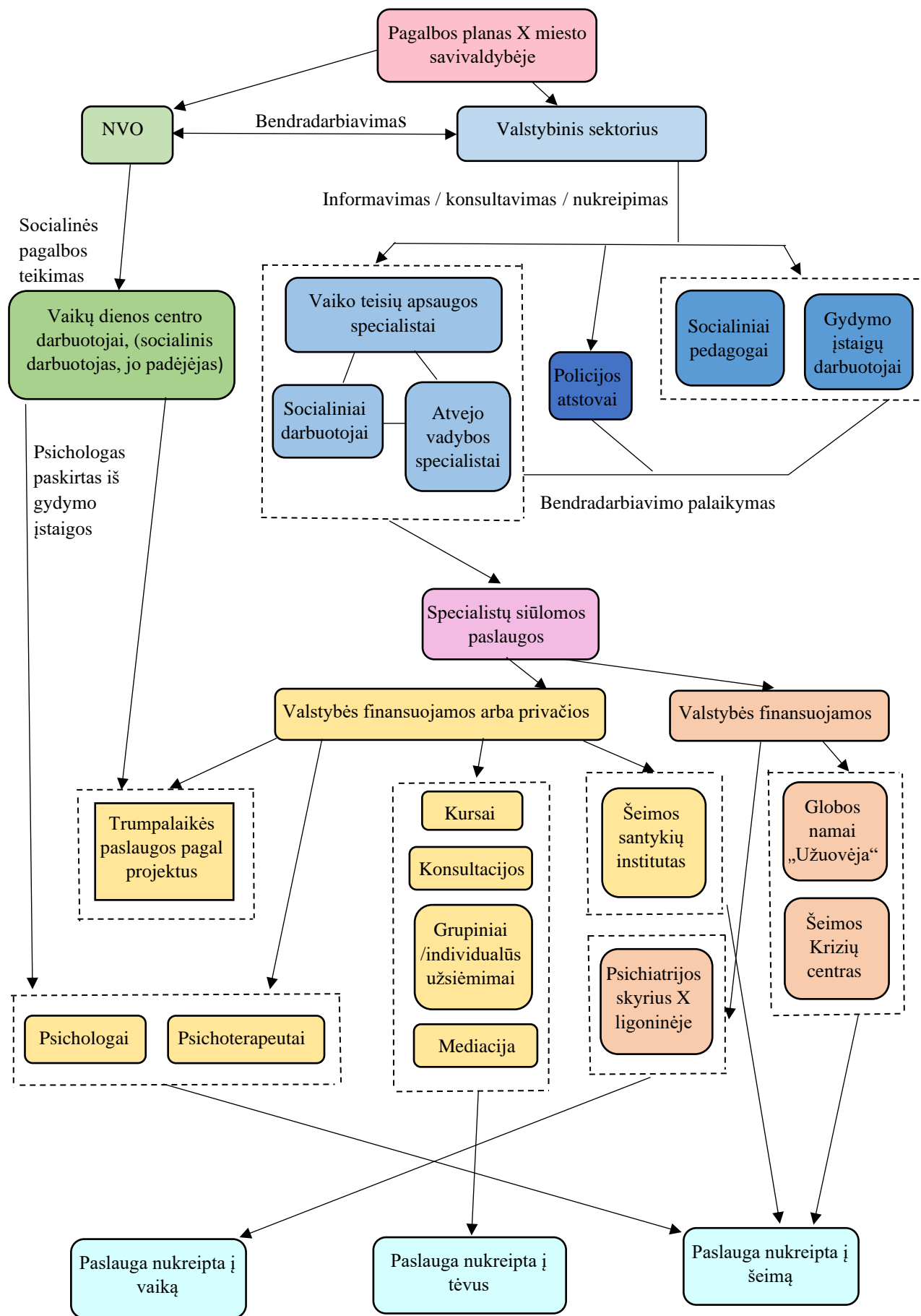
Neigiama subkategorija atskleidžia tarpinstitucinio bendradarbiavimo stoką, negebėjimą greitai reaguoti į kito specialisto užklausas. Socialiniai darbuotojai reiškia nusivylimą vaiko teisių apsaugos darbuotojų abejingumu: „<...> iššūkiui, tai gal tas tarpinstitucinis bendradarbiavimas kliudo realiai. Nes pavyzdžiui realiai nu kaip va, atsitinka kažkoks atvejis, tai realiai tu niekam neprisiskambinsi, telefonai visi tarkim užimti, vadybai irgi ten realiai neprisiskambinsi, nes telefonai ten pas juos karšti. Vaiko teisėm pasiskambinsi, situaciją kol nupasakosi, tai jie net nežino, gyvenime nebuvo atsivertę tos bylos.“ [SD4]; „Pirmiausiai tai specialistų bendradarbiavimo trūkumas, dažnai su vaiko teisių specialistais nesusikalbam.“ [SD3]. Bendradarbiavimo nesklaidumą lemia skirtingas specialistų, dirbančių įvairiose institucijose, tos pačios situacijos vertinimas: „Mums atrodo, vienaip, jiems atrodo kitaip. Ir ta pagalba gaunasi tada nei tokia nei šiokia.“ [SD3]. Socialiniai darbuotojai išreiškia neigiamus atsiliepimus apie vaiko teisių apsaugos specialistų darbo kokybę: „<...> labai dažnai susiduriame su tokiu abejingumu, važiuoja visi ir realiai užmerkia akis. Susidaro toks įspūdis, kad jiems patiems to darbo būtų kuo mažiau.“ [SD5]; „<...> informaciją skubos tvarka pateikiau vaiko teisių specialistam, paskambinau ir pasakiau kokia situacija. Sakau važiuokit žiūrėkit, nes sakau, mano darbas informuoti, tai jisai tikrai sureagavo tikrai kitos dienos, ne, ne kitos dienos, tai savaitgalis praėjo, ir jisai nuvažiavo į šeimą tikrai antradienį.“ [SD2].

Teigiama subkategorija. Analizuojant tyrimo duomenis pastebima, jos tyrimo dalyvių nuomonė apie tarpinstitucinį bendradarbiavimą išsiskiria. Vaiko teisių apsaugos specialistas nurodė, jog tarpinstitucinis bendradarbiavimas vyksta sklandžiai ir tinkamai: „Šiaip jis vyksta gana gerai, aš manau, nes nu esam visi įpareigoti pagal įstatymus ar ne, informuoti vienas ar kitas institucijas.“ [VT1]; „<...> yra tas bendradarbiavimas iš tikrųjų, tai aš visą laiką gausiu tiek į seniūniją paskambinus tiek į mokyklą <...> paskambint paklaust visą laiką galiu.“ [VD1]; „<...> ir institucijos labiau bendradarbiauja <...> yra problema ir mes galime kreiptis ir toliau spręsimė, yra tie atvejo vadybininkai ir su seniūnijos darbuotojom mes jeigu reikia susiskambinam, pasitariam <...> visas čia vyksta sklandžiai.“ [SP1]; „<...> mes tikrai labai daug bendradarbiaujame tiek su mokyklomis, tiek su psichologais.“ [SD5]; „Teigiamai vertinu tikrai, nes visi geranoriškai bendradarbiauja, tiek mokykla <...> vaiko teisės visą laiką pakonsultuoja ir seniūnija visą laiką yra linkę padėti <...> su sveikatos priežiūros specialistais.“ [SD2]. Socialinė darbuotoja pasakojo, jog vyksta glaudus bendradarbiavimas su atvejo vadybininkais lankant šeimas: „<...> bendradarbiaujam su atvejo vadybininkėm <...> į šeimas kartu vykstam, jeigu jaučiam, kad reikia mums pagalbos <...>“ [SD3].

Pagalbos plano X miesto savivaldybėje schema pagal gautus interviu duomenis (žr. 3.3.9 pav.) atskleidžia, jog didžioji dalis paslaugų yra nukreipta į pagalbą tėvams. Valstybinės paskirties įstaigos teikia pagalbos priemones šeimai, tačiau visas dėmesys yra nukreiptas į tėvus, vaikas lieka nuošalyje. Atlikus tyrimo dalyvių interviu duomenų analizę, išryškėjo du sektoriai atsakingi už vaiko apsaugos nuo smurto užtikrinimą: valstybiniai sektoriai bei VŠĮ. Atlikus tyrimą išaiškėjo, jog valstybinių sektorių apima šie specialistai: vaiko teisių apsaugos specialistai, atvejo vadybininkai, socialiniai darbuotojai, policijos atstovai, mokymo bei ugdymo įstaigų specialistai. VŠĮ apima vaikų dienos centro darbuotojai – socialiniai darbuotojai ir jų padėjėjai. Valstybinis sektorius bendradarbiauja su VŠĮ sektoriaus darbuotojais, tačiau bendradarbiavimas yra minimalaus pobūdžio, valstybinis sektorius teikia minimalią informaciją VŠĮ apie rizikos šeimas ir jose augančius vaikus. VŠĮ teikia vaikui socialinę pagalbą - atlieka kasdienio proceso veiklas, vaikai ruošia pamokas, mokosi kasdieninių ruošos darbų. Į pagalbą pasitelkiamas gydymo įstaigos psichologas, tačiau darbo valandos ribotos, tenka dvi darbo valandos darbo savaitei. Valstybinis sektorius apima policijos, ugdymo ir gydymo įstaigų informavimo, šeimos ir vaiko konsultavimo ir nukreipimo paslaugoms funkcijas. Valstybinis sektorius vykdo bendradarbiavimo funkcijas su visų sričių specialistais. Valstybinio sektoriaus specialistai nukreipia šeimą ir vaiką į valstybės finansuojamus arba privačius paslaugų teikėjus. Valstybinės specializuotos paskirties įstaigos atlieka paslaugų funkcijas esant sudėtingam atvejui. Nustatant seksualinį smurtą, vaikas su šeimos nariu siunčiamas tam tikram laikotarpiui, kol ištirs smurto atvejį, į globos namus „Užuovėja“, kur atliekamos įvairios ekspertizės. Įtariant suicidinius atvejus vaikas yra siunčiamas į X miesto savivaldybės psichiatrijos skyrių. Šeimai teikiama apgyvendinimo pagalbos paslauga šeimos krizių centruose. Šeimos santykių centras atlieka papildomas, valstybės finansuojamas ir privačias, neapmokamas paslaugas šeimai. Valstybė finansuoja pagalbos priemones, skirtas tėvams, kursus, mediacijos, individualius ir grupinius užsiėmimus. Vaikams dažniausiai yra teikiamos valstybės finansuojamos arba privačios psichologo, retais atvejais, psichoterapeuto konsultacijos. Tiek VŠĮ, tiek valstybinis sektorius vykdo trumpalaikes finansuojamas ir privačias projektines veiklas.

Apibendrinus trečios dalies skyrių, galima daryti prielaidas, jog skiriasi specialistų nuomonė kam skirtas dėmesys teikiant paslaugas, ar paslaugos orientuotos į vaiką, tėvus ar į šeimos bendrą kontekstą. Galima daryti prielaidą, jog specialistų pagalbos planas ir paslaugų orientacijos matymas lemiamas darbinės patirties aspektais, o ne bendra X miesto vykdoma pagalbos priemonių strategija.

Apžvelgus pagalbos priemonių paketą, galima teigti, jog pagalbos priemonių paketas yra labiau orientuotas į tėvus. Kompleksinė, įvairesnė pagalba yra teikiama tėvams. Tėvams skirtos pagalbos priemonės apima specialistų teikiamas paslaugas, o specialistams skiriamas finansavimas kursams ir mokymams dirbti su tėvais. Vaikams pagrindinė ir vienintelė pagalbos priemonė - psichologo konsultacijos, kurios skirtos nuo 6 metų amžiaus vaikams. Darbui su mažamečiais vaikais specialistams nėra skirtų specializuotų mokymų. Stringa pagalbos teikimas ir vyresnio amžiaus vaikams, kuriems reikalinga sudėtingesnė, įvairiapusiškesnė pagalba. Išryškėjo, jog problema kyla todėl, kad pagalbos planas labiau orientuotas į šeimas, auginančias jaunesnio amžiaus vaikus. Tyrimo rezultatai rodo, jog praktikoje nėra tinkamai ginamas vaiko interesas.

3.3.9 pav. Pagalbos plano X miesto savivaldybėje schema (sudaryta autorės remiantis empirinio tyrimo rezultatais)

3.4. Tyrimo duomenų aptarimas ir diskusija

Šiame poskyryje aptariami atliktos teorinės analizės ir kokybinio tyrimo duomenų analizės rezultatai pagrindžiant suformuoto empirinio tyrimo pagal gautus tyrimo rezultatus modelį papildant hipotetini vaiko apsaugos nuo smurto užtikrinimo rizikos šeimose modelį.

Atliekant vaiko apsaugos nuo smurto užtikrinimo rizikos šeimose tyrimą, į teikiamos pagalbos procesus buvo žvelgiama iš įvairių perspektyvų: specialistų darbo ypatumai ir kompetencijos; rizikos veiksniai, lemiantys smurtą prieš vaiką ir jų pažabojimas; psichologo paslaugų, kaip vienos pagrindinių pagalbos priemonių, teikimo galimybės; teikiamų pagalbos priemonių efektyvumas ir iššūkiai su kuriais susiduria pagalbos specialistai. Šioje tyrimo duomenų aptarimo ir diskusijos dalyje siekiama atsakyti į tyrimo probleminį klausimą: *kokios pagalbos priemonės padeda užtikrinti vaiko apsaugą nuo smurto rizikas patiriančioje šeimoje?*

Tyrimo rezultatai atskleidė X miesto savivaldybės situaciją vaiko apsaugos nuo smurto pagalbos procese. Išryškėjo pagalbos priemonių teikimo ypatumai, pagalbos specialistų darbinės praktinės veiklos aspektai, išryškėjo teigiami ir neigiami pagalbos plano ruošimo šeimai ir vaikui aspektai po 2018 m. liepos 1 d. vaiko apsaugos sistemos pertvarkos.

Pagalbos priemonių teigiami aspektai. Remiantis empirinio tyrimo rezultatais, vienas reikšmingiausių teigiamų aspektų pagalbos priemonių teikime po reformos - įtvirtinama atvejo vadybos pareigybė, sudaroma mobilioji komanda. Išryškėjo šie mobiliosios komandos pagalbos priemonių teikimo privalumai:

- šeimos narių pirminių sunkumų nustatymas ir išsamus, giluminis problemos nagrinėjimas apimant plačiai visas gyvenimo sferas;
- intensyvus, nepertraukiamas specialistų įsitraukimas į pagalbos teikimą šeimai ir vaikui – vaiko teisių apsaugos specialistas, psichologas, socialinis darbuotojas, ugdymo bei gydymo įstaigų specialistai esant poreikiui, policijos atstovas, vaikų dienos centro specialistas;
- sutelktos pagalbos teikimas šeimai ir vaikui, trunkantis 30 kalendorinių dienų;
- labiau koncentruota darbo specifika į skubios pagalbos teikimą vaikui ir jo šeimai.

Tyrimo rezultatai parodė, jog tinkamai sudarytos kompetencijų kėlimo galimybės valstybinio sektoriaus specialistams; paaugliai tapo drąsesni ir vis dažniau patys kreipiasi pagalbos.

Trukdžiai, teikiant pagalbos priemones. Tyrimo rezultatai parodė, jog po įvykusios reformos, įsitvirtinant naujiems teisės aktų pasikeitimams, kinta pagalbos specialistų darbo specifika. Atsiskleidė šie specialistų pagalbos plano teikimo proceso neigiami aspektai:

- didesni, neproporcingi darbo krūviai;
- darbo tvarkos apraše nustatytas 15 šeimų skaičius, tenkantis vienam darbuotojui yra per didelis, darbo procesas su vaiku ir šeima dažnai vyksta paskubomis, paviršutiniškai, nors giluminės šeimos problemos nustatomos pirminiame pagalbos plano ruošimo etape;
- sudėtinga pagalbos specialistams įvykdyti nustatytus darbo tvarkos apraše pagalbos teikimo šeimai ir vaikui pakitusių terminus.

Išanalizavus gautus tyrimo rezultatus paaiškėjo kliūtys, su kuriomis tenka susidurti teikiant pagalbos priemones vaikui ir jo tėvams. Tyrimo rezultatai sutampa su Kosher, Ben-Arieh, Hendelsman (2017) tyrimu, jog pagalbos priemonių taikymas nukenčia netinkamai organizuojant darbą, esant per

dideliam darbo krūviui. Ateityje tikslinga gilintis į pagalbos specialistų darbo krūvių perskirstymą, darbo išteklių didinimą. Tyrimo rezultatai parodė, jog pagalbos priemonių teikimo užtikrinimą sąlygoja pagalbos specialistų gebėjimas suvaldyti emocijas esant sudėtingoms situacijoms darbe, kas dažnai tampa didele kliūtimi teikiant paslaugas. Tyrimo rezultatai sutampa su Fernandes, Guerreiro ir Sedletzki (2016) tyrimo duomenimis, jog darbe patiriamas stresas veikia neigiamai darbo kokybę. Ateityje reikėtų atsižvelgti į emocinės paramos užtikrinimo galimybes pagalbos specialistams.

Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos statistiniais duomenimis (2020), 2020 m. pradėtas vaiko teisių apsaugos specialistų kompetencijų stiprinimo modelis teikiant galimybę ugdyti specifines kompetencijas. Pagalbos specialistai dirbantys vyriausybiname sektoriuje gauna pakankamai kompetencijoms stiprinti mokymų ir kursų, tačiau trūksta praktinių žinių ir situacinių sprendimų kursų. Kursų pasirinkimas VŠĮ sektoriui yra ribotas, didžioji dalis mokymų nėra finansuojami, kursų organizatoriai neatsižvelgia į vaikų dienos centro specialistų darbo veiklos ypatumus. Tyrimo rezultatai sutampa su Parton (2011) mokslinių tyrimų rezultatais, jog kvalifikuotų žinių trūkumas apriboja galimybę tinkamai teikti paslaugas, nukenčia teikiamų paslaugų kokybę. Tikslinga ateityje skirti daugiau praktinių mokymų/kursų pagalbos specialistams dirbant su rizikas patiriančiomis šeimomis.

Tyrimu atskleista, kad tėvų dalyvavimas pagalbos programoje yra savanoriškas pasirinkimas, tai apsunkina pagalbos teikimą. Išryškėjo tai, jog didelį vaidmenį atlieka tinkamas darbuotojo pasirengimas bei gebėjimas motyvuoti šeimą priimti pagalbą. Tai patvirtina Shah ir kt. (2019), jog motyvacinio metodo taikymas yra veiksmingas teikiant pagalbą priemonės. Tyrimo rezultatai sutampa Fern (2014) tyrimu, teigiant, jog praktikoje taikomas neįpareigojantis priemonių pobūdis yra jų įgyvendinimo apribojimas, o tai dažniausiai priklauso nuo specialistų geros valios ir gebėjimų tinkamai taikyti paslaugas vaikui ir jo šeimai.

Tyrimo rezultatai atskleidė jog susiduriama su specialistų negebėjimu prakalbinti vaiką, kas yra svarbu prieš sudarant pagalbą planą, kai reikalinga išgirsti vaiko nuomonę ir į ją atsižvelgti. Susiduriama su žinių trūkumu kaip tinkamai užmegzti ryšį su vaiku. Tyrimo rezultatai atskleidė gebėjimo atpažinti rizikos veiksnius rizikų atsiradimo stadijoje, kas apsunkina galimybes nustatyti, įvertinti rizikas šeimoje ir atitinkamai organizuoti pagalbą priemonės vaikui ir jo šeimai.

Išanalizavus tyrimo rezultatus išaiškėjo pagalbą specialistų požiūris į bendradarbiavimo svarbą, kaip neatsiejamą pagalbą proceso dalį. Tyrimo rezultatai patvirtina atliktus mokslininkų tyrimus, jog svarbus yra tarpinstitucinis bendradarbiavimas, kurį analizavo (Ogbonnaya ir Keeney, 2018). Tyrimo rezultatai parodė, jog po įvykusios reformos, juntama tarpinstitucinio bendradarbiavimo stoka, tačiau atskleista, jog šiame kontekste pagalbą specialistų nuomonės išsiskyrė. Vieni teigia, jog bendradarbiavimas yra pakankamas, kiti, jog juntamas bendradarbiavimo disbalansas. Neigiamai vertintina tai, jog pasigendama bendradarbiavimo su dienos centro darbuotojais, kurie taip pat yra įtraukiami į pagalbą teikimo planą. Tyrimo rezultatai sutampa su Dobelniece, Millere, Salmane-Kulikovska (2015) tyrimu, jog teikiant pagalbą priemonės, svarbu tinkamai užtikrinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą, darbo veiklų koordinavimą bei reikėtų atsižvelgti į efektyvesnio specialistų tarpusavio komunikavimo užtikrinimą.

Gauti rezultatai atskleidė, jog dažnai smurto atvejai nefiksuoja, tyrimai yra nutraukiami, atvejai nepadedami nagrinėti motyvuojant nepakankamais įrodymais. Vaiko teisių apsaugos specialistai dažnai būna neįsigilinę į šeimos situaciją, dažnai pagalbą plano bylos būna neatverstos, uždelsiamos,

nereaguojama arba per vėlai reaguojama į sudėtingas situacijas. Tyrimo rezultatai patvirtina Garbarino (2017) atliktus tyrimus, jog pastebimas darbo praktikoje pagalvos specialistų socialinis neįsitraukimas. Sadauskas, Leliūgienė (2010) patvirtina, jog specialisto atsidavimas darbui lemia svarbius pokyčius šeimoje teikiant pagalbos priemones.

Pagalbos priemonių kitimo tendencijos kintant rizikos šeimos modeliui. Tyrimo rezultatai atskleidžia, jog kinta rizikos šeimos modelis. Vis dažniau smurtą patiria pasiturinčių, išsilavinusių šeimos narių vaikai, kuriose pastebėti smurtą sudėtingiau dėl nusistovėjusių visuomenėje stereotipų. Tyrimo rezultatai paneigia Dobelniece, Millere, Salmane-Kulikovska (2015), Gudžinskienės, Augutavičiaus, (2019) atliktus tyrimus, jog rizikas patirianti šeima dažniausiai yra skurstanti, mažas pajamas gaunanti šeima. Tyrimo rezultatai atskleidė, jog susiduriama su nauja rizikos forma - konfliktiškos tėvų skyrybos, kuri reikalauja naujo požiūrio į smurtaujančią šeimą prieš vaiką. Tam reikalingos kitokio pobūdžio pagalbos priemonės, nauji pagalbos sprendimo būdai. Atlikti tyrimo rezultatai sutampa su Gudžinskienės ir Augutavičiaus (2019) atliktais tyrimais, jog yra pakitęs rizikos šeimos modelis, tai dažna nestabilius santykius išgyvenanti šeima.

Pagalbos priemonės. Tyrimo rezultatai parodė, jog pagrindinės pagalbos specialisto priemonės, teikiant bendrąsias paslaugas vaikui ir jo šeimai yra šeimos informavimas, konsultavimas, nukreipimas ir tarpininkavimas. Išryškėjo, jog dokumentavimas, pagalbos proceso rekomendacinio pobūdžio detalus aprašymas yra svarbūs. Dokumentavimas apibūdinamas, kaip esminė atvejo vadybos praktikos priemonė (Butler, 2013).

Empirinio tyrimo rezultatai išryškino, jog tėvams yra taikomi individualūs bei grupiniai užsiėmimai, mediacijos, psichologo konsultacijos. Atsiskleidė, jog tėvams paslaugų spektras yra kur kas platesnis ir vyksta pasitelkiant įvairesnių sričių specialistus. Pastebima, jog pasirinktoje X savivaldybėje, šeimos krizių centrai dažnai perpildyti, ilgos laukimo eilės. Pagalba vyksta vykdant projektus, kurie yra trumpalaikiai, mokami ir sunkiai pasiekiami kiekvienai šeimai. Parton (2011) pritaria, jog šeimoms, patiriančios rizikas, teikiamos paslaugos dažnai tampa neprieinamos dėl aukštos paslaugos kainos. Tyrimo rezultatai dera Dobelniece, Millere, Salmane-Kulikovska, (2015) tyrimu, jog siekiant tobulinti pagalbos priemonių efektyvumą, reiktų daugiau finansuojamų paslaugų vaikui ir jo šeimai. Siūlomų paslaugų spektras šeimai, ypač vaikams yra siauras, trūksta alternatyvių paslaugų, jų nepakanka. Nėra gilinamasi į kiekvieną atvejį kaip į atskirą ir pagalbos sprendimo būdai tokie patys skirtingoms situacijoms. Dažni atvejai, kai tos pačios paslaugos tiekiamos šeimai iki visiems šeimos vaikams sueina 18 metų. Empirinio tyrimo rezultatai nepatvirtino, kad jog dirbant su rizikos grupės šeima, dažniausiai yra taikomos apsaugos priemonės, naudojant skirtingus požiūrius ir metodus, kas lemia galimų ir pasirinktų veiksmų skirtumą (Garbarino, James, 2017). Atskleista, jog pasirinktoje X savivaldybėje yra didelis psichologo paslaugų poreikis. Tyrimo rezultatai parodo, jog pagrindinė paslauga vaikui patyrus bet kurios rūšies smurtą, yra psichologo, psichoterapeuto paslaugos. Šiame kontekste išryškėjo, jog psichologo paslaugos vaikui ir šeimos nariams yra sunkiai prieinamos. Vaikai dažnai negauna kitokių paslaugų, nes pagalbos teikimo plane nėra numatytų alternatyvių paslaugų. Atskleista, jog trūksta įvairesnių, kompetentingų paslaugų vaikams. Gauti tyrimo rezultatai parodė, jog susiduriama su specializuotų, individualizuotų darbui su skirtingo amžiaus grupių vaikais, paslaugų trūkumu. Tyrimo rezultatai atskleidė, jog teikiamos paslaugos yra trumpalaikės, nėra tęstinumo programų. Išryškėjo dvi vaikų amžiaus kategorijos, dažnai nesulaukiančios tinkamų pagalbos priemonių – jaunesniojo amžiaus vaikai bei paaugliai.

Tyrimo rezultatai neišryškino teikiamų paslaugų efektyvumo stebėjimo ir vertinimo teikiant pagalbos priemones vaikui ir jo šeimai. Ateityje tikslinga koreguoti pagalbos plano etapų įgyvendinimą, o identifikavus plano neefektyvumą, nukreipianti tikslingas pagalbos priemones į riziką patiriančių šeimų gilesnių problemų identifikavimą. Butler (2013) tyrimų rezultatai parodė, jog teikiamo pagalbos plano efektyvumo stebėjimas suteikia grįžtamąjį ryšį kaip veikia paslaugų teikimas. Šiame tyrime neišryškėjo pagalbos plano nutraukimo etapas, pagalbos planas gali būti nutraukiamas be vaiko teisių apsaugos specialistų teikiamų paslaugų efektyvumo įvertinimo. Butler (2013) Sadauskas, Leliūgienė (2010) nurodo, jog socialinių poreikių įvertinimas yra pagalbos šeimai plano pagrindas, negali būti apsiribojama vien tik krizių intervencija.

Prevencinio darbo bei plataus socialinių paslaugų spektro svarba akcentuojama tiek tyrimo dalyvių tiek mokslininkai (Parton, 2011). Pagalbos teikimo plane suformuojami tikslūs, konkretūs tikslai bei numatomos tam tikram laikotarpiui tinkamos intervencijos strategijos (Gursansky, 2012), tačiau šio tyrimo rezultatai parodo, jog nėra tinkamai vykdomos intervencinės ir prevencinės priemonės. Pastebimas prevencinio darbo trūkumas, o būtent prevencinių priemonių taikymui pasak Dobelniece, Millere, Salmane-Kulikovska (2015) tenka svarbus vaidmuo teikiant apsaugos priemones prieš smurtą. Tyrimo rezultatai patvirtina Sadausko, Leliūgienės (2010) tyrimą, jog prevencinių paslaugų taikymas nėra suvokiama kaip pagalbos specialistų veiklos galimybė, orientuojamasi tik į aštriausių šeimos problemų sprendimą.

Gauti tyrimo rezultatai parodė, kaip kinta hipotetinis vaiko apsaugos nuo smurto užtikrinimo rizikos šeimose modelis atliekant empirinį tyrimą konkrečioje savivaldybėje. Gauti tyrimo rezultatai parodė, jog pasirinktose X miesto savivaldybėse nėra sistemingo, gerai apgalvoto, paremto konkrečiomis metodikomis bei teigiamomis praktikomis darbo su šeima ir vaiku. Taikomos įvairios pagalbos priemonės nepilnai pritaikytos šeimai ir vaikui. Empirinio tyrimo metu neišryškėja į ką yra orientuotos paslaugos – į vaiką, į šeimą ar į tėvus. Tai esminė problema teikiant pagalbą pagal įstatymų papildymus bei kuriant tikslingai ir bendrai veikiančią pagalbos priemonių teikimo strategiją. Parton (2011), Gabrino (2017) nurodo, jog vaiko nuomonės išklausymas, įtraukimas į sprendimų bei pagalbos teikimo procesus yra svarbus, tačiau vaiko dalyvavimo pagalbos procese svarba buvo nuneigta atlikto empirinio tyrimo rezultatais. Tyrimo rezultatai paneigia ir Sadausko, Leliūgienės (2010) tyrimą, jog teikiant paslaugas koncentruojamasi į pagalbos teikimą individualiai, į darbą su individu. Tyrimo metu išryškėjo, kad teikiant ilgalaikes paslaugas ir nesant veiklos efektyvumui, nesiimama kitokios darbo su šeima ir vaiku taktikos. Vadinasi tikslingas yra ilgesnis šeimos stebėjimas, jau nutraukus teikti paslaugas. Pagalba suprantama kaip sistemos centralizavimas, reformos, įstatymų pakeitimai, papildymai, tačiau pamirštamas pats vaikas ir šeima.

Ribotumai. Tyrimu siekiama reprezentuoti teikiamų pagalbos priemonių užtikrinimo aspektus atliekant tyrimą vienos X miesto savivaldybės ribose. Siekiant atskleisti valstybės mastu į pagalbos teikimo vaikui ir jo šeimai aspektus, vertėtų gilintis į kitų Lietuvos savivaldybių vykdomas praktikos priemones.

Tyrimo tęstinumo kryptys. Ateityje moksliniai tyrimai turėtų daugiau dėmesio skirti institucinio bendradarbiavimo svarbos išgryninimui, aiškesnių pagalbos specialistų funkcijų ir darbo krūvių paskirstymo analizavimui. Tikslinga būtų tirti kintančios rizikos šeimos modelį, atitinkamai įvertinti pagalbos teikimo rizikos šeimai priemonių reikšmingumą ir pagalbos teikimo tęstinumo būtinumą.

Išvados

1. Mokslinės literatūros analizė atskleidė, kad:

- Šeimose, kurių nariai patiria įvairias rizikas ir iššūkius, smurto prieš vaikus apraiškų daugiau. Smurtas rizikos šeimoje pasireiškia ne kaip vienas atskiras atvejis, o vaikas patiria ne vienos rūšies smurtą, todėl vaikas yra ypatingai traumuojamas. Smurtas prieš vaiką žaloja jo psichiką, sutrikdo jo raidą, emocijas ir sukelia smurto pasireiškimo atvejus vaikui suaugus. Tai lemia užburto rato principą, iš kurio sunku ištrūkti.
- Vaiko apsaugos nuo smurto procesuose yra nemažai iššūkių, trūksta vieningo požiūrio kaip apsauga turi veikti, į ką ji turi būti orientuota – į vaiką ar į šeimą. Vaiko apsaugos procese, vaiko nuomonė ir vaiko dalyvavimas turėtų būti svarbiausi kriterijai teikiant apsaugą.
- Atlikus mokslinę analizę sukonstruotas hipotetinis vaiko apsaugos nuo smurto rizikos šeimoje modelis (schema), kuris atskleidžia, jog vaiko apsaugos nuo smurto užtikrinimas koreliuoja su socialinių problemų identifikavimu ir jų sprendimu. Vaiko apsaugos nuo smurto užtikrinimas rizikos šeimose priklauso nuo šiame procese dalyvaujančių specialistų, užtikrinančių smurto valdymo etapus.

2. Atliekant vaiko apsaugos nuo smurto užtikrinimo rizikos šeimose X miesto savivaldybėje tyrimą buvo pasirinkta kokybinio tyrimo prieiga. Tyrime taikyti iš dalies struktūruoto interviu, mokslinės literatūros ir dokumentų analizės metodai. Parengtas interviu klausimynas, kurio pagrindas atviri klausimai, suteikiantys galimybę surinkti tyrimui vertingą informaciją. Taikyta kriterinė ir patogioji tyrimo dalyvių atranka, kurios dėka buvo galima pasirinkti tuos tyrimo dalyvius kurie tiksliausiai gali atsakyti į tyrėją dominančius klausimus. Gauti tyrimo duomenys buvo analizuojami taikant kokybinės turinio analizės metodą (angl. *qualitative content analysis*). Šis pasirinktas metodas tinkamas duomenims analizuoti, nes surinktuose interviu duomenų tekstuose leidžia vaiko apsaugos nuo smurto užtikrinimo rizikos šeimose X miesto savivaldybėje

3. Atlikus pagalbos teikimo, užtikrinant vaiko apsaugą nuo smurto rizikos šeimose X miesto savivaldybėje tyrimą, nustatyta:

- Užtikrinant vaiko apsaugą nuo smurto rizikos šeimose X miesto savivaldybėje į procesą įtraukiami valstybinių ir nevyriausybinių institucijų specialistai: psichologai, vaiko teisių apsaugos specialistai, socialiniai darbuotojai, socialiniai pedagogai, gydymo įstaigos, mobilios komandos specialistai, policijos atstovai, vaikų dienos centro darbuotojai.
- Tyrimu atskleista, kad pagrindinės specialistų teikiamos pagalbos priemonės vaikams - psichologo paslaugos; tėvams - individualūs bei grupiniai užsiėmimai, mediacijos, psichologo ir/arba psichoterapeuto konsultacijos, kursai, įvairios programos; šeimai – įvairių institucijų specialistų teikiamos paslaugos. Išryškėjo, jog didesnis paslaugų srautas nukreipiamas į pagalbos teikimą tėvams.
- Pagalbą teikiantys X savivaldybės specialistai, dirbantys su rizikos šeimomis yra įgiję žinių, bet trūksta praktinių įgūdžių, sprendžiant sudėtingas šeimų situacijas. Nevyriausybinių sektoriaus specialistams dėl finansavimo problemų sudėtingiau plėtoti veiklos kompetencijas. Visa tai apsunkina pagalbos, užtikrinant vaiko apsaugą nuo smurto, teikimą bei tinkamą pagalbos priemonių parinkimą. Tiek valstybiniame tiek nevyriausybinuose sektoriuose

juntamas kvalifikuotų specialistų trūkumas, nepakankami užtikrinamas paslaugų vaikams ir šeimoms prieinamumas.

- Užtikrinant vaiko apsaugą nuo smurto X savivaldybės specialistai parengia pagalbos planą, kuriame yra šie elementai: vaiko nuomonės išklaušymas; dokumentų ruošimas; supervizijos, pagalbos plano įvertinimas, atvejo vadybos peržiūra, rekomendacijų parengimas, specialistų susirinkimai, pagalbos plano nutraukimas.
- Informavimas, nukreipimas, konsultavimas, institucinis bendradarbiavimas bei tarpusavio specialistų tarpininkavimas yra pagrindinės pagalbos specialistų funkcijos, kurios atliekamos skirtinguose veiklos su šeima procesuose.
- Tyrimo dalyviai įvardino, kad ne visi smurto atvejai fiksuojamai, kai kurie tyrimai nutraukiami, nepradedami nagrinėti motyvuojant nepakankamais įrodymais. Siekiant užtikrinti vaikų apsaugą nuo smurto rizikos šeimose, tikslinga skatinti visų į procesą įtrauktų dalyvių bendradarbiavimą rengiant pagalbos teikimo šeimoms planą.
- Tyrimu atskleista, jog kinta rizikos šeimos modelio samprata. Tyrimo rezultatai rodo, jog reikėtų atsižvelgti į kintančius rizikos veiksnius ir atitinkamai parinkti tinkamas darbus su šiomis šeimomis programą.

Rekomendacijos

Savivaldybės administracijai:

- Didinti finansavimą projektinėms veikloms daugiau vaikų įtraukiant į X miesto savivaldybės vaikų dienos centro veiklas bei NVO darbuotojų kvalifikacijai ir kompetencijoms kelti.
- Nutraukus pagalbos plano teikimą šeimai, skirti papildomų Savivaldybės Socialinių paslaugų skyriaus papildomų lėšų šeimos priežiūros paslaugoms 3 metus, pasitelkiant savivaldybės NVO, mokyklos ir seniūnijų bendruomenę, savanorius, įtraukiant vaikus patyrusius smurtą šeimoje į vykdomas veiklas.
- Skatinti X miesto savivaldybės seniūnijų projektines veiklas, panaudojant ES lėšas, taip užtikrinti tinkamą vaiko apsaugą nuo smurto, bei teikant pagalbą, kuri būtų tęstinė ir ilgalaikė.
- Ieškoti resursų, kad nepriklausomai nuo to kokiame sektoriuje (valstybiniame ar nevyriausybiname) su rizikos šeimomis ir jų vaikais dirbantys specialistai tobulintų kompetencijas nemokamai.
- Pagalbos plano nutraukimas galimas tik pagalbos plano teikimą įvertinus vaiko teisių apsaugos specialistams.
- Psichologo paslaugos privalo būti nemokama pagalbos priemonė visoms vaiko amžiaus grupėms.

Psichologui / psichoterapeutui:

- Nustačius psichologo paslaugų poreikį vaikui, tėvai būtų informuojami apie būtiną paslaugą suteikimą vaikui. Paslauga turėtų būti teikiama be tėvų prašymo teikimo. Psichologo paslaugos privalo būti nemokama pagalbos priemonė visoms vaiko amžiaus grupėms.

Literatūros sąrašas

1. Aidukaitė J., Bogdanova N., Guogis A. (2012), Gerovės valstybės kūrimas Lietuvoje: mitas ar realybė? *Lietuvos socialinių tyrimų centras, Sociologijos institutas*, 1- 412 [žiūrėta 2021-04-10]. Prieiga per internetą: https://lstc.lt/download/Geroves_valstybes_kurimas_visas.pdf
2. Axford, N., (2009). Child well-being through different lenses: why concept matters. *Child and Family Social Work*, 14, 372–383. doi: doi:10.1111/j.1365-2206.2009.00611.x
3. Ben-David, V. (2015). Profiles of Families at High Risk of Child Maltreatment in Israeli Court Cases Dealing with the Termination of Parental Rights. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 32(4), 359–373. doi: <https://doi.org/10.1007/s10560-015-0378-4>
4. Bigras, N., Godbout, N., & Briere, J. (2015). Child sexual abuse, sexual anxiety, and sexual satisfaction: The role of self-capacities. *Journal of Child Sexual Abuse*, 24(5), 464–483. <https://doi.org/10.1080/10538712.2015.1042184>
5. Brandon, M., Bailey, S., Belderson, P., & Larsson, B. (2014). The role of neglect in child fatality and serious injury. *Child Abuse Review*, 23(4), 235–245. doi: <https://doi.org/10.1002/car.2320>
6. Breevaart, K., Bakker, A. B. (2012). The influence of job and parental strain on typically and atypically developing children: A vicious circle? *Community, Work and Family*, 15(2), 173–188. doi: <https://doi.org/10.1080/13668803.2011.609657>
7. Butler, K. (2013). Case Management Practice and the ACT Child. Youth & Family Services Program (September 2013). *Families ACT Case*. [žiūrėta 2021-11-20]. Prieiga per internetą: <https://www.issup.net/files/2020-02/Case%2BManagement%2Bpaper.pdf>
8. Covell, K.; Howe, R. B., Blokhuis, J. C. (2018). *The challenge of children's rights for Canada*. Waterloo, Ontario: Wilfrid Laurier University, Press.
9. Česnuitytė V., Okunevičiūtė-Neveauskienė L., (2009). Problems in implementing children's rights for children without parental care and children at risk of losing parental care in Lithuania. *Mokslo darbai*, 8(2), 35-43. [žiūrėta 2021-11-20]. Prieiga per internetą: <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2009~1367169474046/J.04~2009~1367169474046.pdf>
10. Debowska, A., Boduszek, D. (2017). Child abuse and neglect profiles and their psychosocial consequences in a large sample of incarcerated males. *Child Abuse and Neglect*, 65, 266–277. doi: <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2016.12.003>
11. Dromantienė, L., & Šalaševičiūtė, R. (2006). Vaiko teisių apsauga Lietuvoje: socialinių darbuotojų vaidmuo. *Mokslo darbai*, 79–88 [žiūrėta 2021-11-26]. Prieiga per internetą: 2107-4476-1-SM.pdf (187.9Kb)
12. Dulk, L. Den, Swanberg, J. (2021). Wellbeing and the community, work & family interface. *Community, Work & Family*, 24(2), 115–119. doi: <https://doi.org/10.1080/13668803.2021.1880048>
13. Emmenegger, P., Kvist, J., Marx, P., Petersen, K. (2015). Three worlds of welfare capitalism: the making of a classic. *Journal of European Social Policy*, 25(1), 3–13 [žiūrėta 2021-03-26]. Prieiga per internetą: <https://jonkvist.files.wordpress.com/2015/02/emmenegger-marx-kvist-petersen-2015-three-worlds-of-welfare-capitalism-the-making-of-a-classic-jesp-25-1-13-p.pdf>
14. Falch-Eriksen A., Backe-Hansen, E. (2018). Human Rights in Child Protection. *In Human Rights in Child Protection*. doi: <https://doi.org/10.1007/978-3-319-94800-3>
15. Fern, Elizabeth (2014). *Child-directed social work practice: Findings from an action research study conducted in Iceland*. *British Journal of Social Work*, 44, 5: 1110-1128.

16. Gaižauskaitė, I., Valavičienė, N. (2016). *Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
17. Grinevičiūtė, K. (2011). *Fizinės bausmės vaikams: baudžiamasis teisinis vertinimas*. Socialinių mokslų studijos, 2236(2), 721–736.
18. Grinevičiūtė, K. (2014). Fizinio skausmo sukėlimo nustatymo ir BK 140 straipsnyje numatyto nusikaltimo pripažinimo mažareikšmiu probleminiai aspektai. *Jurisprudence*, 21(2), 599–614. doi: <https://doi.org/10.13165/jur-14-21-2-13>
19. Grinevičiūtė, K. (2016). Tėvų ar kitų vaiko atstovų baudžiamoji atsakomybė už žiaurų elgesį su vaiku. *Socialiniai mokslai, Teisė* (01 S) [žiūrėta 2021-03-26]. Prieiga per internetą: <https://repository.mruni.eu/handle/007/14485>
20. Gudžinskienė, V., Augutavičius, R. (2019). The phenomenon of social risk families and its dynamics in Lithuania. *SHS Web of Conferences*, 51. doi: <https://doi.org/10.1051/shsconf/20185103001>
21. Gursansky, D., Kennedy, R., & Camilleri, P. J. (2012). *The Practice of Case Management. Australia*. Allen & Unwin.
22. Guščinskienė, J., Kondrotaitė, G. (2006). Socialinės rizikos šeimų problemos: Pagėgių savivaldybės atvejo studija. *Socialinis darbas*, 5(2), 14-23 [žiūrėta 2021-01-18]. Prieiga per internetą: <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB0001:J.04~2006~1367157812801/>
23. Härkönen, U. (2007). The Bronfenbrenner ecological systems theory of human development. *University of Joensuu, Finland*, 1–19. [žiūrėta 2021-03-20]. Prieiga per internetą: http://www.oppi.uef.fi/wanda/users/uharkone/tuotoksia/Bronfenbrenner_in_%20English_07_se nt.pdf
24. Ismail, M., Hussein, S., Stevens, M., Woolham, J., Manthorpe, J., Aspinal, F., Baxter, K., & Samsi, K. (2017). Do Personal Budgets Increase the Risk of Abuse? Evidence from English National Data. *Journal of Social Policy*, 46(2), 291–311. doi: <https://doi.org/10.1017/S0047279416000623>
25. Jakštienė, R. (2017). Mokyklų Dalyvavimas Apsaugos Nuo Smurto Artimoje Aplinkoje Procese. *Mokslinių straipsnių rinkinys, Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka*, (18), 308–342 [žiūrėta 2021-03-20]. Prieiga per internetą: <https://repository.mruni.eu/handle/007/15081>
26. Kay, J. B. (2009). Representing Parents with Disabilities in Child Protection Proceedings. *The Michigan Child Welfare Law Journal*, XIII(I), 27–36. [žiūrėta 2021-02-20]. Prieiga per internetą: http://chanceatchildhood.msu.edu/pdf/CWLJ_fa09.pdf
27. Kairienė, B. (2013). Agresyvaus tėvų elgesio su savo vaikais prevencijos prielaidos. *Monografija*. Vilnius, [žiūrėta 2021-04-20]. Prieiga per internetą: <https://repository.mruni.eu/handle/007/16867>
28. Kendall-Taylor, N., Lindland, E., O’Neil, M., & Stanley, K. (2014). Beyond prevalence: An explanatory approach to reframing child maltreatment in the United Kingdom: The most prevalent form of maltreatment, child neglect, gets the least attention from the public and policymakers. *In Child Abuse and Neglect*, 38(5), 810–821. doi: <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2014.04.019>
29. Kirelienė, I. (2013). Socioeducacinis darbas išėivijos bendruomenėje. *Technologija, Kaunas, Tiltas į ateitį*, 1 (7), 1-467. doi: <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.20638.08009>
30. Kondrotaitė, G. (2006). Socialinės rizikos šeimos Lietuvoje: atvejo studija. *Filosofija. Sociologija, Lietuvos mokslų akademija*, 4, 55–60 [žiūrėta 2012-12-18]. Prieiga per internetą: <https://epubl.ktu.edu/object/elaba:6085705/>
31. Kosher, Hanita; Ben-Arieh, Asher; Hendelsman, Y. (2017). *Children's Rights and Social Work*. London: Springer.

32. Krupskienė, A., Narkauskaitė, L., Povilaitis, R., Smirnova K., Šidlauskienė A. (2016). *Smurto paplitimas ir jo prevencija Lietuvoje*. [žiūrėta 2012-12-18]. Prieiga per internetą: <https://www.hi.lt/uploads/pdf/padaliniai/VSTC%252%20TTVS/Smurto%20paplitimas%20ir%20jo%20prevencija%20Lietuvoje.pdf>
33. Kviessienė, G. (2003). *Socializacija ir vaiko gerovė: monografija*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
34. Kviessienė, G. (2016). Rolando Paulausko monografijos „Nuo seksualinių deviacijų iki smurto: etiologija, atribucija ir prevencija“ recenzija. *Socialinis ugdymas*, 42(1), 96-98 [žiūrėta 2012-12-18]. Prieiga per internetą: https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/108996/1/ISSN2351-6011_2016_V_42_N_1.PG_96-98.pdf
35. McGoron, L., Riley, M. R., & Scaramella, L. V. (2020). Cumulative socio-contextual risk and child abuse potential in parents of young children: Can social support buffer the impact? *Child and Family Social Work*, 25(4), 865–874. doi: <https://doi.org/10.1111/cfs.12771>
36. McGuire, K., London, K. (2020). A retrospective approach to examining child abuse disclosure. *Child Abuse and Neglect*, 99, 104263. doi: <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2019.104263>
37. Munro, E. (2010). Learning to Reduce Risk in Child Protection. *British Journal of Social Work*, 40(4), 1135–1151. doi: <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcq024>
38. Ogbonnaya, I. N., & Keeney, A. J. (2018). A systematic review of the effectiveness of interagency and cross-system collaborations in the United States to improve child welfare outcomes. *Children and Youth Services Review*, 94, 225-245. doi: <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2018.10.008>
39. Paulauskas, R. (2013). *Seksualinės Deviacijos ir smurtas prieš vaiką*. Mokytojų ugdymas, 21(21), 10–22.
40. Pūras, D., Šumskienė, E. (2009). Vaikų, kurių tėvai globojami psichoneurologiniuose pensionatuose, teisės. *InC – Lituanistika*, 5, 80-91 [žiūrėta 2020-12-05]. Prieiga per internetą: <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2009~1367169836250/>
41. Robert, J., Duncan, S., Rolan, E., Marceau, K., Kendra, M., Lewis, Bavarian, N., DuBois, D., L., Flay, B., (2019). Childhood protective factors and a prevention program reduce later problem behaviors. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 65 [žiūrėta 2021-10-07]. Prieiga per internetą: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/32863509/>
42. Robert, L., Hayman, Jr. (1990). Presumptions of justice: law, politics, and the mentally retarded parent. *The Harvard Law Review Association, Harvard Law Review*, 103(6), 1201-1271 [žiūrėta 2012-12-18]. Prieiga per internetą: <https://www.jstor.org/stable/1341412>
43. Sadauskas, J., Leliūgienė (2010). Socialinio darbuotojo kompetencijos veikti bendruomenėje struktūra. *Socialinis darbas*, 9(2), 56-63. [žiūrėta 2012-09-22]. Prieiga per internetą: <https://repository.mruni.eu/handle/007/11693>
44. Sebahat, A. (2020). Raising the Awareness of Students in a Child Development Department regarding the Prevention of Child Sexual Abuse. *Journal of Child Sexual Abuse*, 29(7), 821–835. doi: <https://doi.org/10.1080/10538712.2020.1825147>
45. Shah, A., Jeffries, S., Cheatham, L. P., Hasenbein, W., Creel, M., Nelson-Gardell, D., & WhiteChapman, N. (2019). Partnering With Parents: Reviewing the Evidence for Motivational Interviewing in Child Welfare. *Families in Society*, 100(1), 52-67. doi: <https://doi.org/10.1177/1044389418803455>
46. Shuman, T., Johnson, K., Lively Cookson, L., & Gilbert, N. (2020). Creative Interventions for Preparing and Disclosing Trauma Narratives in Group Therapy for Child Sexual Abuse. *Journal of Child Sexual Abuse*, 00(00), 1–20. doi: <https://doi.org/10.1080/10538712.2020.1801931>

47. Simon, J., Luetzow, A., & Conte, J. R. (2020). Thirty years of the convention on the rights of the child: Developments in child sexual abuse and exploitation. *Child Abuse and Neglect*, 104399. doi: <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2020.104399>
48. Sniečkus, V. (2013). *Vaikų smurtas prieš vaikus: Destruktyvumo išraiškų sąsajos ir priešpriešos*. Biomedicinos mokslai, medicina (06 B), Vilnius. 1-127.
49. Šumskaitė, L., Namicheishvili, S. (2017). The Social Policy of Combating Domestic Violence in Georgia and Lithuania. *Socialinė Teorija, Empirija, Politika ir Praktika*, 15(15), 56-69. doi: doi.org/10.15388/STEPP.2017.15.10809
50. Taylor, J. M., Bergin, C. A. (2019). The parent/caregiver involvement scale – Short form is a valid measure of parenting quality in high-risk families. *Infant Behavior and Development*, 54, 66–79. doi: <https://doi.org/10.1016/j.infbeh.2018.11.002>
51. Tamutienė, I. (2018). Vaiko apsaugos veiksmingumo problemos Lietuvoje. *Viešoji Politika ir Administravimas*, 17(1), 24–37 [žiūrėta 2021-01-05]. Prieiga per internetą: <https://vpa.ktu.lt/index.php/PPA/article/view/20605>
52. Tamutienė, I., Auglytė, V. (2018a). Socialinis ir politinis spaudimas vaiko apsaugos srityje. *Public Policy and Administration*, 17(3), 385–398. doi: <https://doi.org/10.5755/j01.ppa.17.3.21954>
53. Tamutienė, I., Kirka, V., Jogaitė, B., & Auglytė V. (2020). *Nuo baudžiamosios intervencijos link puoselėjančios globos: tarpdisciplininis žvilgsnis į vaiko apsaugą ir gerovę: monografija*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
54. Trevithick, P. (2014). Humanising managerialism: Reclaiming emotional reasoning, intuition, the relationship, and knowledge and skills in social work. *Journal of Social Work Practice*, 28(3), 287-311. doi: <https://doi.org/10.1080/02650533.2014.926868>
55. Valeeva, R. A., Litvinova, N. N., & Kulesza, E. M. (2016). Sąsaja tarp paauglių lyties ir aukos elgsenos. *Specialusis Ugdymas*, 35(2), 141–174. doi: <https://doi.org/10.21277/se.v1i35.278>
56. Vorevičienė, J. (2016). Trečiasis sektorius ir socialinė gerovė; nevyriausybių organizacijų vaidmuo gerovės valstybėje. *Kultūra ir visuomenė: socialinių tyrimų žurnalas*, 7(2), 49–71. doi: <https://doi.org/10.7220/2335-8777.7.2.3>
57. Virbalienė, A. (2017). Socialinės rizikos paauglių orumo palaikymas socialinio darbuotojo veiklos praktikoje. *Mokslo taikomieji tyrimai Lietuvos kolegijose, Klaipėdos valstybinė kolegija*, 13, 93-102 [žiūrėta 2021-12-22]. Prieiga per internetą: <https://web.archive.org/web/20180423165916id/http://ojs.kaunokolegija.lt/index.php/mttlk/article/viewFile/207/216>
58. Wamser-Nanney, R., Campbell, C. L. (2020). Predictors of parenting attitudes in an at-risk sample: Results from the Longscan study. *Child Abuse and Neglect*, 99, 104282. doi: <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2019.104282>
59. Wolfe, I., Sigfrid, L., Chanchlani, N., & Lenton, S. (2016). Child Health Systems in the United Kingdom (England). *Journal of Pediatrics*, 177, S217–S242. doi: <https://doi.org/10.1016/j.jpeds.2016.04.058>
60. Zielinski, S., Paradis, H. A., Herendeen, P., & Barbel, P. (2017). The Identification of Psychosocial Risk Factors Associated With Child Neglect Using the WE-CARE Screening Tool in a High-Risk Population. *Journal of Pediatric Health Care*, 31(4), 470–475. doi: <https://doi.org/10.1016/j.pedhc.2016.12.005>
61. Zietz, S., Kajula, L., McNaughton Reyes, H. L., Moracco, B., Shanahan, M., Martin, S., & Maman, S. (2020). Patterns of adverse childhood experiences and subsequent risk of interpersonal

- violence perpetration among men in Dar es Salaam, Tanzania. *Child Abuse and Neglect*, 98, 104256. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2019.104256>
62. Žydžiūnaitė, V. (2011). *Baigiamojo darbo rengimo metodologija: mokomoji knyga*. Klaipėda: Klaipėdos valstybinė kolegija.

Informacijos šaltinių sąrašas

1. Pastabos tėvams ir globėjams 2021 m. *The Moray Council, Švietimas* [žiūrėta 2021-02-12]. Prieiga per internetą: <http://www.moray.gov.uk/downloads/file110648.pdf>
2. Child poverty in perspective: An overview of child well-being in rich countries. *UNICEF, Innocenti Research Centre, Report Card 7*. [žiūrėta 2021-03-26]. Prieiga per internetą: https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/rc7_eng.pdf
3. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolierius. (2018). Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 2017 metų veiklos ataskaita, Nr. 4–19. [žiūrėta 2021-03-26]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/8253830037cb11e884a38848fe3ec9e2?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=53cf4b5f-1a0d-49dc-973a-a34f17ebe8fe>
4. Resolution on the European Child Guarantee, 2021/2605(RSP). *Legislative Observatory, European Parliament*. [žiūrėta 2021-02-26]. Prieiga per internetą: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/B-9-2021-0220_LT.html
5. Vaiko teisių apsaugos sistemos centralizacija. *Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija* [žiūrėta 2021-01-10]. Prieiga per internetą: <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/seima-ir-vaikai/vaiko-teisiu-apsauga/vaiko-teisiu-apsaugos-sistemos-centralizacija>
6. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija. *2019 metų veiklos ataskaita* [žiūrėta 2020-10-29]. Prieiga per internetą: https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/ataskaitos/sadm/SADM%202019%20metu%20veiklos%20ataskaita%20-02_25.pdf
7. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Atvejo vadybos tvarkos aprašas, Nuo 2020 m. sausio 1 d., [žiūrėta 2021-03-29]. Prieiga per internetą: <https://vaikoteises.lt/media/file/Egle/Atvejo%20vadybos%20tvarka%20nuo%202020%20m.%20sausio%201%20d..pdf>
8. Vaiko teisių apsaugos sistemos centralizacija. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija [žiūrėta 2021-03-29]. Prieiga per internetą: <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/seima-ir-vaikai/vaiko-teisiu-apsauga/vaiko-teisiu-apsaugos-sistemos-centralizacija>
9. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija. *Statistika, 2020* [žiūrėta 2021-01-10]. Prieiga per internetą: <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/seima-ir-vaikai/vaiko-teisiu-apsauga/statistika-1>
10. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus metinė ataskaita, 2018. *Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga*. [žiūrėta 2021-03-29]. Prieiga per internetą: <http://vtaki.lt/lt/vtaki-veiklos-sritys/veiklos-ataskaitos>
11. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Konvencijos projektas, Jungtinių tautų vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo ataskaita, 2019, Nr. 19-8663
12. Lietuvos Respublikos Seimas, Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas, Nr. X-493, i. k. 1061010ISTA000X-493, 2006 m. sausio 19 d. [žiūrėta 2021-03-29]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.270342/asr>
13. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo Nr. I-1234 pakeitimo įstatymas 2017 m. rugsėjo 28 d. Nr. XIII-643, Vilnius [žiūrėta 2021-03-20]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/e711b850aa6011e7a65c90dfe4655c64>

14. Įsakymas dėl vaiko situacijos vertinimo tvarkos aprašo patvirtinimo 2019 m. gruodžio 30 d. Nr. A1-803, Vilnius [žiūrėta 2021-03-20]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/5ce006612b1311ea8f0dfdc2b5879561>
15. Įsakymas dėl atvejo vadybos tvarkos aprašo patvirtinimo 2018 m. kovo 29 d. Nr. AL-141, Vilnius [žiūrėta 2021-03-20]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/11e612d5345711e884a38848fe3ec9e2>
16. Vaiko teisių apsaugos sistemos pertvarka, Projekto Planas. *Socialinės apsaugos ir darbo ministerija*, Vilnius, 2017 [žiūrėta 2021-11-20]. Prieiga per internetą: https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/veiklos-sritys/seima/VTAS-centralizacija/2_0%20Projekto%20versija%202018-02-12.pdf

Priedai

1 priedas. Duomenų analizės lentelė

Kategorija	Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Specialistų darbo iššūkių ypatumai	Darbo kokybės neužtikrinimas	<p>„<...> po 15, 16 šeimų <...> tai žinokite, taip nuo ryto iki vakaro <...> su penkioms minutėm ten kažkur ant suoliuko greitai pavalgai <...>“ [MB2];</p> <p>„Kartais būna, nespėji viską pasidaryti per darbo dieną.“ [SD3]</p> <p>„<...> kaip prižiūrėtoja, nueini, pažiūri, ar girti, ar negirti, ar viskas gerai ir išeini, ten apie kažkokią tai pagalbą tai net nėra ką kalbėt visai <...>“ [SD3];</p> <p>„<...> kad efektyvus darbas būtų, nu manau iki dešimt, ne daugiau. O čia 15, ir iki 20 net būna. O atvejo vadyba ir iki 30 <...>“ [SD3];</p> <p>„<...> darbo krūviai yra nenormalūs <...>“ [MB2];</p> <p>„<...> ne tikrai ne, nėra laiko įsigilinti.“ [VT1];</p> <p>„<...> ten kur matai, kad reikia daugiau, tai vos ne pribėgdama gaunasi, neužtenka laiko.“ [SP1]</p>
	Emociniai patyrimai darbe	<p>„Man jau skaudėdavo dar ir tada, kai susiduriama su labai didele problema“ [MB1];</p> <p>„Savo darbo praktikoje tikrai esu apsilankiusi šeimoje, kur yra išdėliojamos narkotinės medžiagos ir ruošiamasi jas vartoti.“ [SD5];</p> <p>„<...> vaikai tiek neklausė, kad aš emociškai palūžau ir aš apsiverčiau jų akivaizdoj <...>“ [VD1];</p> <p>„<...> tu turi mokėti palikti emocijas darbe ir ir tu turi suprasti, kad tai yra nu ne tavo gyvenimas“ [VT1];</p> <p>„Tai tas psichologinis krūvis tenka, bet čia yra mūsų darbo dalis. Mes kaip sakoma, dirbam tokį darbą daugiau susijusį su psichologiniais rizikos veiksniais, tai mes ir patiriam, tikrai patiriam. Kartais gaunam tikrai nemažą tą emocinį krūvį“ [VT1]</p>
	Paramos vienas kitam reikalingumas	<p>„<...> gaunam iš kolegės viena kitos palaikymą labai didelį.“ [SD5]</p>
	Gebėjimas suvaldyti stresines situacijas	<p>„<...> sumuštas ar yra neprižiūrėtas, nes tikrai nu visokių prisižiūrėm tų vaizdų <...> nu tikrai gaila, bet reikia, sakau, išlikti ramiam ir, nes nu šaltas protas yra svarbu jeigu krizinė kokia ten situacija, tai reik mąstyti čia ir dabar, o tu vadovaujiesi emocijom savo tai, nu nebus gerai. Pridarysi nesąmonių kažkokių tai.“ [VT1]</p>
Kompetencijų vertinimo ypatumai	Teigiamas vertinimas	<p>„Tai daug labai šiaip yra.“ [VT1];</p> <p>„<...> siūlom kokių mums trūksta, kokių reikia, tikrai į tai atsižvelgiama, ir finansuoja tikrai nemažai.“ [SD3];</p> <p>„<...> metodinių tų priemonių tikrai mokomės ir jų niekada nebūna per mažai <...>“ [SD4];</p> <p>„Kompetencijos mūsų darbe sprendžiamos puikiai, yra sudarytos galimybės dalyvauti mokymuose, kelti savo kompetencijas.“ [SD1];</p> <p>„Dėl kompetencijų ir dėl kvalifikacijos tai kaip ir mūsų labai dėkingas darbas“ [SD5];</p> <p>„<...> kiekvieną dieną realiai galėtumėm mokytis <...>“ [SD3];</p> <p>„<...> tu gali palyginti kaip kur yra, kursai tikrai yra ir praktinės užduotys, tai didžiausia paspartis ir tobulėjimas“ [VD2];</p>

		„Irašome mes kokių norėtumėm, ir tada atitinkamai būna mums tie kursai parūpinami“ [MB1]
	Mokymų pavyzdžiai	„<...> „Motyvuojantis interviu naudojant pozityvių pavyzdžių techniką“, „Motyvacijos mokytis kėlimo technika“, „Vaikų elgesio koregavimo technika taikoma nustatant ribas“, „Konsultacija naudojant standartinio pokalbio metodą“ Šeimos terapijos taikymo metodas, Pozityvaus bendravimo ir auklėjimo technikos taikymas, konsultacija naudojant standartinio pokalbio metodą <...>“ [SD4]; „<...> apie vaiko teises buvo mokymai, „Seksualinis smurtas prieš vaikus, atpažinimas ir reagavimas“ <...>“ [SD3]
	Siekis įgyti naujų kompetencijų	„Norėčiau tų psichologinių labiau, kaip suvaldyti vaiką <...>“ [VD1]; „<...> tokių kursų, kaip bendrauti su vaiku <...>“ [MB1]; „<...> kaip prieiti prie to vaiko <...>“ [VT1]; „<...> Kaip tiesiog sutramdyti vaikus.“ [VD1]; „<...> kaip dirbti su tais pačiais vaikais, kurie turi elgesio problemų <...>“ [SD3]
	Įgyta patirtis	„Tas ateina tik per patirtį <...>“ [MB2]; „<...> reikia jau tikrai aukštų kompetencijų ir patirties, kurių ne visada turi <...>“ [VT1]; „<...>daugiausiai tos tokios patirties įgauni nu pats tiesiog iš praktikos“ [VT1]
	Mokymų finansavimo problema	„<...> paima iš savivaldybės po 1 ar 2 darbuotojus <...>“ [VD1]; „<...> kursų galėtų būti daugiau.“ [SP1]; „<...> o kitus tu turi pats nusipirkti.“ [VD2]; „<...> gali prašyti savivaldybės, bet jie ne visada kompensuoja <...>“ [VD1]; „iš savo algos dabar susimokėti tokius pinigus“ [VT1]
Rizikos veiksniai	Žalingi įpročiai	„<...> alkoholio vartojimas, psichotropinių medžiagų vartojimas <...>“ [SD1]; „<...> ten kur yra žalingų įpročių vartojimas, alkoholis <...>“ [SP1]; „<...> alkoholio vartojimas, psichotropinių medžiagų vartojimas <...>“ [SD1]
	Socialinių įgūdžių stokojančios šeimos	„<...> trūksta tėvystės įgūdžių trūksta <...>“ [SP1]; „<...> vaikų nepriežiūra <...>“ [MB1]; „<...> šeima, kuri be specialistų pagalbos negali tinkamai funkcionuoti <...>“ [SD3]; „<...> socialinių įgūdžių trūkumai<...>“ [SD3]; „<...> nenori socializuotis <...>“ [SP1]; „<...> mama visiškai nesuvokia, mergaitė gimusi ansktukė, kad reikia visus tuos daktarus praieiti <...>“ [SD3]
	Tėvų gyvenimo sąlygos vaikystėje	„<...> yra tėvų, kurie užaugę vaikų namuose ir jie nematę to realaus pavyzdžio kaip turi būti, kaip vaikai turi būti auklėjami <...>“ [VD2]; „<...> nes tėvams reiškia trūko kažkokių tai žinių, supratimo, galbūt jie patys užaugo panašioje aplinkoje, kaip sakau auklėjimo modelį perima <...>“ [SP1]
	Tėvų nenoras įsilieti į darbo rinką	„<...>gauna tas pašalpas, tai ir zylioja <...>“ [VD2]; „<...> skurdas yra ir nedarbas <...>“ [MB1]
	Bazinių vaiko poreikių neužtikrinimas	„Ir jos turi laiko tam ir jos palieka vaikus vienus <...>“ [VD2]; „<...> ten kur nėra to tinkamo auklėjimo<...>“ [SP1]; „<...> tėvų nesirūpinimas vaikais <...>“ [MB1];

		„Nu tokių diskriminuojančių tikrai faktorių arba jeigu knygų vadovėlių jeigu nenusiperka, tėvai ten tarkim nenusiperka, tai tas vaikas ir sėdi be tų priemonių per pamoką.“ [MB1]
	Smurtiniai santykiai šeimoje	„<...> skirtingas kažkoks smurtinis elgesys <...>“ [VT1]
Rizikos šeimos modelio kitimas	Pasiturinčios, išsilavinusios šeimos	„<...> rizikos šeima tai čia tikriausiai iš kaimo glūdumos, visi ištiesai alkoholį vartojantys, vaikai auga neprižiūrėti, apleisti <...> O iš tikrųjų tai yra dabar visokių tų šeimų ir yra labai pasiturinčių, gerai gyvenančių <...>“ [SD5]; „<...> vidutinės klasės šeimų, aukštesnio socialinio sluoksnio šeimos <...>“ [MB2]
	Skyrybų procesą išgyvenančios šeimos	„<...> skyrybininkų šeimose daug konfliktų <...> tai maikė per trumpa, tai ten ant kelnų plėmas, tai va iki tokio lygio“ [SD2]
Sunkiai identifikuojamos smurto formos	Psichologinis	„<...> sunku tikrai tą psichologinį aišku <...>“ [VT1]; „<...> psichologinis smurtas prieš vaikus.“ [SD4]; „<...> kad su psichologiniu smurtu, tai dar Lietuvoje vystyt it vystyt šitą sistemą <...>“ [MB1]; „Ir su tuo psichologiniu smurtu.. tai vaikas jeigu tarkime yra uždaras ar ne, visgi, jeigu vyresnis tai kažką tai pasisako galbūt <...>“ [VT1]; „<...> matom, kad jis pajaučia tą psichologinį smurtą kitą kartą tose šeimose, bet jo nėra kaip užfiksuoti ir negali pranešti policijai, kad va vaikas patyrė psichologinį smurtą, nu tokio net nėra dalyko <...>“ [SD2]
	Nepriežiūra	„<...> vaiko nepriežiūra irgi yra viena iš smurto prieš vaiką formų ir ji irgi dažnai nėra fiksuojama kaip smurto forma.“ [MB1]; „Nėra fiksuojama nepriežiūra <...> kaip smurto forma prieš vaiką, tai nėra dažniausiai nei fiksuojama, nei tiriama“ [MB1]
	Seksualinis	„<...> erotinio filmo žiūrėjimas prie mažamečio vaiko, lygiai taip pat yra seksualinis smurtas prieš vaiką, tai kaip jį tada identifikuoti“ [SD4]
Psichologo /psichoterapeuto paslaugų teikimo ypatumai	Kompetencijų stoka	„<...> kad kompetencija psichologų kiltų ir kaip pasakyti, kad su patirtimi būtų, kad darbas būtų produktyvus. <...>“ [SD1]; „<...> vaikui neužtenka jį pasisodinti ir klausinėti nu tai kaip tu jautiesi, kaip tu gyveni <...>“ [SD2]
	Psichologo paslaugų neprieinamumo problema	„<...> vaikam reikia to psichologo.. nu bet tai tas specialistų trūkumas <...>“ [VD1]; „<...> o kur yra psichologinė pagalba, aš iš tikrųjų jos nelabai matau, trūksta <...>“ [MB2]; „<...> kad ir psichologo, kad ir pas mus čia X mieste, nu tai tikrai gali gauti, bet nėra, kad visą parą. Nes kitur vėl trukdžiai – registruotis reikia, eilės <...>“ [SD2]; „<...> bendrauti vaikui su vienu iš tėvų su psichologo pagalba, ar ne, tai pavyzdžiui pas mus ...(paminėjo miestą) tikrai mažai to <...>“ [VT1]; „<...> Ir ribojimas dar yra žinokit, psichologo pavyzdžiui – aštuonios konsultacijos<...> Jeigu reikia daugiau, tai vėlgi, turi laukti pusę metų kokių.“ [MB1]; „<...> tai yra pavieniai psichologai <...>“ [MB2] „<...> kas kart kažkur registruotis, eit kažkur, tai bus eilės ir reikės laukti <...>“ [SD2];
	Psichologo paslaugų finansavimo problemos	„<...> kad psichoterapeutų atsirastų ir dar paslaugų nemokamų <...>“ [MB1];

		„<...> psichikos sveikatos centrai, tai jie kaip ir nemokamai teikia, nu bet man atrodo tik nuo 6 metų <...>“ [SD2];
Pagalbos plano orientavimas į vaiką ar į šeimą	Orientuota į tėvus	„<...> mes dirbame nemažai su tėvais <...>“ [MB2]; „Aš tai manau, kad į tėvus <...>“ [VD1]
	Orientuota į šeimą	„<...> dirbama su visa šeima<...>“ [SD5]; „<...> pagalba orientuota ne tik į vaiką, bet ir į šeimą.“ [SP1]; „<...> gal į šeimą labiau orientuota <...>“ [SD2]; „Į abudu orientuota, aš manau <...>“ [VT1]; „Pagalbos yra ir tiems ir tiems <...>“ [MB1];
	Orientuota į vaiką	„<...> vaikas tikrai gauna profesionalę pagalbą, kuri yra labiau būna nukreipta į vaiką <...>“ [MB1]; „<...> pirmiausia gavus tokią informaciją, tai aišku būna orientuota į vaiką kol nu vis tiek turi tą sprendimą surasti, tai pirmiausia, kad tą vaiką apsaugoti <...>“ [SD5]; „<...> nu čia mes manau labiau ginam vaiko interesus. Tarsi užsimerkiama prieš tėvų problemas, rizikas <...>“ [SD4]; „Visada mes atsižvelgiam į vaiko nuomonę <...>“ [SD4]; „<...> šeima kažkaip lieka nuošaly, dažnai iš kart sutvarkoma ta laikina globa <...>“ [SD3]
Iššūkių teikiant paslaugas ypatumai	Probleminiai paaugliai	„<...> vaikai ateina prisileidę narkotikų, vaikai pjaustosi venas.“ [VD2]; „<...> pradėjo kalbėti, jog mane muša mama, čia duoda per kojas, čia visa kita, ir tėtis muša <...> Nu ji pati taip sugalvojo ir viskas. <...>“ [SD2]. „<...> bet va kitas reikalas kaip juos kažkaip įtraukti <...>“ [MB1]
	Suicidinės situacijos	„<...> patinka save žaloti, pjaustyti kojas rankas, tablečių prisirytį <...>“ [SD2]; „<...> į ligoninę X važiuoja, gauna tada tą gydymą psichiatrijos skyriuj <...>“ [SD2]
	Tėvų agresija	„<...> šeimose galima rasti visko, ir girtų, ir agresyvių, ir tikrai nenusiteikusių bendrauti žmonių. Einam ir nežinom ko laukti, ko tikėtis “ [SD3]; „<...> mums kaip yra pasakyta, jeigu yra nesaugi aplinka, mes ten turime nevykti, arba nedelsiant išvykti, bet tai tiesiog yra sudėtinga jau atvykus ir pamačius taip viską ir palikti <...>“ [SD5]
	Vaiko išdrąsėjimas	„Šiaip vaikai dabar nu jie drąsėja pasakyčiau, mano manymu.“ [VT1]; „Ir iš ugdymo įstaigų kartais, ar kažkur tai pastebėjo ar per psichologą kažkokį tai pasisakė vaikas, arba draugui pasisakė <...>“ [MB1]
	Vaiko bei tėvų nenoras/negebėjimas atskleisti esamos situacijos	„<...> įprasta neįsileisti socialinio darbuotojo arba ten neatsiliepti į skambučius<...> “ [MB1]; „<...> tėvai tiesiog trukdo mums pasiekti tą tikslą <...>“ [SD5]; „<...> kas iš to, kad tu nukreipsi, ar ne, jeigu nelankys nei tėvai, nei vaikai“ [VT1]; „<...> nemotyvuotų klientų dar tikrai daug <...>“ [SD3]; „<...> jie nemotyvuoti, nenori lankyti jokių siūlomų paslaugų, ir psichologo jiems nereikia <...>“ [SD2]; „<...> nes nu šeimai visada yra, bet, jie visada priešiška yra nusiteikę ir jiems pagalbos nereikia <...>“ [VT1]; „<...> dažniausiai būna taip, kad neįsileido <...>“ [VT1]
	Šėimos / vaiko noras priimti pagalbos	„O kiti labai suinteresuoti, visur eina, visus seminarus klauso<...>“ [SD2]

		<p>„Yra šeimų, kurios tikrai laukia ir smagu net ateiti į tas šeimas <...>“ [SD3];</p> <p>„<...> tai dėkoja, verkia, ačiū, kad jūs esat, kad yra tokia įstaiga.“ [SD1];</p> <p>„<...> tikrai yra tėvų, kurie pasitaiso, kuriems galbūt užtenka tų kelių vizitų pas psichologus ar tėvystės įgūdžių grupių <...>“ [SD3];</p>
	Paslaugų nepriėmimas	„<...> labai mažai tėvų juos praeina <...>“ [SD4];
Pagalbos specialistai	Socialinis darbuotojas	<p>„<...> lankosi socialiniai darbuotojai <...> .“ [SP1];</p> <p>„<...> paleidžia namo su socialinio darbuotojo priežiūra.“ [SD2]</p>
	Vaiko teisių apsaugos specialistas	„<...> nes aš pati matau, kai man tenka komunikuoti ir su vaiko teisių specialistais <...> .“ [MB2]
	Mobili komanda	<p>„<...> atsirado apkritai naujovė – atvejo vadyba, naujovė – mobiliosios komandos <...> .“ [MB2];</p> <p>„<...> vėliau mes teikiame rekomendacijas atvejo vadybai<...> .“ [MB1]</p>
	Policijos atstovas	<p>„Daugiausiai mes iš policijos gauname, nes būna ten koks konfliktas įvyksta <...> čia jau tada daugiau mes perduodame informaciją policijai, jeigu policija tos informacijos dar neturi.“ [VT1];</p> <p>„<...> jau neapsikentus iškvietė policiją tėvui, nes ten smurtavo<...> .“ [SD2]</p>
	Ugdymo įstaigos specialistas	<p>„<...> mokytoja tada praneša, pasiskambina <...> .“ [MB1];</p> <p>„<...> Mokytoja man parašo žinutę, vaikas turi atvažiuoti pasiimti maistą, neprisiskambinu mamai.“ [SD3];</p> <p>„Mokytojai tai tikrai geranoriškai leidžia juos ten, stengiamės labai dozuotai, nu kaip pasakyt, nepiktinaudžiauti, ten kokį kartą į savaitę ir kai lengvesnės pamokos, kad jie nieko nepraleistų.“ [SP1];</p> <p>„<...> tada išsikvietė mokyklos socialinę pedagogę ir ta mergaitė buvo apgyvendinta pas globėjus.“ [VT1]</p>
	Gydymo įstaigos atstovas	<p>„<...> Pas mergaitę buvo ir įkandimų žymės, tai gydytoja pasakė, kad čia normalu, kad sesė su broliu mušasi.“ [SD3];</p> <p>„Tai tikrai pati visur registravau, lydėjau, nu tai beveik dvi savaites lankėmės pas gydytojus.“ [SD3];</p> <p>„Eidavom mes pas gydytojus, aiškindavom ,kokius mes pas vaiką raišius sutrikimus, tarkime, pastebim <...> Jeigu papuolei ant gero gydytojo, kuriam dar šiek tiek rūpi tas klientas, jo pacientas, jis sureaguoja, tada jis pasiskambina jam, pasikviečia konsultacijai jį<...> .“ [MB1]</p>
	Vaikų dienos centro darbuotojas	<p>„Mano pagrindinės teisės, kaip socialinio darbuotojo, yra užtikrinti, kad tie vaikai centre būtų saugūs, kada jie jau išeina <...> kad užtikrinti, kad saugiai atvyktų į dienos centrą.“ [VD1];</p> <p>„<...> kad aš dabar gaučiau į dienos centrą psichologą, tai rašysiu ant projektų, nežinau, ar gausiu finansavimą, kitu atveju iš savo algos kažkaip ten reik biudžetą dėstyti.“ [VD1];</p> <p>„<...> vaikai į dienos centrą nenori ateiti, nes sako, kad tenais renkasi tiktais vaikai iš blogų šeimų <...> .“ [VD1];</p> <p>„Vaikam yra dienos centrai, bet vaikų dienos centrai, tai socialinė pagalba, na tarkime, pavalgyti, nusiprausti, paruošti pamokas, tai yra absoliučiai socialinė pagalba.“ [MB2];</p> <p>„<...> tikrai labai reikia, pavyzdžiui dienos centrų darbuotojai. Jie būna vieni <...> . Dienos centrai tikrai yra labai svarbu, jie skambina, kad vaikas prastai aprengtas, purvinas<...> .“ [SD2]</p>

Pagalbos plano ruošimas / organizavimas	Vaiko nuomonės išklaušymas	„<...> kiekvienam vaiko situacijos vertinime vaiko teisių specialistai išklauso vaiko nuomonę ir ją užrašo, dokumentuose fiksuoja ir vėliau perduoda institucijom, įstaigom, kad pradėtų tyrimą smurto išteisminį <...>“ [MB1]
	Dokumentų ruošimas	„Nu va aš dabar sėdžiu, man dar nepildyti dokumentai ir aš turiu juos užpildyti, nes moteris žada išvykti ir aš turiu užpildyti dokumentus, paimti iš jos parašus, aprašymus, paaiškinimus, kur ji vyksta, kaip ką <...> .“ [SD1]; „<...> o kai tiesiogiai dirbi ir ačiū dievui, kad nuo socialinio darbuotojo nemažai tų dokumentų nukrito ir perkelta atvejo vadybai“ [SD4]; „Daugėja tų dokumentų, papkės va tokio storio darosi <...>“ [SD1]; „<...> konsultacijas, aprašymus darome <...>“ [MB1]
	Supervizijos	„Turime supervizijas kartą į mėnesį tris valandas <...>“ [SD3]; „Pasigesčiau galbūt tokių supervizijų ne ten kažkokia tai tematika nukreiptų, bet grynai šio darbo klausimais <...> . Tai va tikrai jų trūksta, kad kaip ir tos supervizijos vyktų su darbuotojais ir galbūt būtų daug kas išventiliuota, kad kaip kokie klausimai rūpi, su kokiais susiduriame sunkumais, kaip juos galėtume spręsti, tai va, vidiniai tokie, darbo.“ [SD1]
	Pagalbos plano įvertinimas	„Jeigu tai yra smurtiniai santykiai, irgi galbūt įvardijo aiškiau konkrečiau kas vyksta, kaip dažnai tas vyksta, kaip pasireiškia ar ne, kokiom formom <...>“ [MB1]
	Susirinkimai	„<...> kad galėčiau per tą zoom‘ą posėdžiuose dalyvauti, susirinkimuose<...> aš šiandien visą dieną nuo ryto nuo dešimt iki dvylikos buvau susirinkime“ [SD1]; „Ir aišku tas laikas, bendri pokalbiai, nes būdavo ir susirinkimai daromi karts nuo karto, tai tas padėjo, negaliu pasakyti kad dabar kyla labai milžiniškų iššūkių <...> norėtusi to labiau kokybiškesnio. To tokio bendrų susirinkimų dėl bendros šeimos“ [SD1]; <...> kad mes kartais kai darydavom ,tokius bendrus susirinkimus darom, aš darau skaidres ir aiškinu kas tai yra priklausomybė, kaip ji reiškiasi <...> .“ [MB2]
	Rekomendacijos	„Pagalbos planas yra tokio rekomendacinio pobūdžio“ [SD2]; <...> teikiame rekomendacijas atvejo vadybai <...> Tai yra didelės apimties dokumentas, kurį mes parengiam. “ [MB1]
	Nutrauktas pagalbos planas	„<...> kad mes priimtumėme sprendimą nutraukti paslaugas<...>“ [SD1]; „Sprendimą vėlgi turi priimti vaiko teisių specialistai ar jam nutraukt tą priemonę“ [MB1]
	Pagalbos plano teikimo vaikui / šeimai ypatumai	Paslaugos vaikui
Paslaugos tėvams		„Krizių centrų irgi labai didelis vaidmuo yra. <...>“ [MB1]; „<...> dėl smurto, nu vėlgi, gerai, kad tie krizių centrai ar ne, tokia kaip ir tarpinė stotelė, vieną iš tėvų jeigu apkaltino smurtu, tai kitas jeigu neturi kur eiti ar ne, kad apsigyvent su tuo vaiku <...>“ [VT1];

		<p>„<...> elgesio keitimo programas gauna probacijos tarnyboje su specialistais bendraudami <...>“ [MB1]</p> <p>„<...>Konsultacija taikant standartinio pokalbio metodą, konsultuojant tėvystės įgūdžių klausimais. Tas konsultavimas jisai išsiplečia, bet mūsų darbo aprašuose nu jis nėra išplėstas. Mes jau per savo darbinę patirtį, įgūdžius, mokymus, mes kraunam bagažą į galvą ir kiekvieną kartą taikai kažkokį tai metodą, atsirenki ir bandai taikyti.“ [SD4]</p>
Barjerai trukdantys užtikrinti vaiko apsaugą nuo smurto	Smurto atpažinimo problema	„<...> kiti vaikai ir bijo pasisakyti.“ [SP1]
	Nepradėtas tyrimas	„<...> ne visi užfiksuoti atvejai baigiasi pasekmėm, dažniausiai, labai dažnai nutraukiami tie tyrimai ir iki gali tiesiog neištiriami kaip ir sako kartais pas mus tarnyboj, buvo čia smurtas, o dabar nebėra sako, dingo, viskas.“ [MB1]
	Paslaugų trūkumas	„<...>kyla kartais nesutarimų su tuo, kad ar visos pastangos yra išnaudotos šeimai <...>“ [VT1]; „Neužtenka pavyzdžiui paslaugų gavėjui gauti penkias paslaugas arba ten, kad ir dešimt <...> neužtenka pačiupinėti ir paleisti, tai tiktai sujudini tą žaizdą, bet nepadedi jai jos užsigydyti.“ [MB2]
	Paslaugų teikimo trukmės problema	„<...> būna, kad nuo tada kai pirmas vaikas gimsta iki tol, kol mažiausiam sueis 18.“ [SD3]
	Paslaugų prieinamumo problema	„<...>kyla kartais nesutarimų su tuo, kad ar visos pastangos yra išnaudotos šeimai <...>“ [VT1]; „<...> tu negausi čia dabar, kad nuvyksi į tą užuovėją <...> vėl užsitęsia. <...>“ [SD2]; „<...> o jeigu be eilės, tada mokamai, kur tu nori gali pasirinkt <...>“ [SD4] „<...> nėra taip, kad lengvai gali gauti pagalbą, nu nėra taip ,aš bent jau taip nesu susidūrusi, kad lengvai tarkime būtų kažkur kitur su vaikais apgyvendinta <...>“ [VT2];
	Efektyvių paslaugų trūkumas	„<...> paramos gavimas, nu viskas suorganizuota, bet situacija nesikeičia <...>“ [SD2]; „Kas alkoholi vartoja – tiems priklausomybių konsultantai <...>“ [SD3]
Pasikeitimų vertinimas po reformos	Teigiamas	„Taigi čia gerai yra.“ [SP1]; „<...> žmoniškųjų resursų irgi galbūt šiek tiek padaugėjo <...>“ [MB2]; „Kai atvejo vadyba atsirado, gal rimčiau į visa tai žiūrima <...>“ [SD2]; „<...> ir tas vadybininkas yra, tai galim labiau susikoncentruoti į savo darbus <...>“ [SD5]
	Neigiamas	„<...> trūkumą įžvelgiu - tas informacijos nepasiekiamumas“ [SD4]; „<...> man reikia bylos kodo, reikia numerio, nu aš nežinau, va jau du mėnesiai stovi man byla, be jokio numerio, be nieko, realiai aš nu niekaip to negaunu, parašau ten laišką - tai aš dabar neturiu, tai aš negaliu. Tai tada vėl skambini rašai.“ [SD4]; „<...> aš dar turiu savo darbus dirbti ir dar skambinti atvejo vadybai, kad priminti, kad ji turi raštą parašyti <...>“ [SD5]; „<...> socialinės darbuotojos su vaiko teisėm retai kada bendraujam, nebent jau ten kokia atvejo vadybininkė atostogauja <...>“ [SD2]
Tarpinstitucinio bendradarbiavimo	Teigiamas	„<...> O dabar kai yra atvejo vadybininkas tai tu gali ir pasitarti ir visa kita jau.“ [SD2];

vertinimas		<p>„<...> Aš žinokite manau, kad viskas čia vyksta sklandžiai. Čia kur aš dirbu, tai tikrai ir su seniūnijos darbuotojom mes jeigu reikia susiskambinam, mes pasitariam.“ [SP1];</p> <p>„Kai atvejo vadyba atsirado, gal rimčiau į visa tai žiūrima <...>“ [SD2]</p>
	Neigiamas	<p>„Pavyzdžiui kai tikrai ekstriniai atvejai vyksta, tai buvo per mano darbo patirtį, kad nu tikrai, tik po antros trečios dienos gal būt ir pateikia ką nors <...> tai realiai labai labai sudėtinga.“ [SD4];</p> <p>„<...> Pirmiausiai tai specialistų bendradarbiavimo trūkumas, dažnai su vaiko teisių specialistais nesusikalbam.“ [SD3];</p> <p>„<...> Bet sakau, mums tai labai trūksta to bendradarbiavimo su jais.“ [SD5];</p> <p>„<...> mums tai labai trūksta to bendradarbiavimo su jais <...>“ [SD3]</p>